

ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ

Α Γ Ω Γ Η

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

- ❖ ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΙΕΡΑΡΧΕΣ: ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΜΑΣ
- ❖ ΕΞΑΡΤΗΣΗ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΕΞΑΡΤΗΣΗ ΘΑΝΑΤΟΥ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΤΗΣ ΜΑΣΤΙΓΑΣ ΤΩΝ ΕΞΑΡΤΗΣΕΩΝ
- ❖ Η ΒΙΑ ΣΤΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΠΡΟΣΩΠΟ
ΚΑΙ Ο ΣΕΒΑΣΜΟΣ ΠΟΥ ΤΟΥ ΟΦΕΙΛΟΥΜΕ
- ❖ ΟΙ ΠΟΙΝΕΣ ΣΤΗΝ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
- ❖ ΑΛΗΘΕΙΑ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΣ
- ❖ Η ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΤΗΣ ΑΚΡΟΑΣΕΩΣ ΣΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ
- ❖ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΕΣ ΕΟΡΤΕΣ (Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΕΟΡΤΑΣΜΟΥ)
- ❖ Η ΜΑΖΙΚΗ ΛΙΜΟΚΤΟΝΙΑ ΤΩΝ ΟΥΚΡΑΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΙΕΤΙΑ 1932-1933

Περιεχόμενα

ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΙΕΡΑΡΧΕΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΜΑΣ

Τοῦ κ. Ἰωάννου Μαρκότση 1

ΕΞΑΡΤΗΣΗ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΕΞΑΡΤΗΣΗ ΘΑΝΑΤΟΥ. ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΤΗΣ ΜΑΣΤΙΓΑΣ ΤΩΝ ΕΞΑΡΤΗΣΕΩΝ

Τοῦ κ. Ἠλία Λιαμῆ 5

Η ΒΙΑ ΣΤΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΚΑΙ Ο ΣΕΒΑΣΜΟΣ ΠΟΥ ΤΟΥ ΟΦΕΙΛΟΥΜΕ

Τοῦ κ. Ἀλεξάνδρου Κακαβούλη 10

ΟΙ ΠΟΙΝΕΣ ΣΤΗΝ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Τοῦ κ. Κων Ρίζου 18

ΑΛΗΘΕΙΑ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Τοῦ κ. Δημητρίου Παπαθανασόπουλου 23

Η ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΤΗΣ ΑΚΡΟΑΣΕΩΣ ΣΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ

Τοῦ κ. Εὐσταθίου Ριμπᾶ 25

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΕΣ ΕΟΡΤΕΣ (Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΕΟΡΤΑΣΜΟΥ)

Τοῦ κ. Δημητρίου Γ. Μπράνη 28

Η ΜΑΖΙΚΗ ΔΙΜΟΚΤΟΝΙΑ ΤΩΝ ΟΥΚΡΑΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΙΕΤΙΑ 1932-1933

Τοῦ κ. Ανδρέα Δημάκη 30

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ

ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ

Α Γ Ω Γ Η

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Όργανο τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν Ἐγκριμένου ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας, Ἀριθμὸς Ἐγκρ. 1717/15.2.1952 Ἰδρυτής: **Τ. Θ. Κολιτσάρας** (†1989)

Ἐκδότης - Ἰδιοκτῆτης: **Χ.Ε.Ε.Α.**

Καρύτση 14, 105 61 Ἀθήνα, Τηλ.-Fax: 210 32.27.100,

e-mail: ellinochr.agogi@gmail.com

Υπεύθυνος σύμφωνα μὲ τὸ νόμο καὶ ἐπιμελητὴς ἐκδόσεως:

Ἰωάννης Μαρκότσης, Διαγόρα 35, 153 44 Γέρακος, Τηλ.: 210 66.12.399

Διευθύνεται ἀπὸ Συντακτικὴ Ἐπιτροπὴ

Δημιουργικό - Ἐκτύπωση

«**Λυχνία Α.Ε.**»

Ἀνδραβίδας 7, 136 71 Χαμόμυλο Ἀχαρνῶν

T. 210 3410436, F. 210 3425967 • www.lychnia.com, info@lychnia.com

Τιμὴ τεύχους **1,50€**

Ἑτήσια συνδρομή: Ἐσωτερικὸ 15€, Κύπρου 20€, Ἐξωτερικὸ 30€ • 35\$

Ἀθήνα - Μάρτιος 2023

ΟΔΗΓΙΕΣ: Ἐπιστολές, συνεργασίες, ἐπιταγές, βιβλία καὶ ἄλλα ἔντυπα νὰ στέλνονται στὸ γραφεῖο τῆς Χ.Ε.Ε.Α., Καρύτση 14, 10561 Ἀθήνα.

• Τὸ Γραφεῖο εἶναι ἀνοικτὸ κάθε ἔργασιμη ἡμέρα ἀπὸ 9 π.μ. ἕως 1 μ.μ.

Τεύχη τοῦ περιοδικοῦ πωλοῦνται στὰ βιβλιοπωλεῖα τῆς «ΖΩΗΣ» στὴν Ἀθήνα καὶ σὲ ἄλλες ἐπαρχιακὲς πόλεις, καθὼς καὶ στὸ γραφεῖο τῆς Χ.Ε.Ε.Α. στὴν Ἀθήνα.

• Ἡ δημοσίευση τῶν ἄρθρων ἐγκρίνεται ἀπὸ τὴ Συντακτικὴ Ἐπιτροπὴ. Ὅσοι θέλουν παρουσίαση τοῦ βιβλίου τους, παρακαλοῦνται νὰ ἀποστέλουν δύο ἀντίτυπα, ἓνα γιὰ ἀπλὴ ἀγγελία καὶ γιὰ τὴ βιβλιοθήκη τῆς Ἐνώσεως καὶ ἄλλο γιὰ τὸν μέλλοντα νὰ κάμει τὴν βιβλιοπαρουσίαση. Ἡ Συντακτικὴ Ἐπιτροπὴ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ μὴν ἐγκρίνει τὴ δημοσίευση βιβλιοκρισιῶν γιὰ βιβλία ἄσχετα μὲ τὸ περιεχόμενο καὶ τὴ γραμμὴ τοῦ περιοδικοῦ. Τὴν εὐθύνη γιὰ τὰ δημοσιευμένα κείμενα φέρουν οἱ συγγραφεῖς τους.

«Εάν ἤθελε νὰ προσδιορίση κανεὶς ἀπὸ τί πάσχει ἡ θρησκευτικὴ ἀγωγή, θὰ ἔλεγεν ὅτι ὑπάρχει ἓνα εἶδος ἀποστεώσεως καὶ ἀπολιθώσεως ἀκριβῶς ἐκεῖ ὅπου θὰ ἔπρεπε νὰ πνέη ὁ πλέον ἀνανεωτικὸς ἄνεμος. Ποτέ δὲν ἦτο περισσότερο φανερά ἡ ἀνάγκη ἀνανεώσεως τῆς θρησκευτικῆς διαπαιδαγωγήσεως, τόσο εἰς τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς μεθόδους, ὅσον καὶ εἰς τὰ πρόσωπα τὰ ὅποια τὴν ἐπωμίζονται. Καλὸς παιδαγωγὸς δὲν ἔμπορεῖ νὰ εἶναι παρὰ ἓνας ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος συνεχῶς ἀνανεοῦται. Ἡ θρησκευτικὴ διαπαιδαγώγησις εἶναι συνεχῆς πρόσκλησις... Ἡ θρησκευτικὴ ζωὴ εἶναι ζωὴ χαρᾶς. Πῶς θὰ τὴν παρουσιάσῃ ἔτσι ἓνας ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος ἔχει χάσει διὰ τὸν ἑαυτὸν τοῦ τὴν χαρὰν καὶ δὲν παύει νὰ βλέπῃ τὴν ζωὴν μὲ ἀπαισιόδοξον ὄψιν;

Ὁ καλὸς παιδαγωγὸς θὰ κἀνῃ κάθε προσπάθειαν διὰ νὰ διαιτηρῆται νέος εἰς τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχὴν. Ἡ καθημερινὴ ρουτίνα τείνει νὰ τὸν ὀδηγῇ εἰς πνευματικὴν ἀποστεώσιν. Ὁφείλει εἰς ἀντιστάθμισμα νὰ εὐρίσκειται εἰς συνεχῆ ἐπαφὴν μὲ τὴν σύγχρονον σκέψιν καὶ τὰ σύγχρονα κοινωνικά καὶ διανοητικὰ ρεύματα... Μόνον ὅσοι εἶναι νέοι εἰς τὴν ψυχὴν ἔμπορουν νὰ ἐλκύουν καὶ νὰ συγκρατοῦν τὸ ἐνδιαφέρον τῶν νέων.»

Ἄριστος Ἀ. Ἀσπιώτης,
Τὸ παιδί καὶ ἡ θρησκευτικὴ
διαπαιδαγωγήσις,
ἐκδ. Ψυχολογία καὶ Ζωὴ
(Ἰνστιτοῦτον Ἱατρικῆς Ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς),
Ἀθῆναι 1962, σ. 76

ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΙΕΡΑΡΧΕΣ: ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΜΑΣ

Τοῦ κ. **Ἰωάννου Μαρκότση**, Θεολόγου

Ἡ 30η Ἰανουαρίου κάθε ἔτους, εἶναι συνυφασμένη μέ τήν ἑορτή τῶν τριῶν ἱεραρχῶν. Στήν παρούσα συγκυρία, θά ἀποφύγουμε ἐκτενεῖς ἀναφορές στά ἔργα τους καί θά δοθεῖ βάρος στήν προσπάθει νά τονιστοῦν κάποιες γενικές ἀλήθειες, οἱ ὁποῖες λόγω τῆς συγκυρίας πού βιώνουμε, καθίστανται ἐπικάιρες. Εἶναι γνωστό ἄλλωστε πώς τό πρόβλημα δέν εἶναι στήν εὕρεση κατάλληλων ἐδαφίων-χωρίων γιά νά ἐπιχειρηματολογήσει κάποιος, κάτι πού βλέπουμε σέ κάθε περίπτωση. Δέν ὑπάρχει ἀποψη, γιά τήν ὁποία δέν θά βρεῖ ὁ ἐνδιαφερόμενος πλῆθος τοιτάτων-παραπομπῶν τά ὁποῖα θά ἀναφέρονται στήν ἰσχυροποίηση τῶν ἐπιχειρημάτων του, γιά τήν κάθε λογῆς θέση του. Καί γι' αὐτό στήν ἐποχή μας, εἶναι δύσκολο σέ κάθε ἀναγνώστη νά κατανοήσει

τήν ἀλήθεια, ὅταν βρίσκεται ἀντιμέτωπος μέ ἀντικρουόμενες μελέτες.

Μιά πρώτη εἰσαγωγική παρατήρηση, καί γιά τούς τρεῖς, εἶναι ὅτι ὡς προσωπικότητες καί ἄτομα, εἶναι ἡ ἐπιτομή αὐτοῦ πού χαρακτηρίζεται homo universalis, ὅπως αὐτό διατυπώθηκε κυρίως κατά τήν ἀναγέννηση καί περιέγραφε ἕναν «σοφό», «ἐπιστήμονα», πού δέν εἶχε μιά ἀποσπασματική γνώση ἢ ὁποία νά συγκρούεται μέ τίς θέσεις μιᾶς ἄλλης περιοχῆς τοῦ ἐπιστητοῦ. Καί κυρίως γι' αὐτό ἐτέθησαν προστάτες τῆς παιδείας.

Ἐπίσης, δέν θά ἀσχοληθοῦμε μέ τίς ἐπιμέρους θεολογικές τους θέσεις, οἱ ὁποῖες σήμερα δέν τελοῦν ὑπό κρίση ἢ ἀμφισβήτηση, ἀλλά εἶναι παγκοίμως ἀποδεκτές καί θέσεις τῆς καθόλου Ἐκκλησίας.

Στό διά ταῦτα:

Α. Ὑπῆρξαν ἄνθρωποι θεωρίας καί πράξης. Τό πόσο αὐτό λείπει ἀπό τήν ἐποχή μας, δέν χρειάζεται ἀποδείξεις. Ὑπῆρξε γιά δεκαετίες μιά κριτική κατά τῶν ἀδελφοτήτων, κυρίως μάλιστα κατά τῆς «ΖΩΗΣ», πού εἶναι πνευματικά ὑπεύθυνη γιά τήν Ἑνωσή μας, πώς ἐστίαζαν ὑπερβολικά στά ἔργα φιλανθρωπίας καί πρόνοιας, παραβλέποντας οἱ κρινόντες πώς ἕνα ἔργο τέτοιας μορφῆς δέν μπορεῖ νά σταθεῖ ἄν δέν ὑπάρχει διαρκῆς πνευματική τροφοδοσία, μελέτη τοῦ Θεοῦ λόγου καί μυστηριακή ζωή¹. Σήμερα ὁμως, κατά κανόνα βλέπουμε ἕνα ἀκραῖο ἀκτιβισμό καί «ἐργαλιοποίηση» δράσεων, χωρίς ἀνάλογη πνευματική βάση.

1 Ὡς σχόλιο στό σημεῖο αὐτό, πρέπει νά ἐπισημανθεῖ τό ἔξῃς: Στό ἔργο τῆς Ἀδελφότητος «Ζωή», ὑπό τήν πνευματική καθοδήγηση τῆς ὁποίας δραστηριοποιεῖται ἡ ΧΕΕΛ, τήν ἐποχή τῆς ἀκμῆς, εἶχαν καλλιεργήσει ψυχές γιά ἔργα θυσίας καί προσφοράς, γεγονός πού ἔκανε τά ἔργα αὐτά ἀποτελεσματικά.

Έντύπωση στον μελετητή της ζωής τους, κάνει ή εύρηματικότητα των τρόπων έκφρασης της αγάπης προς τον πλησίον (Βασιλειάδα, συσσίτια Χρυσοστόμου κ.ά.). Πίστη λοιπόν και έργα, είναι τό πρότυπο ζωής όχι μόνο για τούς ποιμένες αλλά και τούς πιστούς. Δέν διαφοροποιούνται, αντιθέτως εϋθυγραμμίζονται πλήρως μέ τή βιβλική θέση ότι «ή πίστις... εάν μή έχη έργα, νεκρά έστιν.»². Θεωρία και πράξη.

Β. Βλέποντας τή ζωή τους και έχοντας ως στόχο τή μίμηση των αγίων, πρέπει νά κατανοήσουμε ότι στην Έκκλησία υπάρχουν πολλά χαρίσματα. Φυσικά τό έχει πει ό άπ. Παύλος (Α΄ Κορ. 12, 4 έξ.-Ρωμ. 12,6 κ.λπ), όμως και σήμερα ακόμα έχουμε τήν έντύπωση πώς πρέπει νά κάνουμε αξιολόγηση των χαρισμάτων αυτών και νά προκρίνουμε τή

*ή αλήθεια, σχετιζόμε-
νη μέ τήν αγάπη, έχει ως
γνώρισμα τήν ύπομονή, τον
διάλογο, τήν ανοχή.*

σημασία τους κατά τήν προσωπική μας γνώμη. Η ποικιλία των επίμερους χαρισμάτων των τριών ιεραρχών, πρέπει νά μās διδάσκει ότι τέτοιου είδους αξιολογήσεις έντός της εκκλησίας δέν πρέπει νά υπάρχουν.

Γ. Τούς θεωρούμε πρωτοπόρους, και πράγματι είναι, γιατί προχωρούσαν εμπρός, χωρίς νά ενδιαφέρονται για τή σύμφωνη γνώμη ή άπλως τή γνώμη των άλλων. Η άποδοχή του έργου τους γινόταν από τό ίδιο τό πλήρωμα της Έκκλησίας, τούς πιστούς δηλαδή, οί όποιοι συστρατεύονταν σε έργα θυσίας, σταυρικής συνέπειας και πίστεως πού είχαν ως άφετηρία τή ζωντανή πίστη. Αντιθέτως σήμερα, βλέπουμε τό άκριβώς αντίθετο, νά επιδιώκονται μόνο έργα βιτρίνας και του συρμού. Ο κόσμος περιμένει τό μήνυμα της σωτηρίας και όχι μόνο νά συναγωνιζόμαστε τήν πολιτεία σε «δομές»!

2 1ακ. 2,17

Δ. Στην εποχή μας καθιστάμεθα μάρτυρες ιδεολογικών μαχών έντός της Έκκλησίας, για θέματα όρολογίας. Όρολογία κάθε είδους και περιπτώσεως. Προκαλεί έντύπωση ότι μόνο σε άκραίες περιπτώσεις και μέ πολύ πόνο και οί τρεις έφτασαν στην λήψη μέτρων ακόμα και για δογματικές διαφοροποιήσεις στην όρολογία. Γράφει χαρακτηριστικά ένας κορυφαίος πατρολόγος για τον Μ. Βασίλειο ότι «δέν όμίλει ρητώς περί της όμοουσιότητας του Πνεύματος, ύποκωρών 'οικονομικώς' επί του σημείου τούτου, διά νά μήν άπομακρύνει ανθρώπους από τήν Έκκλησία»³. Και άλλος εκ των συγχρόνων παρατηρεί ότι ό Μ. Βασίλειος ήταν έναντι των όμοιουσινών πολύ έπικεικός. Έπέμενε νά μή τούς ζητούνται πολλά πράγματα, εκτός από τό Σύμβολο της Νικαίας και ότι τό άγιο Πνεύμα δέν είναι κτίσμα⁴. Και συνεχίζει ό ίδιος λέγοντας πώς «ό Βασίλειος δέν ήταν στενός παραδοσιοκράτης για νά στενεύει τήν αλήθεια μέ τήν τανάλια της όρολογίας», αναφερόμενος στην αντιπαράθεσή του μέ τον Εϋστάθιο Σεβαστείας⁵. Φυσικά δέν κρεμόταν από τούς όρους, αλλά ήταν της άποψης πώς και ή αλήθεια πρέπει νά δηλωθεί καθαρά⁶. Γενικώς, τό μήνυμα από τον τρόπο πού αντιμετώπισε τούς άσταθεις, τούς παρεκκλίνοντες λόγω άγνοίας ή γνώσεων καθώς και τούς καλοπροαιρέτους, είναι πώς μπροστά στην ένότητα, ή προς καιρόν «παρασιώπηση»⁷ της αληθείας δέν είναι τόσο μεγάλο ζήτημα. Είναι μιá μορ-

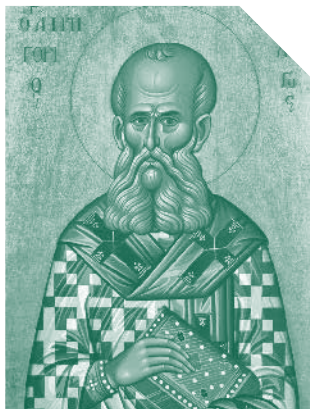
3 Χρήστου Παναγιώτης, Έλληνική Πατρολογία, Π.Ι.Π.Μ., Θεσσαλονίκη 1989, έκδ. Κυρομάνος, τ. Δ΄ (=Χρήστου- Πατρολογία), σελ. 32. Νά διευκρινιστεί επί του σημείου αυτού, ή πραγματικότητα όχι μόνο της τότε εποχής αλλά και των επομένων, ότι ή συντριπτική πλειονότητα των πιστών, άγνοουσε και άγνοεί τήν άκριβή θεολογική και φιλοσοφική σημασία των όρων.

4 Παπαδόπουλος Στυλ., Η ζωή ενός Μεγάλου-Βασίλειος Καισαρείας, (=Παπαδόπουλος- Βασίλειος), Άπ. Διακονία, Αθήναι 1979, σελ. , 351

5 Παπαδόπουλος- Βασίλειος, σελ., 365

6 Παπαδόπουλος-Βασίλειος, σελ., 364

7 Παπαδόπουλος-Βασίλειος, σελ., 376

φή «οικονομίας» ὅπως ἤδη ἀνεφέρθη, γιατί εἶναι προτιμότερη (= ἡ πρὸς καιρὸν παρασιώπηση) ἀπὸ τὸ νὰ καταστραφεῖ ὀλοσχερῶς ἡ ἀλήθεια, μὲ τὸ νὰ τὴν ἐκφράζει κάποιος ἀπερίφραστα. Βασικὸ μοτίβο «ὅτι δὲν πρέπει νὰ σκανδαλιζόμαστε. Ἡ ἀλήθεια δὲν παθαίνει τίποτα, ὅταν χρησιμοποιοῦμε ἄλλες λέξεις γιὰ νὰ τὴν ἐκφράσουμε»⁸.

Ε. Ἐνα κοινὸ σημεῖο πού πραγματικὰ ἐκπλήττει, εἶναι τὸ ὅτι βαπτίστηκαν ὅλοι σὲ μεγάλην ἡλικία. Ἐπειδὴ τὸ θέμα τοῦ νηπιοβαπτισμοῦ εἶναι θέμα που συζητεῖται εὐρύτερα, βλέπουμε πὼς καὶ οἱ τρεῖς βαπτίστηκαν μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν τους. Τό γιατί, σχετίζεται καὶ μὲ τίς παραδόσεις τῆς ἐποχῆς, θέτει ὁμως τὸ ἐρώτημα στὸ κατά πόσο ζοῦσαν τὸν πνευματικὸ ἁγιασμὸ οἱ μεγάλοι πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μέχρι τὸ 260 ἔτος (Βασ.)⁹, μετὰ τὸ 300 (Γρηγ.)¹⁰, καὶ γύρω στὸ 250 (Χρυσ.)¹¹. Ἐπειδὴ ἐπίσης τὸ θέμα τοῦ νηπιοβαπτισμοῦ τιθέμενο ἀπὸ πολεμίους τῆς πίστεως προκαλεῖ, μήπως νὰ σκεφτοῦμε τὸ τί ἔκαναν οἱ ἀνωτέρω; Ἀγιάστηκαν λιγότερο ἀπὸ ἐμᾶς πού λαμβάνουμε τὸ βάπτισμα ἀπὸ

νηπιακῆς ἡλικίας καὶ μήπως ὅλες αὐτές οἱ θεωρίες περὶ μυστηρίων πού καὶ πρόσφατα¹² χρησιμοποιήθηκαν, ἔρχονται σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ ἱστορικὸ προηγούμενο;

ΣΤ. Κοινὸ τους σημεῖο ἐπίσης, εἶναι καὶ ἡ φυγὴ στὴν ἔρημο ἢ τὴν ἄσκηση. Αὐτὸ θυμίζει καὶ τὴ ζωὴ τοῦ ἀπ. Παύλου πού καὶ οἱ τρεῖς θαύμαζαν, ὁ ὁποῖος μετὰ τὴν Δαμασκὸ ἀπομονώθηκε γιὰ χρόνια γιὰ νὰ κατασταλάξει μέσα του τὸ τί δέον ποιεῖν. Ὅπως λέει καὶ ὁ Holzner «ὁποῖος κάποτε πολλὰ θὰ ἔχει νὰ πεῖ, σὲ σιωπὴ βυθίζεται πολὺ»¹³. Καὶ ἂν ἡ μόνωση καὶ ἡ ἐρημία μᾶς προβληματίζει, πρέπει νὰ ξέρουμε ὅτι εἶναι πολὺ ὠφέλιμο νὰ ἀποστασιοποιούμεθα κατὰ καιρὸν. Ἄς ἔχουμε κατὰ νοῦν καὶ τὴν προτροπὴ τοῦ Κυρίου «δεῦτε ὑμεῖς αὐτοὶ κατ' ἴδιαν εἰς ἔρημον τόπον καὶ ἀναπαύεσθε ὀλίγον»¹⁴. Ὁ χρόνος τῆς σιωπῆς αὐτῆς εἶναι ἀποδοτικός. Ὅπως λέει μιὰ γερμανικὴ παροιμία, «τίς κρύες μέρες τοῦ χειμῶνα ἐτοιμάζεται πολὺ ψωμί»¹⁵. Τὸ μεγάλο Πανεπιστήμιό τοῦ χριστιανισμοῦ ὑπῆρξε ἡ ἔρημος. Ἡ ἀληθὴς φιλοσοφία καὶ ἡ ἀληθὴς θεολογία διδάσκονται στὴν ἔρημο. Ἐρημο φυσικὴ καὶ ἔρημο

8 Παπαδόπουλος-Βασίλειος, σελ., 377

9 Μπαλάνος Δημ., Πατρολογία (=Μπαλάνος-Πατρολογία), Ἀθῆναι 1930, σελ., 290. Χρήστου-Πατρολογία, σελ., 23

10 Μπαλάνος-Πατρολογία, σελ., 306, Χρήστου-Πατρολογία, σελ., 108

11 Μπαλάνος-Πατρολογία, σελ., 346, Χρήστου-Πατρολογία, σελ., 232. Ὁ Χρήστου σημειώνει πὼς ἦταν κάποια ἔτη μετὰ τὸ 18°.

12 Ἐννοοῦμε ἐδῶ τὴν περίοδο τῆς πανδημίας καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς καραντίνας λόγω covid.

13 Holzner J., Παῦλος, ἐκδ. Δαμασκός, (μετ. ἀρχ. Ἰερωνύμου Κοτσώνη) Ἀθῆναι 1967, σελ. 57. Ἡ φράση πού χρησιμοποιεῖ ὁ Holzner, προέρχεται ἀπὸ τὸν Φρ. Νίτσε.

14 Μαρκ. 6,31

15 Holzner, ὀ.π., σελ. 74

τοῦ κόσμου. Ἡ τύρβη τῶν πόλεων εἶναι ὁ μέγας ἐχθρὸς τῆς πνευματικότητας. Γι' αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ παρασυρόμαστε ἀπὸ τὸ γεγονός πὼς διάφοροι κοσμικοὶ ἐμφανίζονται ὡς «φιλοσοφημένοι» καὶ «σκεπτόμενοι». Ὁ πραγματικὸς σοφὸς ζεῖ στό κελί του, στήν ἐρημία του, στήν «σοφία».

Ὁ ἅγ. Ἰωάννης ὁ Μαυρόπουλος, ἐπίσκοπος Εὐχαϊτῶν πού καθιέρωσε τήν κοινή ἑορτή τους, ἀνατρέχοντας στό παρελθόν ἔρχεται καί κάνει μιὰ συμπερίληψη λέγοντας ὅτι αὐτὸ πού θεωροῦμε πατέρες καί διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας δὲν εἶναι ἓνα πράγμα μονοδιάστατο ὅπως τὸ φαντάζεται κάθε ὁμάδα ξεχωριστά, καί στήν περίπτωσή μας κάθε ὁμάδα πού ὑπερτόνιζε τή συμβολή ἑνὸς ἐκάστου ἔναντι τῶν ἄλλων, ἀλλά εἶναι κάτι εὐρύτερο, πιο σύνθετο καί πιο ἀναλυτικό. Καί κυρίως μέ ἐπιμέρους διαφοροποιήσεις.

Ὅπως ὁμολογοῦν ὅλοι οἱ μεγάλοι πατρολόγοι –Δ. Μπαλάνος, Στ. Παπαδόπουλος, Παν.Χρήστου, Κ. Μπόνης- οἱ τρεῖς αὐτοὶ ἦσαν τελείως διαφορετικὲς προσωπικότητες. Ἀκραία διαφορετικὲς. Τὸ πιο κοινὸ ἀπὸ πλευρᾶς προσωπικότητας καί χαρακτῆρα νὰ ἦταν ἴσως γιὰ τοὺς δύο συσπουδαστές στήν Ἀθήνα, ἅγ. Βασίλειο καί ἅγ. Γρηγόριο. Διπλῶς ἡ ἔννοια τοῦ ἀπόμακρου, ὅπως ἦσαν καί οἱ δύο στήν Ἀθήνα –πού δὲν ἔξεραν ἄλλο δρόμο ἐκτός τοῦ χώρου σπουδῶν καί τοῦ Ναοῦ-. Ἀλλά τὸ ἴδιο ἀκριβῶς ὡς γνώρισμα, ὡς στόχο ζωῆς, εἶχε καί ὁ ἅγ. Ἰωάννης πρό τῆς χειροτονίας, πού ἔζησε ἓναν ἀκραῖο τρόπο ζωῆς, ἀπομονωμένος.

Μιὰ ἄλλη βασικὴ θέση, ἀπὸ τήν κοινὴ τους διδαχή, εἶναι ὅτι ἡ ἀλήθεια δὲν ἐπιβάλλεται, ὅπως ἐπίσης καί τὸ ὅτι ἡ ἀλήθεια γιὰ νὰ ἐπικρατήσει θέλει τὸ χρόνο της, θέλει ἓνα

ἡ ἀλήθεια δὲν ἐπιβάλλεται, ὅπως ἐπίσης γιὰ νὰ ἐπικρατήσει θέλει τὸ χρόνο της, θέλει ἓνα διάστημα.

διάστημα. Αὐτὸ ἐρμηνεύει καί τῆ σιγή τοῦ Μ. Βασιλείου πού λίγο πρὶν ἀναφέραμε γιὰ τήν ἀπολυτότητα τήρησης τοῦ δόγματος. Γιὰ νὰ μὴν διαταράσσεται ἡ εἰρήνη, δὲν πειράζει νὰ περιμένουμε μέχρι νὰ ὠριμάσουν οἱ συνθήκες στό πνεῦμα καί στήν ψυχὴ τῶν ἄλλων γιὰ τήν ἀποδοχή καί κατανόηση τῆς ἀληθείας. Ὅταν αὐτὸ τὸ πράγμα ἀρχίζει καί διαφοροποιεῖται καί ἡ κακοδοξία ἐπιδιώκει νὰ ἐπιβληθεῖ, τότε ἐπιβάλλεται ἡ ἄμεση ἐπαναφορὰ στήν ἀλήθεια καί ὁ ἔλεγχος τοῦ δόγματος. Ἐπίσης ἡ ἀλήθεια, σχετιζόμενη μέ τήν ἀγάπη, ἔχει ὡς γνώρισμα τήν ὑπομονή, τὸν διάλογο, τήν ἀνοχή. Ἀνοχή στό χρόνο, γιατί κατὰ τὸ παράδειγμα καί τοῦ ἀπ. Παύλου, οἱ νοθεσίες δὲν ἀποδίδουν ἄμεσα ἀποτελέσματα. Ἡ ἀλήθεια κατὰ τήν πρακτικὴ τῶν τριῶν ἱεραρχῶν δὲν «βιάζει» γιὰ τήν ἀποδοχή της. Αὐτὸ τὸ γνώρισμα ἀκριβῶς τοὺς κάνει πρότυπο γιὰ τήν παιδεία. Δὲν εἶναι μόνο ἡ σοφία τους, ἀλλὰ καί ἡ πρακτικὴ τους. Ἡ ἀλαζονεία τῆς γνώσης εἶναι ἓνας κακὸς σύμβουλος. Ἡ ἔπαρση τῆς γνώσης εἶναι ἓνας κακὸς σύμβουλος. Ἡ αἴσθηση τῆς παντογνωσίας εἶναι ἓνας κακὸς σύμβουλος. Ἡ μετριοπάθεια καί ἡ ταπεινότητα γιὰ τὸ τί ξέρουμε καί ἡ ἀποδοχή τοῦ ἄλλου, ἀκόμα καί γιὰ τὸ ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ συλλάβει αὐτόνοητα πράγματα, εἶναι δείγμα φωτισμένου ἀνθρώπου, πραγματικοῦ ποιμένα ὅταν πρόκειται γιὰ ζητήματα πίστεως, δόγματος καί ἥθους.

Ἀγαπητοὶ ἀναγνώστες, Σᾶς ἐνημερώνουμε ὅτι:

Τὸ 2023, μέ τῆ χάρη τοῦ Θεοῦ, ἔχει προγραμματισθεῖ ἡ ἔκδοση τῶν τευχῶν: Ἰανουάριος-Φεβρουάριος-Μάρτιος (647), Ἀπρίλιος, Μάϊος, Ἰούνιος (648), Ἰούλιος, Αὐγουστος (649), Σεπτέμβριος, Ὀκτώβριος (650), Νοέμβριος, Δεκέμβριος (651).

ΕΞΑΡΤΗΣΗ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΕΞΑΡΤΗΣΗ ΘΑΝΑΤΟΥ

Πνευματικό υπόβαθρο τῆς μάστιγας τῶν ἐξαρτήσεων

Τοῦ κ. **Ἡλίας Λιαμῆ**, Θεολόγου, Μουσικοῦ, δ. Θεολογίας, Παιδαγωγοῦ

Ἡ ἐξάρτηση εἶναι ταυτισμένη μετὰ τὴν ἀνθρώπινη φύση. Ὁ ἄνθρωπος, ὡς δημιουργημα τοῦ Θεοῦ, δὲν εἶναι οὔτε αὐθύπαρκτος, οὔτε αὐτοδύναμος, οὔτε αὐτοσυντηρούμενος. Εἴμαστε ὄντα ἐξαρτήσεως. Ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή τῆς δημιουργίας μας, ἢ διατήρησής μας στὴ ζωὴ, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνάπτυξή μας, ἐξηρτώντο ἀπὸ τὴ σχέση μας μετὰ μία πηγὴ ζωῆς ἔξω ἀπὸ μᾶς. Ἡ κατὰ φύσιν πορεία μας προϋπόθετε διαρκῆ τροφοδοσίαν προερχόμενη ἀπὸ ὄν ἀπολύτως αὐτάρκες, ἀπολύτως ἀνενδεές καὶ ἀπολύτως πρόθυμο νὰ σχετιστεῖ ἐν ἐλευθερίᾳ μετὰ τὸ κορυφαῖο πλάσμα Του, τὸν ἄνθρωπο. Εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ἔχουμε ὑπὸ ὄψιν μας ὅλο τὸ ἀνθρωπολογικὸ πλαίσιο σχετικὰ μετὰ τὴν προπτωτικὴ ἐξάρτηση, προκειμένου νὰ προσεγγίσουμε τὴν ἀντίστοιχη μεταπτωτικὴ ἐξάρτηση, ἀναλύοντας τὴν λειτουργία της καὶ συνειδητοποιώντας τὴν τεράστια βλάβη ποὺ ἐπιφέρει διαχρονικὰ στὴν ἀνθρώπινη ὑπαρξιν. Ἡ διακοπὴ τῆς σχέσης Θεοῦ ἀνθρώπου στηρίχτηκε στὴν, ἐκ μέρους τοῦ ἀνθρώπου, ἀποδοχὴ ἑνὸς ψεύδους. Ἡ φράση τοῦ πειρασμοῦ στὸν παράδεισο «ἔσεσθε ὡς θεοί» (Γέν. 3-5) θὰ μπορούσε νὰ παραφραστεῖ μετὰ τὴν σημερινὴ ἔκφραση «μπορεῖτε καὶ μόνοι σας». Αὐτὴ ἡ προοπτικὴ μιᾶς ψευδοῦς καὶ φαντασιακῆς ἀνθρώπινης αὐτοδυναμίας εἶναι ποὺ γοήτευσε τοὺς Πρωτόπλαστοι. Χωρὶς ἀμφιβολία, ὁ πονηρὸς ἐπέτυχεν μιὰ δύσκολη νίκη. Ὅχι μόνον ἀμαύρωσε τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ Πάτερα στὴ συνείδηση τῶν Πρωτοπλάστων, ἀλλὰ καὶ ὑπερνίκησε τὴν ροπὴ

τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ ἀγαθὸ καὶ πρὸς τὸν Ἄγαθό. Διότι, ναὶ μὲν ὁ ἄνθρωπος εἶχε τὸ αὐτεξούσιο, ἢ κατὰ φύσιν ὁμῶς ἐξέλιξί του ἔτεινε διαρκῶς ἀπὸ τὸ «κάτ' εἰκόνα» σὸ «κάθ' ὁμοίωσιν» Θεοῦ.

Ἡ ἐπιλογὴ τῶν Προπατόρων μας νὰ διακόψουν τὴ σχέση τους μετὰ τὴν Πηγὴ τῆς ὄντως ζωῆς, ἀντέστρεψε κατ' ἀρχάς τὴν ἀρχέγονη ροπὴ πρὸς διαρκῆ ἐνδυνάμωσιν τῆς σχέσης μετὰ τὸν Δημιουργό, καθιστώντας τὴν ροπὴ ἀπομάκρυνσιν ἀπ' Αὐτόν, ροπὴ θανάτου. Ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐκμεταλλεύτηκε τὴ δυνατότητα ποὺ

τοῦ ἔδωσε ὁ Θεὸς μετὰ ἐκεῖνο τὸ «Ἀδάμ ποῦ εἶσαι;» (Γέν. 3,9), ὥστε νὰ ἀποκαταστήσει τοὺς δεσμοὺς τῆς ἐμπιστοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης μαζί Του, συνεχίστηκε ἡ φυγόκεντρος ροπὴ ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τὴν ζωὴ καὶ ἡ ἀγωνιώδης ἀνάγκη ἐξεύρεσιν ὑποκατάστατων. Οἱ ἐπιλογές δὲν ἦταν πολλές.

Μοναδική διέξοδο ἔδινε πλέον μόνον ὁ ὑλικός κόσμος. Δέν ἐπρόκειτο ἀπλῶς γιά ἀναζήτηση ὑποκατάστατων γιά τήν ὑλική ἐπιβίωση. Δέν ἦταν ἀπλῶς θέμα ἐξεύρεσης ὑλικῆς τροφῆς πού μεταβλήθηκε σέ κοπιώδη διαδικασία «ἐν ἰδρώτι τοῦ προσώπου» (Γέν. 3,19).

Ἐξίσου ἐπιτακτική ἦταν καί παραμένει ἡ ἀνάγκη ἐξασφάλισης ἐσωτερικῆς γαλήνης, ὑπαρξιακῆς προοπτικῆς καί συναισθήματος αὐτοεκτίμησης. Διότι, ὅσο ἀποτελεῖ ἀνάγκη γιά τό σῶμα ἡ ἐξεύρεση τῆς τροφῆς

τόσο ἀποτελεῖ ἀνάγκη γιά τήν ψυχή ἡ χαρά τῆς ἐσωτερικῆς πληρότητας καί ἡ ἐπίγνωση πῶς ἡ ὑπαρξή μας ἔχει ἀξία. Καί ὅλα δείχνουν, πῶς ἡ «ἐπικατάρατη γῆ» (Γέν. 3,17) ἀφοροῦσε ὅλη τήν ἔξω τοῦ Παραδείσου πραγματικότητα, ὄρατή καί ἀόρατη, καί τήν τραγωδία τοῦ ἀνθρώπου νά ταλαιπωρεῖται οἰκτρά γιά νά ἀποκτήσει τά πρὸς τό ζῆν, ψυχῆ τε καί σῶματι. Διότι, ὅπως πλέον ἀποκαλύπτει ἡ σύγχρονη πραγματικότητα, ἡ, ἔστω καί προσωρινή εὐμάρεια τῆς περίφημης ...ἀνάπτυξης –πού καί πάλι τήν ἀναμένουμε ὡς νέον Μεσσία-, δέν κατάφερε νά ἐξασφαλίσαι στόν ἀνθρώπο οὔτε νόημα ζωῆς οὔτε συναισθημα αὐτοεκτίμησης. Εἴτε μέ τήν ...ἀνάπτυξη, εἴτε χωρίς αὐτήν, ὁ ἀνθρώπος συνεχίζει νά ἀσφυκτιᾷ ἀπό συναισθήματα ἀσημαντότητας, μαζι-

κοποίησης καί ἀφόρητης μοναξιάς. Αὐτά ἀποτελοῦν τό πρόσφορο ἔδαφος, τό ἔτοιμο νά δεχτεῖ τήν παρηγοριά, ἔστω καί πρόσκαιρα, τῶν κάθε εἶδους τοξικῶν οὐσιῶν καί συμπεριφορῶν.

Οἱ συνέπειες τῆς στροφῆς πρὸς τά ὑλικά θά ἦταν καταστροφικές γιά τήν ἀνθρώπινη φύση ἂν ὁ Θεός δέν φρόντιζε νά ἐγκαταστήσει στόν ἀνθρώπο τήν μακρινή ἀνάμνηση μιᾶς παραδείσιας κατάστασης, νά προστατέψει, ἔστω καί ἀμαυρωμένο τό κάτ' εἰκόνα, καί νά ἐντάξει στό σχέδιο τῆς ἀγάπης Του γιά τόν ἀνθρώπο τήν ριζική ἀναμόρφωση τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξης, ὅπως αὐτή ἀποκαλύφθηκε μέ τήν ἐνανθρώπιση τοῦ δευτέρου προσώπου τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὅταν ἦλθε τό πλήρωμα τοῦ χρόνου.

Ὅμως, ἡ λυτρωτική αὐτή πρόβλεψη ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ ἐπέφερε μοιραία καί ὑπαρξιακές ἐπιπλοκές στήν ψυχοσωματική κατάσταση τοῦ ἀνθρώπου. Καί ναί μὲν αὐτός κατέστησε πηγὴ τροφοδοσίας του τόν ὑλικό κόσμο, ἡ ἔστω ὅμως καί ἀμυδρή, ἔστω καί ὑπολειπουμένη εἰκόνα, ἡ ἐντυπωμένη στήν ἀνθρώπινη ψυχή, δέν ἐπέτρεψε στόν ἀνθρώπο νά βρεῖ τήν πολυπόθητη ἐσωτερικὴ γαλήνη, ἔστω καί μέσω τῆς λησμονιάς, οὔτε καί τόν ὑπαρξιακό χορτασμό καί τό πολῦτιμο συναισθημα τῆς αὐτοεκτίμησης.

Ὁ ὑλικός κόσμος δέν μπόρεσε καί δέν θά μπορέσει ποτέ νά ικανοποιήσει τίς βαθύτερες ψυχοσωματικές ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου. Χωρὶς τήν προοπτικὴ μιᾶς ὑπαρξιακῆς ἀναμόρφωσης καί τρόπο νά τήν ἐπιτύχει, ἡ φθαρτὴ ὕλη θά εἶναι γιά τόν ἀνθρώπο τά ξυλοκέρατα τῆς παραβολῆς τοῦ ἀσώτου πού, ναί μὲν ἐξασφαλίζουν τουλάχιστον μία, ἔστω καί θλιβερή, ἐπιβίωση, δέν παύουν ὅμως νά ἀρμόζουν στοὺς χοίρους, δηλαδή σέ ἓνα πολὺ κατώτερο ἐπίπεδο ζωῆς ἀπὸ αὐτό πού γνώρισε ὁ ἀνθρώπος στόν οἶκο τοῦ Πατρός. Ἐάν δέν εἶχε λειτουργήσει στήν ψυχή τοῦ Ἀσώτου ἡ μνήμη τοῦ Πατρικοῦ οἴκου, ἐάν δέν εἶχε βρεῖ τό θάρρος νά πάρει

τόν δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς, ἐάν δέν εἶχε μείνει σταθερός στήν λυτρωτική, ἀλλά καί ταπεινωτική, γιά τά μάτια τοῦ ψωροπερήφανου ἀνθρώπου, ἀπόφασή του, θά ἀποκτοῦσε ἐξάρτηση ἀπό τά ξυλοκέρατα. Αὐτά θά ἦταν ἡ ἐξαρτησιογόνος οὐσία του, αὐτά θά τόν ὀδηγοῦσαν σιγά σιγά στήν φθορά, τόν μαρασμό καί τόν θάνατο. Διότι, τό πρόβλημα δέν εἶναι ἡ ἐξάρτηση, ἀλλά ἀπό τό τί ὁ ἄνθρωπος ἐξαρτᾶται.

Ἡ προσκόλληση ἀπό ὅ,τι πιστεύει ὁ ἄνθρωπος πῶς ἀποτελεῖ γι' αὐτόν ζωογόνο πηγή δέν θά πάψει ποτέ νά ὑφίσταται. Πάντα θά προσκολλᾶται σέ ὅ,τι τοῦ δίνει –ἢ νομίζει πῶς τοῦ δίνει– ζωή, κάθε τί ὅμως ἐκτός ἀπό τήν ἀγάπη καί τήν ἐλευθερία πού παρέχει ἡ σχέση μέ τόν Θεό, ἐπιβάλλει, κυριολεκτικά, κατοχή στήν ἀνθρώπινη ψυχή καί ἀποβαίνει ἀπό δῆθεν τροφός, δυνάστης, ἀπό δῆθεν πάροχος, λεπλάτης, ἀπό δῆθεν μέσον ἐπιβίωσης, ὁδός θανάτου. Ὅτιδήποτε ὑποκαθιστᾶ τήν μιά καί μόνη σχέση ζωῆς καί ἐλευθερίας μέ τόν Θεό, ἀποτελεῖ ἐξάρτηση θανάτου. Γι' αὐτό καί οἱ πολλαπλές ἐξαρτήσεις πού ταλανίζουν τίς σύγχρονες κοινωνίες δέν εἶναι μόνον σημερινές καί δέν ἀφοροῦν μόνον τίς καταγεγραμμένες, ἰατρικά καί ψυχιατρικά, ὡς ἐξαρτήσεις. Ἀπλώνονται σέ ἕνα τεράστιο φάσμα πού περιλαμβάνει σωματικές, ψυχικές ἀλλά καί πνευματικές ἐξαρτήσεις πού συναντᾶ κανεῖς σέ ὅλες τίς πτυχές καί τά ἐπίπεδα τῆς κοινωνικῆς καί προσωπικῆς ζωῆς.

Πολλές ἀπό αὐτές δέν κινοῦν ἐξ ἀρχῆς τήν προσοχή, οὔτε δίνουν σημάδια παθογένειας, καθώς συχνά κρύβονται πίσω ἀπό προσωπεῖα ἀθωότητας, εὐγενῶν σκοπῶν καί πλανερῆς ἀγάπης. Δυστυχῶς, ἀναγνωρίζονται ἀπό τό τελικό ἀποτέλεσμα, ὅταν πλέον εἶναι πολύ ἀργά γιά ἴαση καί ὅταν τό τραγικό τέλος εἶναι κοντά. Δέν εἶναι μόνον οἱ οὐσίες ὅπως τό ἀλκοόλ καί τά ναρκωτικά. Εἶναι οἱ ἀρρωστημένες σχέσεις, οἱ καταστροφικές προσκολλήσεις καί κυρίως

ἡ μανία τῆς αὐτοκαταστροφῆς, ἡ ὁποία, ὡς διαστημική μαύρη τρύπα, ἀπορροφᾷ κάθε ἀνθρώπινη ἱκμάδα καί συχνότατα ὀδηγεῖ στήν αὐτοκτονία.

Τί εἶναι ὅμως ἐκεῖνο πού κάνει τήν κάθε εἶδους καταστροφική ἐξάρτηση τόσο ἔλκυστική, ὥστε ὁ ἄνθρωπος, ἂν καί βλέ-

Εἴτε μέ τήν ...ἀνάπτυξη, εἴτε χωρίς αὐτήν, ὁ ἄνθρωπος συνεχίζει νά ἀσφυκτιᾷ ἀπό συναισθήματα ἀσημαντότητας, μαζικοποίησης καί ἀφόρητης μοναξιᾶς.

πει τά δεινά πού ἐξαιτίας τῆς συσσωρευό-νται πάνω στήν ὑπαρξή του, νά ἀδυνατεῖ νά ἀπαλλαγεῖ καί μάλιστα, νά αὐξάνει καί τήν ...δόση τῆς; Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μᾶς δίνουν μία ἀπλή, ὅσο καί τραγική ἀπάντηση: Κάνουν λόγο γιά τό «ἐμπαθές θέλημα», τήν «ἐμπαθή ἔξην», μέ ἀπλά λόγια, τήν καταστροφική συνήθεια, ἡ ὁποία σταδιακά ἀναπτύχθηκε στήν ἀνθρώπινη φύση ἀπό τήν διαρκή καταφυγή στήν δεξαμενῶν ματαίων καί φθαρτῶν ὑποκατάστατων ζωῆς πού προσφέρει ὁ ὑλικός κόσμος. Εἶναι ἡ διαρκῆς στροφή τοῦ ἀνθρώπινου αὐτεξουσίου πρὸς τά φθαρτά, μέ τίμημα τόν ἐμποτισμό ὀλόκληρης τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξης ἀπό τούς νομούς τῆς φθορᾶς καί τήν ἐπικράτηση τοῦ θανάτου, πού δηλητηριάζει κάθε ἐλπίδα, κάθε προσπάθεια καί κάθε ὄραμα τοῦ πτωτικοῦ ἀνθρώπου. Μπορεῖ ὁ θάνατος, ὡς στιγμιαῖο γεγονός, νά δημιουργεῖ στόν ἄνθρωπο αἰσθήματα ἀποστροφῆς. Ἡ σαγηνευτική δύναμή του ὅμως ἀποδεικνύεται στήν ἰκανότητά του νά διεισδύει μέ τήν συγκατάβαση τοῦ ἀνθρώπου στήν καθημερινότητα καί νά

ἀκυρώνει, μέσω τῆς «φυσικῆς φθορᾶς» καί κυρίως μέσω τοῦ φόβου, κάθε χαρά καί κάθε προσδοκία. Κάθε φορά πού ὁ ἄνθρωπος καταφεύγει στόν ὑλικό κόσμο, προκειμένου νά ἐξασφαλίσει καί νά ἱκανοποιηθεῖ τίς ἀνάγκες πού θεριεύουν μέσα του - ἀνάγκες γιά χαρά, ζωή καί ἀγάπη - εἶναι σάν νά στρώνει τόν δρόμο στή ματαιότητα καί τήν ἐκμηδένιση πού ὀριστικοποιεῖται μέ τό τέλος τῆς ζωῆς. Κάθε φορά πού ὁ ἄνθρωπος ἐπενδύει τίς προσδοκίες τῆς εὐτυχίας του στόν κόσμο τῶν αἰσθητῶν, ἀνοίγει πύλην εἰσόδου στήν ὑπαρξή του, ὥστε νά εἰσβάλλουν οἱ νόμοι τῆς φθαρτότητας, ἐνῶ παράλληλα, καθιστᾶ ἡγεμόνα, ἀντί τόν φωτισμένο νοῦ, τίς βιολογικές

Κάθε τί ἐκτός ἀπό τήν ἀγάπη καί τήν ἐλευθερία πού παρέχει ἡ σχέση μέ τόν Θεό, ἐπιβάλλει, κυριολεκτικά, κατοχή στήν ἀνθρώπινη ψυχή καί ἀποβαίνει ἀπό δῆθεν τροφός, δυνάστης.

καί ἐνστικτώδεις ὀρμές τοῦ ὑλικοῦ του μέρους, δηλαδή τοῦ σώματός του. Αὐτό, πού ὡς σάρκα πλέον, ὑποτάσσει τόν ἄνθρωπο, ἀποκαλεῖ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος «θανατηφόρο φρόνημα τῆς σαρκός» (Ρωμ. 8,6), πού ἐμπλέκει τόν ἄνθρωπο σέ ἕναν φαῦλο κύκλο ἔλλειψης -ἱκανοποίησης καί πάλι ἔλλειψης, μέχρι τό ἀναπόφευκτο τέλος.

Εὐτυχῶς γιά τόν ἄνθρωπο, ὁ Δημιουργός δέν παραιτήθηκε ἀπό τήν προοπτική ἐπιστροφῆς στήν Ἑδέμ. Ἡ σωτηριώδης ὁμως πρωτοβουλία Του περιμένει πάντα τό ἀνακαινισμένο αὐτεξούσιο, ὥστε νά ἀντικαταστήσει τήν θανατηφόρο ἐξάρτη-

ση μέ τήν ζωογόνο ἐξάρτηση. Καί αὐτήν τήν στροφή μόνον ἡ ἐπαναθεμελίωση τῆς σχέσης ἀνθρώπου καί Θεοῦ μπορεῖ νά ἐξασφαλίσει. Ὁ θανατηφόρος μαγνητισμός πού ἀσκεῖ τό σκότος τῶν ὑλικῶν πραγμάτων δέν μπορεῖ νά ἀνασταλεῖ παρά μόνον ἀπό τό ζωηφόρο Φῶς πού ἀσκεῖ τό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ. Μόνον στό ὄνομα αὐτῆς τῆς ἔλξης νοηματοδοτοῦνται οἱ πνευματικοί καί σωματικοί κόποι τοῦ πιστοῦ. Γιά τόν κοσμικό ἄνθρωπο, ἡ νηστεία ἢ ἡ ἐγκράτεια ἀποτελοῦν ἀνωφελεῖς στερήσεις. Στή ζωή τῆς Ἐκκλησίας ὁμως, οἱ πράξεις αὐτές ἀποτελοῦν ὁδούς ἀπελευθέρωσης ἀπό τήν θανατηφόρο ἐξάρτηση τῶν ὑλικῶν πραγμάτων. Γιά τόν κοσμικό ἄνθρωπο ἡ ὑπακοή στίς ἐντολές τοῦ Χριστοῦ καί ἡ συμμόρφωση μέ τή ζωή τῶν Ἁγίων ἀποτελοῦν ἀκατανόητη στέρση. Στή ζωή τῆς Ἐκκλησίας ὁμως ἡ συμμόρφωση αὐτή ἀποτελεῖ ἀποκοπή ἀπό τό θανατηφόρο φρόνημα τῆς σαρκός καί ἐπανεύρεση τῶν ἀληθινῶν «θέλω» τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ πνευματική ζωή τῆς Ἐκκλησίας στό σύνολό της ἔχει ἕναν καί μοναδικό σκοπό: νά ἀποκαλύψει στόν ἄνθρωπο τήν ἀληθινή του φύση καί νά δώσει ἀπάντηση ζωῆς στά πιό βαθιά ὑπαρξιακά του ἐρωτήματα.

Γιά τόν κοσμικό ἄνθρωπο, ἡ ἐκπλήρωση τῆς ἀνάγκης γιά ἀξία περνᾶ μέσα ἀπό τήν διαρκῆ ἀπόκτηση ἀγαθῶν, τήν δύναμη καί τήν ἐξουσία πάνω στόν ἀδύναμο συνάνθρωπο καί στή φαντασίωση πώς αὐτός ὁ κόσμος τῆς ματαιότητας μπορεῖ νά προσφέρει ἀπάντηση στό αἷτημα τοῦ ἀνθρώπου γιά αἰωνιότητα. Ἡ πρόταση ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας θυμίζει αὐτό πού κάνουν οἱ κοινότητες ἀπεξάρτησης: Οἱ «θεραπευόμενοι» στέκονται σέ κύκλο, κοιτοῦν ὁ ἕνας τόν ἄλλον στά μάτια καί φωνάζουν τό ὄνομά τους. Μόνο πού γιά τήν Ἐκκλησία, ἡ εἰκόνα αὐτή συμβολίζει καί παίρνει πολύ βαθύτερες ὑπαρξιακές προεκτάσεις: Τό ὄνομα ἐκφράζει τήν μοναδικότητα πού ἔχει ὁ κάθε ἄνθρωπος στά μάτια τοῦ Θεοῦ,

μία μοναδικότητα πού τόν καθιστά αγαπημένο και άνεκτίμητο, άξιο για τήν υπέρτατη σταυρική θυσία τοῦ Θεανθρώπου. Άν μπορούσε ό καθένας μας νά συνειδητοποιήσει τήν άξία πού έχει στά μάτια τοῦ Θεοῦ ό έαυτός του, θά είχε άμέσως άπαλλαγεί από κάθε προσφυγή στά συντετριμμένα φρέατα τοῦ πλούτου, τῆς άρπαγῆς και τῆς έξουσίας. Αὐτή ή συναίσθηση τῆς άξίας θά ἦταν ίκανή νά γαλινέψει τήν ψυχή και νά δώσει στή ζωή διαρκές νόημα. Συγχρόνως, ή άξία αὐτή θά όδηγοῦσε στήν άναγνώριση τῆς άξίας τοῦ άλλου και αὐτό θά συντελοῦσε άμέσως στήν έκτόξευση τῆς ποιότητας τῶν ανθρώπινων σχέσεων. Άπεξάρτηση δέν εἶναι ή άπλή άποχή από θανατηφόρες οὐσίες. Η άνάγκη τῆς ψυχῆς νά άπαντήσει σέ έρωτήματα ζωῆς και θανάτου δέν άναστέλλονται μέ χημικά ύποκατάστατα και ψυχολογισμούς. Άν δέν έντοπιστοῦν και άξιολογηθοῦν οί άνάγκες πού στρέφουν έναν άνθρωπο νά έξαρτηθεῖ από τοξικές οὐσίες, τοξικές συμπεριφορές και τοξικές σχέσεις, δέν θά καταστει ποτέ δυνατόν νά βρεθοῦν λύσεις αντίστοιχης έλκτικῆς δυνάμεως, πού θά προσελκύσουν τόν άνθρωπο σέ δρόμους ύπαρξιακῆς υγείας, έλευθερίας και χαρᾶς.

Όλόκληρη ή ζωή τῆς Έκκλησίας μπορεῖ κάλλιστα νά θεωρηθεῖ ως ή κορυφαία μέθοδος άπεξάρτησης από τήν άπόγνωση και τήν αὐτοκαταστροφή.

Άληθινή άπεξάρτηση άποτελεῖ ή στροφή πρὸς έπιλογές ζωῆς πού προσφέρονται άπλόχερα μέσω τῶν Μυστηρίων τῆς Έκκλησίας στόν κάθε άνθρωπο πού θά θελήσει νά καταφύγει στήν ζωηφόρο σχέση μέ τό Θεό τῆς άγάπης και τῆς έλευθερίας. Άν καλυφθοῦν αὐτά τά δύο, ή ζωή δέν έχει πλέον καμμία άνάγκη και δέν διατρέχει κανέναν κίνδυνο.

Πέραν βεβαίως τῆς πνευματικῆς διάστασης, τό θέμα τῶν έξαρτήσεων συνδέεται στενά και άναπόφευκτα μέ τή διαδικασία τῆς παιδαγωγίας. Έάν μάλιστα συνειδη-

τοποιήσουμε τί εἶναι αὐτό πού κάνει τήν πάσης φύσεως έξάρτηση νά εἶναι τόσο διαδεδομένη ιδιαίτερα μεταξύ τῶν νέων ανθρώπων, ἴσως νά συνειδητοποιήσουμε, έστω και διά τῆς άρνητικῆς όδοῦ, τή σημασία αλλά και τά κενά τῆς άνατροφῆς πού προσφέρουμε στά παιδιά μας.

Τό θέμα εἶναι μεγάλο και πολύπλευρο, άξίζει όμως τόν κόπο νά έστιάσει κανείς στόν παράγοντα «εύκολία».

Τό κάθε είδους ναρκωτικό ύπόσχεται μία εύκολη, μία μηχανική ήδονή, ή όποία προσφέρεται χωρίς κόπο. Άς μήν θεωρηθεῖ υπερβολή πώς εἶναι οί τρόποι ενός όλόκληρου εκπαιδευτικοῦ συστήματος, οί όποιοι διαμορφώνουν στήν πραγματικότητα εύάλωτες προσωπικότητες στόν πειρασμό τῆς εύκολίας τῆς ήδονῆς, θεωρώντας τήν πορεία πρὸς αὐτήν ως περιττή και όδυνηρή διαδικασία.

Σέ μία εκπαιδευτική διαδικασία, κατά τήν όποία ό νέος άνθρωπος κυριολεκτικά μηχανοποιεῖται, άδρανοποιώντας μέσα του κάθε δημιουργική δύναμη, εἶναι έπόμενο, ή όποια έπιτυχία νά αντιμετωπίζεται ως αὐτοσκοπός. Κατά λογική συνέπεια, μέσα άπ' αὐτή τήν προσέγγιση δίνεται ή έντύπωση ότι κάπου ύπάρχει ένας από μηχανῆς θεός πού θά προσφέρει αὐτομάτως χαρά και πληρότητα. Μέσα στό πλαίσιο αὐτό, πόσο αλήθεια διαφέρει ή έπιτυχία από ένα ναρκωτικό; Τό ελληνικό σχολεῖο, στήν ανεπάρκειά του νά προσφέρει βαθιές πνευματικές και δημιουργικές έμπειρίες, όδηγεῖται μοιραία στήν δαιμονοποίηση τοῦ κόπου. Όσο ή σχολική τάξη θά θεωρεῖται ως άθροισμα ύποψηφίων για κάποιες πανελλήνιες και μόνον, τό κενό από τήν έλλειψη μιᾶς βαθιάς και διαρκoῦς ύπαρξιακῆς πληρότητας θά καλύπτεται από τό φθινό και προσωρινό ύποκατάστατο έξάρτησης, από μία μαυλιστική έπιτυχία, προάγγελο έξαρτήσεων πολύ πιό σοβαρῶν και επικίνδυνων, στίς όποιες, δυστυχῶς, τίς περισσότερες φορές, δέν ύπάρχει έπιστροφή.

Η ΒΙΑ ΣΤΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΚΑΙ Ο ΣΕΒΑΣΜΟΣ ΠΟΥ ΤΟΥ ΟΦΕΙΛΟΥΜΕ

”Εξαρση τῆς βίας

Τοῦ κ. **Ἀλεξάνδρου Κακαβούλη**, Καθηγητῆ Παν/μίου

Εἴμαστε, καθημερινῶς, τὸν τελευταῖο καιρὸ, δέκτες ἀπὸ τὰ μέσα τῆς σύγχρονης ἐπικοινωνίας, γιὰ διάφορα περιστατικά βίας, καὶ εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ ἥπια ὡς τὰ πιὸ σκληρά καὶ ἀπάνθρωπα. Θύματα αὐτῆς τῆς βίας, εἶναι ἀνθρώπινες υπάρξεις πάσης ἡλικίας καὶ τῶν δύο φύλων. Ἡ Ἑλληνικὴ κοινωνία βλέπει, δυστυχῶς, νὰ αὐξάνονται συνεχῶς. Τὰ ἀπεχθάνεται, νιώθει ἀποτροπιασμό, καὶ περιμένει ἀπὸ τὸ θεσμὸ τῆς Δικαιοσύνης, νὰ τὰ ἀντιμετωπίσει χωρὶς καθυστέρηση, μὲ ἀδέκαστο δίκαιο τρόπο. Εἶναι λίγα, συγκριτικῶς, τὰ περιστατικά βίας πού ἔρχονται στὸ φῶς τῆς δημοσιότητας, ἐνῶ μέσα στὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς κοινωνίας, ἡ βία ἐλλοχεύει παντοῦ. Υπάρχει μεγάλο οἰκογενειακὸ καὶ κοινωνικὸ πρόβλημα, πού φτάνει μέχρι καὶ τὴν ἀκύρωση τῶν βασικῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τὴν προστασία τῆς ζωῆς του, τῆς υγείας του, τῆς ἀσθενείας του, τῆς ἀναπηρίας του, τῆς ἡλικίας του, τῆς ἐλευθερίας του, τῆς ἀξιοπρέπειάς του, καὶ τέλος, τῆς ἠθικῆς του καὶ πνευματικῆς του ἀκεραιότητας. Ἀκόμη καὶ ἐκεῖ πού δέν τὴν περιμένει κανεὶς, ἡ βία κάνει τὴν ἐμφάνισή της καὶ προκαλεῖ ἀποτρόπαιο κακὸ στά θύματα, ἀλλὰ στοὺς θύτες. Ἡ Πολιτεία καὶ οἱ θεσμοὶ της, ὑποτίθεται ὅτι κάνουν ὅ,τι μποροῦν γιὰ τὸν περιορισμὸ τῶν περιστατικῶν βίας. Ἀκόμη καὶ ἡ Παιδεία, πού ἕνας ἀπὸ τοὺς βασικοὺς σκοποὺς της εἶναι νὰ καλλιεργεῖ τὸν σεβασμὸ καὶ τὴν

προστασία τῶν θυμάτων, ἔχει καὶ αὐτὴ περιστατικά βίας (τό bullying) μέσα στὸν χώρο της. Καὶ φαίνεται ὅτι βρισκόμαστε σὲ ἀδιέξοδο γιὰ τὸν περιορισμὸ τῆς βίας. Δέν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναφερθοῦμε μὲ λεπτομέρειες σὲ ὅλα τα περιστατικά τῆς βίας πού συμβαίνουν αὐτὸ τὸ καιρὸ καὶ τὰ ὅποια, ἐξάλλου, εἶναι γνωστά στοὺς πιὸ πολλοὺς, ἀπὸ τὰ μέσα ἐνημέρωσης. Μόνο τὴν περίπτωση τοῦ δωδεκάχρονου κοριτσιοῦ ὑπενθυμίζουμε ἀπλῶς, ἐπειδὴ ἀποτελεῖ μία χαρακτηριστικὴ καὶ ἀπὸ τίς πιὸ σπάνιες μορφές βίας, στὴν ὁποία συμμετεῖχαν πολλὰ ἐμπλεκόμενα ἄτομα, καὶ εἶναι ἕνα πολὺπλοκο περιστατικὸ ἀσέλγειας καὶ σεξουαλικῆς κακοποίησης.

Τί εἶναι βία

Ἡ λέξη βία (ἢ βιασμός ἢ βιαιότητα), εἶναι ἀρχαία λέξη, γνωστὴ ἀπὸ τὸν Ὅμηρο ἀκόμη, παραγόμενὴ ἀπὸ τὸ ρῆμα βιάζω-βιάζομαι, καὶ καλύπτει μία μεγάλη ποικιλία ἐκφράσεων, πάντα μὲ τὴν ἀρνητικὴ σημασία τῆς πρόκλησης κακοῦ στὸν ἄνθρωπο. Εἰδικότερα, σημαίνει τὴν σκόπιμη πρόκληση βίας στὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴ ἐνός ἀνθρώπου, μὲ ἀποτέλεσμα τὸ κακὸ σὲ αὐτόν, νὰ εἶναι ἀπὸ τὴν πιὸ ἥπια μορφή ὡς τὴν πιὸ σκληρὴ τοῦ βασανισμοῦ καὶ τοῦ μαρτυρίου καὶ τοῦ θανάτου ἀκόμη. Ἡ βία μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ στέρηση τῆς ἱκανοποίησης μιᾶς ἀνάγκης ἢ ἐνός δικαιώματος. Συμβαίνει συνήθως ἀπὸ ἀνθρώπους πού ἔχουν κάποια ἐξουσία,

σέ πρόσωπα πού ἐξαρτῶνται ἀπό αὐτούς. Ἡ βία εἶναι τό κακό πού εἶναι γνωστό ἀπό τήν ἀρχή τῆς ἀνθρώπινης Ἱστορίας. Ἀπό τόν πρῶτο φόνο πού ἔγινε ἀπό τόν Κάιν στόν ἀδελφό του Ἄβελ, ἐπειδή τόν ζήλεψε. Ὁ Κάιν φοβήθηκε καί μετάνιωσε γιά τήν πράξη του αὐτή, ὁ Θεός ὅμως πού ἀγαπάει ὅλα τα παιδιά του ἀνεξαιρέτως, τόν συγχώρησε καί μάλιστα τοῦ ἔδωσε τήν εὐλογία νά νυμφευθεῖ καί νά ἀποκτήσει παιδί, τόν Ἐνώχ.¹

Μετά τό γεγονός αὐτό, τό κακό τῆς βίας συνεχίστηκε καί αὐξήθηκε σέ ὅλη διάρκεια τῆς Ἱστορίας, μέ διάφορες μορφές, ἀτομικές καί ὁμαδικές. Εἶναι καί ἡ βία, ὅπως καί ὅλες οἱ μορφές τοῦ κακοῦ, ἀποτέλεσμα τῆς ἀδυναμίας τοῦ ἀνθρώπου νά πράττει πάντα τό καλό, συνέπεια τοῦ προπατορικοῦ ἀμαρτήματος, ὅπως ἀποκαλύπτεται στήν Ἁγία Γραφή. Στό κακό συμμετέχει πάντα καί ὁ χαιρέκακος καί μισάνθρωπος Διάβολος. Στή συνέχεια μπορούμε νά μνημονεύσουμε π.χ. τόν Δανιήλ καί τούς τρεῖς Παῖδες πού μαρτύρησαν ἐπί Ναβουχοδοноσόρα, τίς 14.000 ἀγίων νηπίων πού σφαγιάστηκαν ἀπό τόν Ἡρώδη, τούς «δισμυρίους» ἀγίους πού μαρτύρησαν καί κάπκαν στήν Νικομήδεια, τό «νέφος μαρτύρων» τῶν τριῶν πρῶτων αἰῶνων τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ². Καί εἶναι ἀνυπολόγιστοι οἱ βιασμοί, ὁμαδικοί καί ἀτομικοί, πού ἔγιναν ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων καί ἄλλων λαῶν σέ ὅλους τούς αἰῶνες μέχρι σήμερα.

Θύματα καί θύτες εἶναι ἀνθρώπινα πρόσωπα

Τό «πρόσωπο» τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ μόνη ἐλπίδα γιά νά ἀντιμετωπίσουμε, ἀνθρωπίνως, καί μέ τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ, τό ἀδιέξοδο τῆς βίας. Ἡ λέξη πρόσωπο συνοψίζει τό οὐσιαστικό περιεχόμενο τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξης. Δηλώνει τό βάθος

καί τή σημασία τῆς ψυχικῆς του ζωῆς, ἀλλά καί τήν πνευματική καί μεταφυσική του διάσταση. Κατά τόν Πλάτωνα ὁ ἀνθρωπος εἶναι «φυτόν μή ἔγγειον ἀλλ' οὐράνιον» (δημιούργημα ὄχι γήινο, ἀλλά οὐράνιο)³ καί ὁ σκοπός τῆς Παιδείας εἶναι τό «ὁμοιοῦσθαι Θεῷ κατά τό δυνατόν» (νά μοιάσει ὁ ἀνθρωπος στό Θεό κατά τό δυνατόν)⁴. Ὁ Ἀριστοτέλης διέκρινε τόν ἀνθρωπο ἀπό τά ζῶα «διά τό τήν φύσιν αὐτοῦ καί τήν οὐσίαν εἶναι θείαν» (ἐπειδή ἡ φύση καί ἡ οὐσία του εἶναι θεϊκή)⁵.

Στήν Ψυχολογία, ὡς πρόσωπο (person) ὀρίζεται ἡ ἀτομική ψυχοσωματική ὑπαρξη

ἐνός ἀνθρώπου μέ τά ιδιαίτερά του χαρακτηριστικά καί τίς σχέσεις του. (Drever J., Dictionary of Psychology). Συναφεῖς μέ τό πρόσωπο ἔννοιες, ἐκφράζονται μέ τίς λέξεις ἀνθρωπος, προσωπικότητα, ἄτομο, ἰδιοσυγκρασία, ψυχοσύνθεση, χαρακτήρας, φυσιογνωμία, προφίλ, ἐγώ, ἐαυτός. Τό πρόσωπο εἶναι ὅλα αὐτά, ἀλλά ἐκφράζει κυρίως τόν προσανατολισμό του, στήν ἀγάπη καί τό σεβασμό στόν ἄλλο καί τήν ἔντονη ὀρμή

1 Γέν. 4, 1-17

2 Ἀρχ. Ἡλ. Μαστρογιαννόπουλου, Ἡ ἐκκλησία τῶν μαρτύρων, ἐκδ. «Ζωή», Ἀθήνα 1960², σσ. 248-250

3 Τίμαιος, 90α 7

4 Θεαίτητος, 176β

5 Ἀριστοτέλους, Περί ζῶων, δ 10, 686α 25

καί ανάγκη του γιά διαπροσωπική έπικοινωνία καί σχέση μαζί του. Ο Άμερικανός Ψυχολόγος Carl Rogers⁶, θεμελιωτής τής λεγόμενης Προσωποκεντρικής προσέγγισης τών προβλημάτων ψυχικής υγείας καί άγωγής, υποστηρίζει ότι τό παιδί, γιά νά έξελιχθεϊ σέ ώριμο καί υγιές πρόσωπο, εΐναι άνάγκη, μεγαλώνοντας, νά βιώνει θετικές έμπειρίες στοργής καί αγάπης.

Η Όρθόδοξη Χριστιανική Θεολογία

Μεταξύ τών πολλών καί ποικίλων θρησκευιών καί τών παλαιών καί νεότερων φιλοσοφικών συστημάτων, μόνο ή Χριστιανική Διδασκαλία, όπως προκύπτει σαφώς από τή μελέτη τής Παλαιάς καί Καινής Διαθήκης καί τών συγγραμμάτων τών Πατέρων τής Έκκλησίας, όμιλούν καί άναδεικνύουν τή σημασία του προσώπου, σέ ό,τι άφορā τόν άνθρωπο. Άνευρίσκουν τήν μεγίστη άξία, τό άπύθμενο βάθος, τό άπερίοριστο περι-

εχόμενο καί τόν επίγειο καί τόν ούράνιο σκοπό του. Έρμηνεύουν τς δύο σχετικές

6 βλ. σχετ.: Κακαβούλης Άλέξανδρος, *Ψυχολογία καί άγωγή του προσώπου*, αυτοέκδοση, Άθήνα 2008. Κοσμόπουλος Άλέξανδρος-Μουλαδοúδης Γρηγόριος, *Ο Carl Rogers καί ή προσωποκεντρική του θεωρία γιά τήν ψυχοθεραπεία καί τήν εκπαίδευση*, Έλληνικά Γράμματα, Άθήνα 2003

άποκαλυμμένες άλήθειες:

α. τήν τρισυπόστατη προσωπική ύπαρξη του ενός καί μόνου άληθινου Θεού καί

β. τήν δημιουργία καί τήν ύπόσταση του ανθρώπινου προσώπου σέ «κάτ' εικόνα καί κάθ' όμοίωσιν Θεού»⁷. Φέρει δηλαδή τό πρόσωπο, μέσα στό εΐναι του, έν δύναμη, τς θεϊκές ιδιότητες, όπως τήν αγάπη, τήν δημιουργικότητα, τήν άγιότητα, τήν έλευθερία, καθώς καί τή δυνατότητα καί τήν τάση νά αναπτύξει, κατά τό δυνατόν, τς ιδιότητες αυτές καί νά όλοκληρωθεϊ, ως πρόσωπο, σέ σχέση καί άναφορά μέ τό πρόσωπο τών άλλων καί μέ τό Πρόσωπο του Θεού. «Έξεζήτησε σε τό πρόσωπόν μου τό πρόσωπόν σου, Κύριε, ζητήσω. Μή άποστρέψης τό πρόσωπόν σου άπ' έμου»⁸. Η Έκκλησία εΐναι κατεξοχήν κοινότητα προσώπων. «Μεγάλου γάρ άξιώματός έστιν ό άνθρωπος...Γνώθι ούν σου τήν ευγένειαν καί τό άξίωμα, πώς τίμιος εΐ» (ό άνθρωπος έχει μεγάλο άξίωμα...Γνώρισε τήν ευγένειά σου καί τό άξίωμα, πόσο πράγματι εΐσαι τιμημένος)⁹.

Ο σεβασμός του ανθρώπινου προσώπου

Ο σεβασμός του προσώπου άποτελεΐ μία κορυφαία πνευματική άξία του ανθρώπου. Θα περίμενε κανείς, όλοι νά τό σέβονται. Άλλά μόνο εκείνοι, πού έχουν μέσα τους τήν άξία αυτή καί τήν βιώνουν καθημερινά στην πράξη, είτε άπό τή φύση τους, είτε άπό τή γενική μόρφωση καί πνευματική, ήθική καί θρησκευτική καλλιέργεια, έχουν τήν άπαιτούμενη αγάπη καί ευγένεια έναντι του άλλου, πάντα σέ ανθρώπινο επίπεδο. Μόνο ή αγάπη του Θεού σέβεται, σέ άπόλυτο βαθμό, τά πρόσωπα τών θυμάτων τής βίας. Άκόμη καί τών βιαστών τους, όποια καί νά εΐναι ή πράξη τους. Όπως καί

7 Γέν. 1, 26

8 Ψλ. 26, 8-9

9 Ψευδο-Μακάριος, serm. 64 όμιλ. 7, 10 καί 32, 8

ὄλων ἀνεξαιρέτως τῶν ἀνθρώπων, σέβεται τὰ πρόσωπά τους καί κάνει τό πᾶν, ἀκόμη καί μέ τή σταυρική Του θυσία, γιά νά ἀπαλλαγῶν, ἄν τό θελήσουν καί μετανοήσουν, ἀπό τὰ κακά πού ὑφίστανται καί νά κατακτήσουν εἰρηνικά τή ζωή αὐτή καί τήν «ὄντως ζωή» τῆς αἰωνιότητος.

Ὁ σεβασμός τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου, ἔρχεται σέ πλήρη ἀντίθεση πρὸς κάθε εἶδος, μορφῆς καί βαθμοῦ βίας, ὄχι μόνο στόν κάθε ἄνθρωπο, ἀλλά καί σέ ὅλα τὰ δημιουργικά ἔργα καί στήν ὅλη Δημιουργία τοῦ Θεοῦ, στόν κτιστό καί τόν ἄκτιστο κόσμο.

Ἡ λέξη σεβασμός παράγεται ἀπό τό ἀρχαῖο ρῆμα σέβομαι, πού σημαίνει ὅτι αἰσθάνομαι δέος, ντροπή, αἰσχύνῃ. Ὅτι τιμῶ καί εὐλαβοῦμαι κάποιον ἢ κάτι. Εἶναι ἓνα θετικό καί σύνθετο συναίσθημα καί μία γενική καί ἀποδεκτὴ στάση, ἑνός προσώπου πρὸς τὰ ἄλλα πρόσωπα καί πρὸς κάθε τί πού τούς ἀνήκουν. Περιέχει παράλληλα, καί ἄλλες λεπτές διαφοροποιήσεις τῶν ψυχικῶν καταστάσεων πού περιγράφονται μέ μία ποικιλία λέξεων, ὅπως πνευματικὴ ἀγάπη, ἱερό ἐνδιαφέρον, εὐλαβικὴ προστασία καί κάθε ἐκδήλωση πού ἐκφράζει σεβασμό στό ἀνθρώπινο πρόσωπο. Εἶναι συγχρόνως καί μία συναισθηματικὴ κατάσταση τοῦ προσώπου, πού δέχεται τό σεβασμό τῶν ἄλλων καί ἐπιθυμεῖ νά ἔχει καί νά διατηρεῖ στήν ψυχικὴ του ζωὴ τήν κατάστασιν αὐτή. Συνιστᾷ ἓνα δυναμικὸ στοιχεῖο πού κάνει τό πρόσωπο νά νιώθει αὐτοεκτίμηση, νά ζεῖ εὐχάριστα καί δημιουργικά, καί νά ἔχει ψυχικὴ ὑγεία καί ἐσωτερικὴ δύναμιν νά ζεῖ.

Ὅλοι οἱ ἄγθρωποι, ἀνεξαιρέτως, εἶναι πρόσωπα

Τὰ ἀνθρώπινα ἔμβρυα, πού ἀπό τή σύλληψή τους καί ἐπὶ ἑννέα μῆνες βρίσκονται στόν ὄργανισμό τῆς μητέρας τους, εἶναι πρόσωπα. Ὅλα τα βρέφη, τὰ παιδιά, οἱ

ἔφηβοι, οἱ νέοι καί κάθε ἡλικίας καί φύλου ἄνθρωποι, εἶναι πρόσωπα. Οἱ ἄνθρωποι κάθε ἐθνότητος, χρώματος, γλώσσας καί θρησκείας, εἶναι πρόσωπα. Οἱ ἄνθρωποι πού κατέχουν ὅποιοδήποτε ἀξίωμα, οικονομικὸ ἐπίπεδο καί μόρφωση, εἶναι πρόσωπα. Καί κάθε κατάσταση σωματικῆς καί ψυχικῆς ὑγείας καί σωματικῆς ἀρτιμέλειας, κάθε ἀσθένειας καί ἀναπηρίας, εἴτε προέρχεται ἐκ γενετῆς ἢ ἔχει προέλθει ἀπὸ διάφορες αἰτίες, εἶναι ὅλοι πρόσωπα.

Εἶναι ὅλοι «τιμημένα» πρόσωπα, ἀγαπημένα δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ, γιά τὰ ὅποια ἤλθε στή γῆ, νά τὰ προστατεύσει καί νά τὰ ἀπαλλάξει ἀπὸ τό πάσης φύσεως κακό.

Εἶναι χαρακτηριστικὸ αὐτῆς τῆς θεϊκῆς ἀγάπης, ἓνα κείμενο τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου, στό ὅποιο, ἔχοντας πιστέψει καί γευτεῖ ὁ ἴδιος τήν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ, γράφει: «Σκόπει δέ αὐτοῦ καί ἐν ταῦτα τήν ἡμερότητα... τόν κεφαλὴν σου βουληθέντα εἶναι, καί νυμφίον, καί ἱμάτιον, καί οἶκον, καί ρίζαν, καί τροφήν, καί πόμα, καί ποιμένα, καί βασιλέα, καί ἀδελφόν, καί κληρονόμον καί συγκληρονόμον σέ ἐλόμενον, τόν ἀπὸ σκότους εἰς ἔξουσίαν φωτός ἀγαγόντα»¹⁰..... (Σκέψου δέ καί στό σημεῖο αὐτό, τήν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ...θέλῃσα νά εἶμαι κεφαλὴ σου καί νυμφίος σου καί ἔνδυμα καί κατοικία καί ρίζα καί τροφή καί ποτό καί ποιμένας καί βασιλιάς καί ἀδελφός καί κληρονόμος καί σέ διάλεξα γιά συγκληρονόμο μου καί σέ ὀδήγησα ἀπὸ τό σκοτάδι στήν ἔξουσία τοῦ φωτός).

Πῶς μεταχειρίζομαστε τὰ πρόσωπα

Σέ αὐτό τό ἔξοχο δημιούργημα τοῦ Θεοῦ, τό πρόσωπο τοῦ ἀνθρώπου, τό πιό τιμημένο, τό ἀθάνατο, τό προορισμένο γιά

¹⁰ Ἰω. Χρυσοστόμου, Ὑπόμνημα εἰς τόν ἅγιον εὐαγγελιστὴν Ματθαῖον, Ὁμ. ΚΓ', Π.Γ., 57,318

τὴν αἰώνια βασιλεία Του, ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι, ἀσκοῦμε βία πάσης φύσεως καὶ βαθμοῦ. Καὶ ἐκεῖνοι πού ἐνεργοῦν ὡς θύτες, ἀλλὰ καὶ ὅσοι σιωποῦν, τὴν ἀνέχονται, δὲν τὴν καταδικάζουν σθεναρά καὶ δὲν κάνουν κάτι πού μποροῦν γιὰ νὰ μειώσουν τὴ βία ἢ νὰ ἀπαλλάξουν τὰ θύματά της ἀπὸ αὐτὴ καὶ νὰ προβοῦν σὲ ἀποκατάσταση τῶν συνεπειῶν της. Γι' αὐτὸ ὅλοι, λίγο-πολύ, ἄμεσα ἢ ἔμμεσα, εἴμαστε ἔνοχοι καὶ ὑπόλογοι γιὰ τὴ βία τῶν προσώπων πού γίνεται στό κόσμο. Θά ἀναφέρουμε, συνοπτικά, μερικὲς μόνο ἀπὸ τὶς ἀμέτρητες περιπτώσεις βίας προσώπων, πού γίνονται στό κόσμο ὁλόκληρο.

1. Ἡ βία ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων ἐμβρύων. Ἡ βία γίνεται σὲ ἀναρίθμητες ἀνθρώπινες ὑπάρξεις, ὅταν κυοφοροῦνται ἀκόμα, ὡς ἔμβρυα, στὸν ὄργανισμό τῆς μητέρας τους. Εἶναι καὶ αὐτά, ἀπὸ τὴν ὥρα τῆς σύλληψής τους, ἀνθρώπινες ὑπάρξεις, δηλαδὴ πρόσωπα. Ὅπως καὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι πού γεννιῶνται καὶ ἐπιβιώνουν. Στὰ πρόσωπα τῶν ἐμβρύων, ἡ βία συντελεῖται ὅταν αὐθαίρετα καὶ βίαια διακόπεται ἡ ζωὴ τους μὲ τὴν λεγόμενη ἀμβλωση ἢ ἔκτρωση, πού γίνεται μὲ ἰατρικὴ ἐπέμβαση καὶ μὲ τὴ συγκατάθεση τῆς μητέρας ἢ καὶ τοῦ πατέρα. Ἀλλὰ καὶ ὄλες οἱ ἄλλες ἀποβολὲς ἀνθρώπων ἐμβρύων πού γίνονται ἀπὸ διάφορες αἰτίες, ἀνήκουν στὶς πράξεις πού ἀφαιροῦν τὴ ζωὴ προσώπων. Τα πρόσωπα τῶν ἐμβρύων δέχονται ξαφνικά καὶ ἀπρόκλητα τὴν ἐπίθεση τοῦ ἀνθρώπου, ἀμυνόμενα μόνον τους καὶ ἀβοήθητα, ὥσπου νὰ ἐπέλθει ὁ θάνατός τους. Σχετικὰ videos ἔχουν δεῖξει τὶς ὀδυνηρὲς ἀντιδράσεις ἐμβρύων μπροστὰ στό θάνατό τους. Σὲ μία καταγραφή παγκοσμίως, τῶν θανάτων ἀπὸ διάφορες αἰτίες, ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου ἕως 25ης Μαρτίου 2021, δηλαδὴ κοντὰ σὲ τρεῖς μῆνες, οἱ θάνατοι ἀπὸ ἔκτρωσεις ἀνῆλθε στὸν ἀριθμὸ τῶν 9.913.702 ἐμβρύων, στὸν ἀσυγκρίτως μεγαλύτερο ἀριθμὸ θανάτων ἀπὸ τὶς ἄλλες αἰτίες. Οἱ θάνατοι

ἀπὸ πείνα ἦταν 2.382,340, ἀπὸ αὐτοκτονίες 249.904 καὶ ἀπὸ ὑπόλοιπες αἰτίες (ἀσθένειες, ναρκωτικά, κάπνισμα, ἀλκοόλ, τροχαῖα 476.114 (www.wordldometers.info). Εἶναι γι' αὐτὸ καταδικαστέες οἱ χῶρες, πού διὰ νόμου ἔχουν ἐπιτρέψει τὶς ἔκτρωσεις, ἱκανοποιώντας μέρος τῶν πολιτῶν τους, πού ἐπικαλοῦνται διάφορους λόγους, τοὺς περισσότερους μὴ σοβαροὺς, γιὰ τὴν ἀπόφασή τους αὐτὴ. Ἄγνοοῦν τὶς φωνὲς διαμαρτυρίας τῶν ἀπλῶν ἀνθρώπων, τῶν

θρησκευτικῶν ὁμολογιῶν, καὶ πρό πάντων τῶν Χριστιανικῶν καὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἐπιχειρημάτων. Εἶναι πάρα πολλοὶ ἐκεῖνοι πού εἶναι σθεναροὶ ὑπερασπιστὲς τῆς ζωῆς τῶν ἐμβρύων καὶ ἀντιμάχονται κάθε ἰδέα καὶ πράξη πού γίνεται ἐναντίον της. Γιὰ τὴ βία πού γίνεται σὲ πρόσωπα, πού ἔχουν γεννηθεῖ καὶ βρίσκονται σὲ ὅποιαδήποτε ἡλικία, διευκρινίζεται ὅτι τόσο οἱ θύτες, ὅσο καὶ τὰ θύματα, διαφέρουν μεταξύ τους, ὄχι μόνον στὴν πράξη τῆς βίας καθαυτῆ, ἀλλὰ καὶ σὲ γνωρίσματα τοῦ χαρακτῆρα τους. Ἀπὸ τὴν ὅλη συμπεριφορὰ τους καὶ ἀπὸ δεδομένα τῆς ἔρευνας, οἱ θύτες εἶναι συνήθως ἄτομα μὲ ἀνήσυχη, ἐπιθετικὴ καὶ διαταραγμένη προσωπικότητα. Ἀπὸ διάφορες αἰτίες, πού βρίσκονται μέσα στὸν ἑαυτό τους, στό οἰκογενειακὸ καὶ κοινωνικὸ τους περιβάλλον, τείνουν νὰ ἔχουν γενικῶς παραβατικὴ συμπεριφορὰ. Νά

έμπλέκονται σε άναρχικές ομάδες και συγκρούσεις με τις άστυνομικές άρχές, νά προβαίνουν σε πράξεις βίας κάθε μορφής και σκληρότητας. Είνας και οί θύτες, πού παρυσιάζονται περισσότερο επιρρεπείς στην άνηθικότητα, σε πράξεις σεξουαλικής κακοποίησης και άσέλγειας, σε συμπεριφορά πρόκλησης πόνου, σωματικού και ψυχικού τραυματισμού στά θύματά τους. Τά θύματα από τό άλλο μέρος, είναι πρόσωπα συνήθως φιλήσυχα, αδύνατα νά άμυνθούν στους θύτες. Μένουν άπροστάτευτα με τό τραύμα του βιασμού. Και ό μόνος δρόμος για νά αναλάβουν πλήρως την πληγωμένη άυτοεκτίμηση και άξιοπρέπεία τους, είναι νά συγχωρήσουν τό θύτη τους.

2. Ή ένδοοικογενειακή βία.

α. στά συζυγία. Ένω τα άνδρόγυνα, στά μεγάλη πλειονότητα τους, σέβονται τό ήερο γεγονός του γάμου τους και ζούν ίσοβίως ένωμένοι και αγαπημένοι, σε μία μικρή μειονότητα, σπαράσσονται από έντονες διαφωνίες και διαπληκτισμούς. Σε έλάχιστες φορές, καταλήγουν, δυστυχώς, μέχρι και τή δολοφονία του ένός συζύγου από τόν άλλον. Στίς περισσότερες φορές είναι ή σύζυγος τό θύμα, και τίς λιγότερες ό σύζυγος. Έπικρατούν και έδώ φαίνεται, τά άδικα κοινωνικά στερεότυπα του δυνατού άνδρα εις βάρος της αδύναμης γυναίκας, τά όποια, δέν κατάφεραν ούτε τά διάφορα γυναικεία κινήματα νά έξαλείψουν. Οί καθιερωμένες ήμέρες της γυναίκας και της μητέρας είναι, πού πολύ, για νά τίς τιμούμε για τήν προσφορά τους στην οικογένεια και τήν κοινωνία και νά μās θυμίζουν τίς προσωπικές ύποχρεώσεις, πού έχουμε σ' αυτές, για τά όσα πολύτιμα, και με θυσίες τους, έχουμε λάβει πλουσιοπάροχα. Τό ίδιο ισχύει και για τούς πατέρες. Παρόλες τίς προσφορές τους, γίνονται συχνά θύματα βίας με προσβλητικούς χαρακτηρισμούς, ταπεινωτικές έκφράσεις, μειωτικούς μορφασμούς, άπειλητικές χειρονομίες, άγριους ξυλοδαρμούς και σε πού σπάνιες περιπτώ-

σεις, με τή δολοφονία.

β. Ή βία στά παιδιά. Ένω τά παιδιά είναι σε όλο τόν κόσμο, τά πού αγαπημένα πρόσωπα, πρό πάντων στους γονείς τους, αλλά και σε όλόκληρη τήν κοινωνία, υπάρχουν περιπτώσεις πού δέχονται και βασανίζονται από τή βία. Ή βία αυτή μπορεί νά προέρχεται από τούς γονείς τους, με κάποιο ιδιόρρυθμο χαρακτηριστικό ή με ήπια διαταραχή της προσωπικότητάς τους. Μπορεί νά συμβεί σε βρέφη, νήπια, παιδιά, εφήβους και σε πάσης ηλικίας και φύλου μέλη μιάς οικογένειας. Και τό είδος της βίας μπορεί νά είναι ύβρεις, ταπεινώσεις, άπομονώσεις, σεξουαλικές παρενοχλήσεις, πάσης φύσεως έκμεταλλεύσεις και κακοποιήσεις, άκόμη, σε σπάνιες περιπτώσεις, επίθεση κατά της ζωής και πρόκλησης θανάτου ή άυτοκτονίας.

γ. Ή βία στην ευρύτερη οικογένεια. Τά μέλη της οικογένειας, έκτός από τίς σχέσεις αίματος πού είναι δεδομένες, συνήθως συνδέονται με ισχυρούς δεσμούς. Τά παιδιά είναι φυσικό νά σέβονται, νά αγαπούν και νά ευγνωμονούν τούς γονείς τους. Για τή σύλληψη και κυοφορία τους, για τή γέννηση και τό μεγάλωμά τους, για τά όσα έχουν κάνει για τή μόρφωση και τίς σπουδές τους, για τήν σταδιοδρομία

τους και τήν αποκατάστασή τους, γιά τήν προστασία τῆς υγείας τους. Ὅμως ὑπάρχουν παιδιά πού ἀσκοῦν βία στους γονεῖς τους μέ διάφορες μορφές, μέ εἰρωνεῖες, ὕβρεις, κακοποιήσεις, καί σπανίως μέχρι καί τό θάνατο ἀκόμη. Παρόμοια βία μπορεῖ νά συμβεῖ μεταξύ ἀδελφῶν, ἐξαδέλφων καί ἄλλων συγγενικῶν προσώπων ἤ καί φίλων, ἄν καί ἡ ἀγάπη καί ὁ σεβασμός, κατά κανόνα, συνδέουν τά πρόσωπα τῆς συγγενείας καί φιλίας.

δ. Ἡ βία μέσα στους θεσμούς. Ἐνῶ ὅπου ζοῦν καί δραστηριοποιοῦνται ἡ περιθάλπεται ἄνθρωποι, εἶναι, κατά κανόνα, εὐχαριστημένοι καί ἱκανοποιημένοι γενικῶς, δυστυχῶς καί στους χώρους αὐτούς παρουσιάζονται μερικῶς, συμπτώματα βίας. Παντοῦ ὑπάρχουν ἄτομα πού ὑπερβαίνουν τά καθήκοντά τους σέ βάρος ἐκείνων πού βρίσκονται στή δικαιοδοσία τους. Στίς δημόσιες καί ἰδιωτικές ὑπηρεσίες, στό στρατό, στά ἰδρύματα φιλοξενίας καί περιθαλψῆς, στά σχολεῖα κ.λπ. ὑπάρχουν πάντα οἱ θύτες καί τά θύματα.

ε. Ἡ βία σέ ἐγκληματικά καί ἀπάνθρωπα φαινόμενα.

1. Οἱ δύο παγκόσμιοι πόλεμοι τοῦ προηγούμενου αἰῶνα, ὀδήγησαν ἀναρίθμητες ἀνθρώπινες ψυχές σέ φρικτά βασανιστήρια καί σέ ὀδυνηρό θάνατο καί προκάλεσαν ἀνυπολόγιστες καταστροφές σέ ὅλο τόν κόσμο. Μᾶς εἶναι γνωστά τά στρατόπεδα συγκεντρώσεως τοῦ Χίτλερ καί τά ἐγκλήματα πολέμου κατά τῆς ἀνθρωπότητας, πού ἔχουν καταδικαστεῖ ἀπό τήν παγκόσμια κοινή γνώμη. Μόνο ἐλάχιστοι διατηροῦν ἀκόμη τίς ἰδέες καί πρακτικές τῶν Ναζί, σέ ἐμᾶς καί ἄλλοι. Ἔστειλαν στή φυλακή, στήν ἐξορία, στά βασανιστήρια καί στό θάνατο χιλιάδες ἀδέλφια μας. Πρόσφατα μάλιστα εἶχαν ἐκλεγεί ὡς κόμμα μειοψηφίας καί στή δημοκρατική Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων.

2. Οἱ μικρότεροι πόλεμοι μεταξύ κρατῶν καί οἱ ἐμφύλιοι σπαραγμοί, πού ἀφανίζουν ἀμέτρητες ψυχές στό πεδίο τῶν μαχῶν, προκαλοῦν ἀνυπολόγιστες καταστροφές σέ

σπίτια, σέ ὑποδομές καί σέ ἔργα τέχνης. Κάθουν ἀφόρητη τῆ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων, μέ τό θάνατο ἀμάχων ὄλων των ἡλικιῶν, τήν καταστροφή τῶν σπιτιῶν τους καί τῆ στέρψη τῶν βασικῶν βιοτικῶν ἀναγκῶν τους. Ἀναγκάζουν κατά χιλιάδες, νά ἐγκαταλείψουν τήν πατρίδα τους καί τά ἀγαπημένα τους πρόσωπα καί νά πάρουν τό δρόμο τῆς προσφυγιάς σέ ἄλλες χώρες, μεταξύ αὐτῶν καί στή δική μας. Τόν τελευταῖο χρόνο ζοῦμε καί ἐμεῖς καί ὁλόκληρος ὁ κόσμος τόν ἀτέλειωτο καί ἄδικο καί καταστροφικό πόλεμο τῆς Ρωσίας ἐναντίον τῆς Οὐκρανίας.

3. Οἱ γενοκτονίες, πού ἰδιαίτερα ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες τίς ζήσαμε μέ τίς μαζικές σφαγές ἀπό τοὺς Τούρκους καί τίς χιλιάδες ρακένδυτων προσφύγων ἀπό τῆ Σμύρνη, καί γενικά τήν Ἐγγύς Ἀνατολή πού τοὺς δεχθήκαμε καί περιθάλψαμε στή φιλόξενη πατρίδα. Οἱ πρόσφατες ἐκδηλώσεις γιά τῆ Μικρασιατική Καταστροφή μᾶς ἔφεραν στή μνήμη τίς ἀλυσμόντες πατρίδες καί περιπέτειες τοῦ Ἑλληνισμοῦ στήν Τουρκία.

4. Τά τρομοκρατικά κτυπήματα, τά ἐγκλήματα ἀναρχικῶν ὁμάδων, οἱ ἀτομικές ἐπιθέσεις καί θάνατοι σέ σχολεῖα καί ἄλλοι.

5. Ἡ πείνα πού θερίζει παιδιά καί κάθε ἡλικίας ἀνθρώπους, στίς πτωχῆς χώρες τοῦ πλανήτη καί στίς μεμονωμένες περιπτώσεις πτωχείας σέ κάθε κοινωνία τοῦ κόσμου.

6. Οἱ διάφορες ἀθεράπευτες ἀσθένειες καί μόνιμες ἀναπηρίες, σωματικές καί ψυχικές.

7. Ἡ βία καί τό κακό πού προκαλοῦνται ἀπό φυσικά φαινόμενα (παρατεταμένη ἀνομβρία, κατακλυσμιαῖες βροχοπτώσεις καί φονικές χιονοπτώσεις, καταστρεπτικοί καί θανατηφόροι σεισμοί, ἀπειλητικές θαλασσοταραχές, ἐκρήξεις ἠφαιστειῶν κ.λπ.). Στίς τελευταῖες 5, 6, 7 περιπτώσεις, δέν εἶναι πάντοτε εὐδιάκριτο, ἄν τό κακό στά θύματα εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν φυσικῶν φαινομένων μόνο, ἢ ἐνοχοποιεῖται, ὡς θύτης, καί ὁ ἄνθρωπος. Αὐτές εἶναι οἱ κύριες αἰτίες βίας ἐναντίον τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου καί ἀσφαλῶς εἶναι πολλές ἄλλες, πού δέν εἶναι δυνατόν νά ἀναφερθοῦν ἐδῶ.

Ἡ πνευματικὴ ἀντιμετώπιση τῆς βίας.

Προφανῶς, κάθε μορφή ἀντιμετώπισης τῆς βίας καὶ ὄλων τῶν κακῶν πού μαστίζουν τὴν κοινωνία, πού γίνεται ἀπὸ τὸ δημοκρατικό Κράτος καὶ τοὺς θεσμούς του, κυρίως τοὺς πῖο ἀρμόδιους, τὴν Ἀσφάλεια καὶ Ἀστυνόμηση, τὴν Δικαιοσύνη, καὶ τὴν Παιδεία, ἐξασφαλίζουν, κατὰ τὸ δυνατόν, τὴ διαφύλαξη τῆς ζωῆς καὶ τῆς εὐημερίας τῶν πολιτῶν. Ἀλλὰ ὁ ἄνθρωπος, ὡς λογικό καὶ πνευματικό πρόσωπο, ἀναζητεῖ κάτι ὑψηλότερο καὶ ἀνώτερο, γιὰ τὴν πλήρη ἀντιμετώπιση τῆς βίας καὶ ὄλων κακῶν. Ἐχουμε τὶς βασικὲς ἀλήθειες, πού ἀποκαλύπτονται ἀπὸ τὴν Ἁγία Γραφή, ἡ ὁποία εἶναι γνωστὴ σὲ ὅλο τὸν κόσμο. Ὁ Θεὸς δημιούργησε τὸ σύμπαν καὶ μέσα σ' αὐτό, τὸ πῖο ἀγαπητό Του δημιούργημα, τὸν ἄνθρωπο. Τὸν προίκισε, κατ' ἐξάρεση, μὲ ἰδιότητες Του, ὅπως τὴν ἀγάπη καὶ πολλές ἄλλες ἀρετὲς καὶ τὴ δυνατότητα νὰ τὶς ἀναπτύξει μέχρι τὴν ἀγιότητα, κατὰ τὸν δυνατόν. Ἔτσι ὁ ἄνθρωπος, ἀπὸ τὴ σύλληψή του, γίνεται π ρ ὁ σ ω π ο «κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ», πού εἶναι τὸ τριαδικό πρόσωπο τῆς Θεότητάς Του.

Οἱ ἀλήθειες αὐτὲς ἰσχύουν γιὰ ὅλους ἀνεξαιρέτως τοὺς ἀνθρώπους, εἴτε τὶς γνωρίζουν εἴτε ὄχι, εἴτε τὶς γνωρίζουν, ἀλλὰ τὶς ἀπορρίπτουν, εἴτε τὶς δέχονται, ἀλλὰ ἀδιανοοῦν. Εἶναι ὅμως καὶ ἐκεῖνοι πού τὶς γνωρίζουν καὶ τὶς πιστεύουν καὶ γίνονται βασικὲς ἀρχὲς τῆς ὑλικῆς καὶ πνευματικῆς τους ζωῆς. Ὁ πιστός τῆς Ὁρθοδοξίας, μάλιστα, τὴ βία καὶ ὅλα τα κακά, τὰ θύματα καὶ τοὺς θύτες, τὰ ἀναθετὲ ὄλα στοῦ Θεοῦ καὶ ἐλπίζει. Μὲ θερμὴ προσευχή καὶ τὴ συμμετοχή του στὴ λατρευτικὴ καὶ μυστηριακὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, ἔχει τὴ βεβαιότητα ὅτι ὁ Θεὸς θὰ κάμει ἐκεῖνο πού θὰ ὠφελήσει τὸν κάθε ἄνθρωπο καὶ ὅλο τὸν κόσμο, διότι «θέλει πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν»¹¹.

11 Β' Τιμ. 2,4

«Κύριε, εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴν ἀγάπη Σου, πού μᾶς χάρισε μιὰ καινούργια μέρα... Φοβᾶμαι. Φοβᾶμαι, Θεέ μου, ὅτι θὰ γίνουν καὶ σήμερα ἐγκλήματα. Τὸ αἷμα θὰ βάψει τὰ πεζοδρόμια. Θὰ γίνουν καὶ σήμερα ἀδικίες. Τὰ καυτὰ δάκρυα τῶν ἀδικημένων, τῶν συκοφαντημένων, τῶν περιφρονημένων θὰ ποτίσουν τὴ γῆ, τὶς σκάλες τῶν σπιτιῶν, τὶς τρῶγλες τῶν φτωχῶν. Τὸ κακό θὰ περιτρέξει μανιασμένο τὸν πλανήτη μας, θὰ ρημάξει καρδιές, θὰ σκορπίσει πείνα καὶ δυστυχία, θ' ἀνατινάξει σπιτικά. Κι' ὄλα αὐτὰ κάτω ἀπὸ τὸ βλέμμα Σου... Δέν θὰ ἐπέμβεις, Δίκαιε καὶ Ἁγιε;... Βοήθησέ μας σήμερα νὰ μὴν εἴμαστε τόσο κακοί, τόσο φρικτοί. Νὰ σταματήσεις καὶ ματαιώσεις τὰ σχέδια τοῦ Σατανᾶ. Δός μας δύναμι, γιὰ νὰ δημιουργήσουμε καλό, γιὰ νὰ πλάσουμε μορφὲς καλωσύνης κι ἀλήθειας. Κάμε ὅσο ἐξαρτᾶται ἀπὸ μᾶς, νὰ ἐπεκτείνουμε τὶς περιοχὲς τῆς κυριαρχίας Σου ἐντὸς μας καὶ γύρω μας. Νὰ πλεονάσει τὸ καλό... Ἀξίωσέ με νὰ μπορέσω κι ἐγὼ σήμερα νὰ συντελέσω στοῦ ἔργου αὐτοῦ. Κύριε, Σέ παρακαλῶ, περισσότερη ἀρετὴ, περισσότερη καλοσύνη σήμερα»¹².

12 Τρακατέλλη Δημητρίου, (πρ. ἀρχιεπισκόπου Ἀμερικῆς), Ἔνας ἄνθρωπος μιλάει στοῦ Θεοῦ, ἐκδ. Χ.Φ.Ε., Ἀθήνα 2010, σελ. 24-25

ΟΙ ΠΟΙΝΕΣ ΣΤΗΝ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Τοῦ κ. **Κων. Ρίζου**, Οἶκον/γού πρ. Σχ. Συμβ.

Προλεγόμενα

“Όλες οἱ κοινωνικές ομάδες, μικρότερες ἢ μεγαλύτερες, ἀπό μιὰ ὀλιγομελῆ οἰκογένεια ἕως μιὰ πολυάνθρωπη πόλη, θεσπίζουν κανόνες γιὰ νὰ λειτουργοῦν ὁμαλά καί νὰ μὴν καταστήσουν νὰ γίνουν ζούγκλα, ὅπου θὰ ἰσχύει τό δίκιο τοῦ ἰσχυροῦ. Βασικοί κανόνες εἶναι ὁ σεβασμός τῆς ζωῆς καί τῆς ἰδιοκτησίας. Πάντα ὅμως ὑπάρχουν μέλη τῶν κοινω-

Γιὰ νὰ εἶναι ἀποτελεσματική ἡ λειτουργία τῶν ποινῶν, θά πρέπει νὰ ὑπάρχει συνεπῆς ἐφαρμογή τους γιὰ τό σύνολο τῶν μαθητῶν

νικῶν συνόλων, τά ὅποια ἀδυνατοῦν ἢ ἀρνοῦνται νὰ εὐθυγραμμιστοῦν μέ τούς κανόνες πού τίθενται κάθε φορά ἀπό ἔλλειψη αὐτοπειθαρχίας καί τήν ροπὴ πρὸς τό κακό. Γιὰ τίς περιπτώσεις αὐτές οἱ κοινωνίες ἔχουν ὀρίσει καί ἀντίστοιχες συνέπειες, κυρώσεις πού ἐπιβάλλονται ἀπό συγκεκριμένα ὄργανα (δικαστήρια, πειθαρχικά ὄργανα κλπ.). Γιὰ παρά-

δειγμα, ὁ Κώδικας Ὀδικῆς Κυκλοφορίας (ΚΟΚ) εἶναι ἓνα σύνολο ἀπὸ διατάξεις πού διέπουν τήν ὀδική συμπεριφορὰ πεζῶν καί ὀχημάτων. Χωρίς αὐτούς τούς κανόνες θὰ ἐπικρατοῦσε χάος στοὺς δρόμους. Ἐκεῖνοι ὅμως πού παραβαίνουν τόν ΚΟΚ, π.χ. πού ὑπερβαίνουν τά ὄρια ταχύτητας ἢ παρκάρουν παράνομα, ὑφίστανται κυρώσεις, ὅπως πρόστιμο, ἀφαίρεση τῆς ἄδειας ὀδήγησης. Ποινὴ εἶναι τό κακό πού ἐπιβάλλεται σέ κάποιον νὰ ὑποστεῖ, ἐξαιτίας τοῦ κακοῦ πού αὐτός ἀντίστοιχα προξένησε σέ ἄλλους (Hugo Grotius). Ἡ ἐπιβολὴ τῆς ποινῆς δέν γίνεται αὐθαίρετα ἀλλ’ ἀπαιτεῖ μιὰ συγκεκριμένη διαδικασία καί μπορεῖ νὰ ἐπιβληθεῖ μόνο ἀπὸ ὀρισμένα θεσμικά ὄργανα. Θεωρεῖται δέ ἀπὸ τόν καταδικασθέντα ὡς κάτι κακό. Ἀπηχεῖ τίς περί δικαίου ἀπόψεις πού ἐπικρατοῦν σέ μιὰ ὀργανωμένη κοινωνία σέ συγκεκριμένο ἱστορικό χρόνο. Ἡ ποινὴ δέν ἐπιβάλλεται σάν ἐκδίκηση, ἱκανοποίηση ἢ ἀνταπόδοση, ἀλλὰ σάν προσπάθεια πρὸς βελτίωση καί σωφρονισμό τοῦ παραβάτη ἢ τοῦ ἐγκληματία, ὁ ὅποῖος διατάραξε τήν κοινωνικὴ ἰσορροπία. Ἄλλωστε, οἱ φυλακές χαρακτηρίζονται καί ἀναφέρονται ὡς «Σωφρονιστικά Καταστήματα», ἄσχετα ἂν καί κατὰ πόσο πετυχαίνουν τόν σκοπό τους.

Οί ποινές στην Δευτεροβάθμια Έκπαίδευση

Οί εκπαιδευτικές μονάδες, ως μικρές κοινωνίες, φυσικά δέν αποτελούν έξαιρεση του κανόνα. Τό ύφιστάμενο νομικό πλαίσιο προβλέπει κανόνες λειτουργίας των σχολείων. Πολλά σχολεία έχουν συντάξει καί εφαρμόζουν κανονισμό λειτουργίας. Οί καθηγητές από τήν πρώτη ήμέρα, πού μπαίνουν σέ μιά τάξη, ενημερώνουν τους μαθητές γιά τίς άρχές πάνω στίς όποίες θά βασιστεί ή διδασκαλία του συγκεκριμένου μαθήματος καί ή συμπεριφορά τους. Κάθε παρέκκλιση από τό πλαίσιο αυτό συνιστά παράβαση, ή όποία επιφέρει κυρώσεις. Ή παραβατική συμπεριφορά των μαθητών συνίσταται σέ άπρεπή καί άνάρμοστη συμπεριφορά ή άκόμα χειρότερα σέ έξύβριση μελών τής σχολικής κοινότητας (διευθυντή, καθηγητών, διοικητικού προσωπικού, συμμαθητών), παρενόχληση μέ οίονδήποτε τρόπο του μαθήματος, καθυστερημένη προσέλευση στην αίθουσα, φθορά ή καταστροφή τής σχολικής περιουσίας, έκφοβισμό καί βία στό σχολείο (school bullying).

Άξίζει νά σταθούμε στό τελευταίο, διότι έχει πάρει πολύ μεγάλες διαστάσεις έσχάτως, πολλές φορές μέ τραγικά αποτελέσματα. Ό όρος αυτός χρησιμοποιείται γιά νά περιγράψει μιά κατάσταση κατά τήν όποία άσκεϊται έσκεμμένη, άπρόκλητη, συστηματική καί έπαναλαμβανόμενη βία καί επιθετική συμπεριφορά μέ σκοπό τήν έπιβολή, τήν καταδυνάστευση καί τήν πρόκληση σωματικού καί ψυχικού πόνου σέ μαθητές από συμμαθητές τους, έντός καί έκτός σχολείου. Ό έκφοβισμός διακρίνεται σέ α) λεκτικό (ύβριστικές έκφράσεις, φραστικές επιθέσεις, προσβολές άπειλές κ.α.), β) κοινωνικό (έκβιασμοί, άπειλές, άποκλεισμό από όμαδικές δραστηριότητες κ.α.), γ) σωματικό (σπρωξίματα, σκουντήματα, άγκωνιές, κλωτσιές, γροθιές, χτυπή-

ματα κ.α.) καί δ) ήλεκτρονικό (άποστολή άπειλητικού ή ύβριστικού ύλικού μέ ήλεκτρονικά μέσα, δημοσίευση ύλικού χωρίς άδεια κ.α.) Παρά τήν έντύπωση όρισμένων ότι άποτελεϊ άποκλειστικά σχολικό φαινόμενο, στην πραγματικότητα έμφανίζεται σέ όλες τίς ήλικίες καί τίς κοινωνικές όμάδες. Μπορεί νά συναντηθει έκτός από τά σχολεία στόν στρατό, σέ άθλητικά σωματεία, στή φυλακή, άλλά καί στην οικογένεια ή στόν χώρο έργασίας. Είναί μιά μορφή κακοποίησης ή έξαναγκασμού.

Παράγοντες πού έυνουούν τήν παραβατικότητα

Ή παραβατικότητα άποτελεϊ τή συνισταμένη βιολογικών, ψυχολογικών καί κοινωνικών έπιδράσεων. Σύμφωνα μέ κάποιες έπιστημονικές άπόψεις τό άτομο

δέν διαθέτει έλεύθερη βούληση άλλά συμπεριφέρεται βάσει βιολογικού ντετερμινισμού, καθώς διάφοροι βιολογικοί παράγοντες λειτουργούν ως προδιαθέσεις γιά τήν παραβατική συμπεριφορά του. Άλλοι έπιστήμονες άναζητούν τήν παραβατικότητα σέ ψυχικές ιδιότητες ή ψυχιατρικές έρμηνείες, άποδεχόμενοι πώς ή παραβα-

τική συμπεριφορά δέν είναι αποτέλεσμα ελεύθερης βούλησης αλλά αποτέλεσμα ψυχικών ανωμαλιών, πού έχουν ως αποτέλεσμα τή μειωμένη ήθική ανάπτυξη του ατόμου. Ως υπεύθυνες γιά τήν παραβατική συμπεριφορά θεωρούνται δυσλειτουργίες του «έγώ ή του υπέρ - έγώ», οί διαταραχές τής μάθησης, οί νευρώσεις, οί διαταραχές συμπεριφοράς τής παιδικής καί τής έφηβικής ήλικίας κ.α. Τό κοινωνικό περιβάλλον επίσης αναμφίβολα παίζει πολύ σημαντικό ρόλο. Άτομα πού μεγάλωσαν σέ πολύ αυστηρό ή πολύ χαλαρό οικογενειακό περιβάλλον, πού έζησαν σέ ταραγμένο οικογενειακό περιβάλλον μέ συχνούς τσακωμούς τών γονέων καί ένδοοικογενειακή βία, πού δέν ένιωσαν μητρική καί πατρική στοργή καί αγάπη,

πού ήταν παρατημένα καί άνεξέλεγκτα από τούς γονείς, όπωσδήποτε έχουν περισσότερες πιθανότητες νά έκδηλώσουν παραβατικότητα έντός του σχολείου, αλλά καί γενικά μέσα στήν κοινωνία. Είμαι προφανές ότι ό ένημερωμένος εκπαιδευτικός θά διαχειριστεί πιό αποτελεσματικά μιá άταξία στόν χώρο του σχολείου, όταν είναι γνώστης αυτών τών παραγόντων. Αυτό βέβαια προϋποθέτει ότι έχει επικοινωνία μέ τούς μαθητές του καί δέν τούς κρατάει σέ άπόσταση, ότι ενδιαφέρεται νά πληροφορηθεί, στό μέτρο του

δυνατού, γιά τίς συνθήκες διαβίωσης καί τά τυχόν οικογενειακά, οικονομικά ή άλλα προβλήματα πού αντιμετώπιζουν. Δημιουργεί τό κατάλληλο κλίμα συνεργασίας καί συζητάει μαζί τους διάφορα ζητήματα, πέρα από τά μαθήματα. Άφειτηρία γιά όλα αυτά είναι ή ειλικρινής αγάπη καί τό πραγματικό ένδιαφέρον. Οί μαθητές έχουν τήν ικανότητα νά άντιλαμβάνονται ποιοί καθηγητές τά αγαπούν πραγματικά καί άνταποδίδουν. Μέ τόν τρόπο αυτό θά καταφέρει νά προλάβει παραβατικές συμπεριφορές. Όπως είναι γνωστό, ή πρόληψη είναι πολύ καλύτερη από τήν θεραπεία. Βασικά μέσα πρόληψης αποτελούν ή συμβουλή, ή πειθή, ή έπιστοασία αλλά καί ή άπειλή καί ή άπαγόρευση.

Οί παιδαγωγικές ποινές ιστορικά

Πρίν από μερικές δεκαετίες οί σωματικές τιμωρίες τών μαθητών ήταν πολύ διαδεδομένες. Οί ξυλοδαρμοί, τά χαστούκια, τά χτυπήματα μέ βίτσα ή χάρακα στά χέρια, τό τράβηγμα τών αυτιών, ή όρθια στάση ή στά γόνατα γιά άρκετή ώρα ήταν οί πιό συνηθισμένες τιμωρίες. Πολλοί δάσκαλοι κρατούσαν βέργα, τήν όποία χρησιμοποιούσαν ευκαίρως άκαίρως. Αυτές οί ποινές δέν ήταν καινούργιες, αλλά έρχονται από τήν αρχαιότητα. Σέ κείμενα τής Παλαιάς Διαθήκης υπάρχουν χωρία πού έπιδοκιμάζονται οί ξυλοδαρμοί, ως παιδαγωγικό μέσο διαπαιδαγώγησης τών νέων. Τέτοια χωρία γιά παράδειγμα είναι: «Ός φείδεται τής βακτηρίας, μισεί τόν υιόν αυτού, ό δέ αγαπών έπιμελώς παιδεύει»¹ καί «Όν γάρ αγαπή Κύριος παιδεύει, μαστιγοί δέ πάντα υιόν όν παραδέχεται»².

Άλλοτε τό «μενού» περιελάμβανε νηστεία του μαθητή (ό μαθητής καθυστέρησε νά άποχωρήσει από τό σχολείο καί

¹ Παροιμ., 13, 24

² Παροιμ., 3, 12

έτσι άργούσε για τό γεύμα), τό τράβηγμα τών μαλλιών, τό γρονθοκόπημα, τόν ραβδισμό στήν πλάτη, τό όνειδιστικό μελώνωμα του προσώπου καί τόν έμπτυσμό από όλν τήν τάξη. Παρόμοιες σωματικές ποινές συναντώνται τόσο κατά τήν βυζαντινή περίοδο όσο καί κατά τήν τουρκοκρατία, όποτε ύπήρχαν άνοργάνωτα σχολεία, τά λεγόμενα γραμματοδιδασκαλεία, στά όποια δίδασκαν μοναχοί, ίερείς, κανδηλανάφτες καί άλλοι πού γνώριζαν μόνο άνάγνωση καί γραφή.

Οί ποινές σήμερα

Σήμερα οί σωματικές ποινές έχουν καταργηθεί παντελώς. Ουδείς εκπαιδευτικός διανοείται νά «άπλώσει» χέρι πάνω σέ μαθητή. Καί όταν κάποιος τό κάνουν,

*Κανείς δέν αισθάνεται
εύχαρίστηση όταν τιμω-
ρεί. Άπεναντίας, στενοχω-
ρείται καί πονάει.*

έπειδή φτάνουν στά όριά τους, κινδυνεύουν νά δεχτούν έπίθεση από τούς γονείς ή νά μνυθούν. Η πιό πρόσφατη νομοθεσία περί ποινών είναι ή Ύπουργική Άπόφαση ΓΔ4/79942/21.5.2019 (ΦΕΚ 2005/τ. Β΄/2019) άρθρο 31. Στο νομοθέτημα αυτό ό παραδοσιακός όρος «ποινές» έχει αντικατασταθεί για πρώτη φορά μέ τόν... εϋνχο όρο «Παιδαγωγικά μέτρα». Διαφορετικές λέξεις περιγράφουν τίς ίδιες έννοιες. Έκείνο πού άλλαξε είναι ότι οί κυρώσεις έχουν καταστεί περισσότερο έπιεικείς. Οί ποινές πού όρίζονται είναι: α) προφορική παρατήρηση, β) έπίπληξη, γ) άποβολή από τά μαθήματα μίας (1) ήμέρας, δ) άποβολή από τά μαθήματα δύο (2) ήμερών, ε) άλλαγή σχολικού περιβάλλοντος. Κάθε δι-

δάσκων «μπορεί νά αξιοποιήσει τά παιδαγωγικά μέτρα α καί β», ό Διευθυντής τά α, β καί γ καί ό Σύλλογος Διδασκόντων τά α, β, γ, δ καί ε. Συγκριτικά μέ τήν προηγούμενη νομοθεσία έχουν καταργηθεί ή ώριαία άπομάκρυνση από τό μάθημα καί οί άποβολές 3 έως 5 ήμερών. Κάποιοι εκπαιδευτικοί, συνήθως εκείνοι πού δέν μπορούν νά έπιβληθούν στήν τάξη, χρησιμοποιούν ως τιμωρία τών άτακτων μαθητών τήν βαθμολογία. Μειώνουν δηλαδή τήν προφορική βαθμολογία τών μαθητών πού τούς κάνουν τήν ζωή δύσκολη είτε έπειδή παρενοχλούν τό μάθημα είτε έπειδή κάνουν φασαρία. Κατά τήν άποψη μας, αυτό δέν είναι σωστό καί δέν πρέπει νά εφαρμόζεται. Άλλο πράγμα ή έπίδοση καί άλλο ή συμπεριφορά. Ο μαθητής θά άμειφθεί για τήν άπόδοσή του, αλλά αν πρέπει νά τιμωρηθεί, για τίς τυχόν άταξίες του, θα τιμωρηθεί μέ τίς προβλεπόμενες ποινές. Συμβαίνει καί κάτι άλλο σχετικό. Ύπάρχουν μαθητές, οί όποιοι δέν μελετούν ούτε συμμετέχουν στό μάθημα, αλλά κάθονται ήσυχα καί δέν δημιουργούν προβλήματα στήν αίθουσα. Αυτόι έχουν τήν άπαίτηση νά περάσουν ένα μάθημα ή νά πάρουν μεγαλύτερη βαθμολογία μέ μοναδικό έφόδιο τήν καλή συμπεριφορά. Επίσης, άλλες φορές συμβαίνει τό αντίστροφο. Ύπάρχουν μαθητές καλής προαίρεσης, χωρίς προβλήματα συμπεριφοράς, οί όποιοι μελετούν καί συμμετέχουν στό μάθημα, αλλά δέν τά καταφέρνουν καί έμφανίζουν χαμηλή έπίδοση. Αυτόι συνήθως πριμοδοτούνται βαθμολογικά εν όνόματι τής προσπάθειας πού καταβάλλουν.

Σκοπιμότητα τών ποινών

Βασικός σκοπός μίας ποινής είναι ό σωφρονισμός τών μαθητών, όταν έμφανίζουν κάποια παρεκκλίνουσα συμπεριφορά. Η τιμωρία άποβλέπει στό νά τούς επαναφέρει στά άποδεκτά πλαίσια, νά

τούς κάνει καλύτερους, νά αντιληφθοῦν τό σφάλμα τους, ὅτι ἐξόκειλαν καί πρέπει νά ἐπανέλθουν. Πρίν πολλά χρόνια ἕνας μαθητής ἔτρεχε καί φώναζε στόν διάδρομό τοῦ σχολείου του λές καί βρισκόταν στό ὕπαιθρο. Τόν ἀντελήφθη ἕνας καθηγητής καί τοῦ ἔριξε ἕνα δυνατό χαστούκι (τότε ἐπιτρεπόταν ἡ χειροδικία κατά τῶν μαθητῶν). Ἀργότερα, ὅταν εἶχε πλέον ἀποφοιτήσει ἀπό τό σχολεῖο, ὁ μαθητής αὐτός μακάριζε ἐκεῖνον τόν καθηγητή πού τόν χτύπησε, διότι ἔτσι συνειδητοποίησε τό παράπτωμά του, ἄλλαξε τελείως ρότα καί ἔγινε ἕνας πετυχημένος ἐπαγγελματίας καί οἰκογενειάρχης. Ἡ τιμωρία ἔχει ἀποτρεπτικό χαρακτήρα. Εἶναι ἀποτρεπτική γιά τόν ἴδιο τόν δράστη, ὁ ὁποῖος ἐρχόμενος ἀντιμέτωπος μέ τίς συνέπειες τῶν πράξεών του ἀντιλαμβάνεται πώς ὀφείλει νά ἀλλάξει τή συμπεριφορά καί τή στάση του.

Λειτουργεῖ ἀποτρεπτικά ἐπίσης καί γιά τούς ἄλλους μαθητές, οἱ ὁποῖοι βλέποντας πώς οἱ παράνομες πράξεις ἐπιφέρουν σημαντικές κυρώσεις, θά τό σκεφτοῦν πολύ νά παρανομήσουν. Ἡ τιμωρία δέν πρέπει νά ἔχει ἐκδικητικό χαρακτήρα. Σέ καμία περίπτωση ὁ καθηγητής δέν τιμωρεῖ ἢ δέν ζητεῖ νά τιμωρηθεῖ ἕνας μαθητής πού τοῦ ἀντιμίλησε ἢ τόν προσέβαλε μόνο καί μόνο γιά νά ἱκανοποιήσει τόν τρωθέντα ἐγωισμό του καί νά ἀνταποδώσει τό κακό πού

τοῦ ἔκανε. Σκοπός εἶναι ἡ διόρθωση τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ μαθητῆ ὥστε νά ὁμαλοποιηθεῖ ἡ διαδικασία τοῦ μαθήματος καί γενικά ἡ λειτουργία τοῦ σχολείου. Παλιά, σέ κάποιο σχολεῖο ἕνας μαθητής δημιούργησε σοβαρό πρόβλημα σέ ἕναν καθηγητή. Συγκλήθηκε ὁ Σύλλογος Διδασκόντων γιά νά ἐπιληφθεῖ τοῦ θέματος καί νά ἐπιβάλλει ποινή. Ὁ ἐν λόγω καθηγητής, πρὸς τιμὴν του, ἀρνήθηκε νά πάρει μέρος στήν συνεδρίαση γιά νά μὴν ἐπηρεάσει τήν ἀπόφαση, πού ἐπρόκειτο νά ληφθεῖ.

Ἐπιλεγόμενα

Ἡ ἐπιβολή κυρώσεων στούς μαθητές ἀποτελεῖ μιὰ ἀναγκαιότητα τῆς ἐκπαιδευτικῆς διαδικασίας. Κανείς δέν αἰσθάνεται εὐχαρίστηση ὅταν τιμωρεῖ. Ἀπεναντίας, στενοχωρεῖται καί πονάει. Ἄν ὅμως ἕνας μαθητής παρεκκλίνει, ὁ Διευθυντής καί οἱ καθηγητές ἀπαγορεύεται νά κωφεύσουν. Πρέπει νά βρεθεῖ ἕνας τρόπος νά ἐπανέλθει ὁ μαθητής στά καθορισμένα πλαίσια. Διαφορετικά, εἶναι βέβαιο ὅτι θά τό ἐπαναλάβει στό μέλλον. Ἀλλά καί ἄλλοι μαθητές θά παρεκτραποῦν, ἀφοῦ θά αἰσθάνονται ὅτι ὑπάρχει ἀτιμωρησία. Ἔτσι, τό φαινόμενο μπορεῖ νά πάρει ἀνεξέλεγκτες διαστάσεις καί τότε ἡ ἐπιβίωση θά εἶναι πολύ δύσκολη. Γιά νά εἶναι ἀποτελεσματική ἡ λειτουργία τῶν ποινῶν, θά πρέπει νά ὑπάρχει συνεπής ἐφαρμογή τους γιά τό σύνολο τῶν μαθητῶν, ἔτσι ὥστε νά γνωρίζουν πώς κάθε ἀντισυμβατική πράξη ὀδηγεῖ στήν ἐπιβολή τῆς ἀνάλογης ποινῆς. Ἄν, ἀντιθέτως, οἱ μαθητές ἔχουν τήν αἴσθησι πώς οἱ καθηγητές τους δέν ἀποδίδουν πάντα δικαιοσύνη μέ συνέπεια καί ἀμεροληψία, ἀντιμετωπίζοντας μέ εὐνοϊκό τρόπο κάποιους ἀπό αὐτούς, τότε, ὄχι μόνο παύει νά λειτουργεῖ ἀποτρεπτικά, ἀλλά χάνεται καί ἡ ἐμπιστοσύνη τους ἀπέναντι σ' αὐτούς, ἀφοῦ βλέπουν νά ὑπάρχουν δύο μέτρα καί δύο σταθμά.

ΑΛΗΘΕΙΑ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΣ (ΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ)

Τοῦ κ. Δημητρίου Παπαθανασόπουλου, Φιλολόγου, πρ. Λυκειάρχης

Ἡ λέξις, ὁ ὅρος «ἀλήθεια» εἶναι ἑλληνικότατος. Αὐτός ὁ ὅρος περιέχει ὡς πρῶτον συνθετικόν τό στερητικόν -α- καί β' συνθετικόν τόν ὄρον «λήθη». Ὁ ὅρος αὐτός σημαίνει οὐσιαστικά τήν ἄρνησιν τῆς λησιμότητος καί κατ' ἔξοχόν ἄρνησιν τῆς λανθασμένης γνώμης καί τήν ἀπόθεσιν τῆς κίβδηλης πραγματικότητος, τῆς πραγματικότητος δηλαδή, πού παρουσιάζεται παραποιημένη καί διαστρεφική. Ἡ ἀλήθεια εἶναι τό ἀντίθετον τοῦ ψεύδους.

Ὁ ὅρος αὐτός πού ἔχει ὡς β' συνθετικόν το ρῆμα λανθάνω, πού ὑποσημαίνει τήν διαφυγῆν τῆς προσοχῆς κάποιου καί μένει «ἀπαρατήρητος». Ἡ ἔννοια ἀλήθεια εἶναι πάντοτε ὀριστέα (δέον νά προσδιορισθῆ) καί νά ἀποδοθοῦν εἰς αὐτήν τά οὐσιώδη γνωρίσματά της. Συνεπῶς λέγοντες ἀλήθειαν ἐννοοῦμεν ὡς βασικόν γνώρισμά της τήν συμφωνίαν καί τήν ἑναρμόνισιν τῆς οὐσίας τῶν ἀντικειμένων μέ τά «δεδομένα τῆς ἐμπειρίας» ἢ τῆς «λογικῆς», τά ὅποια διὰ τοῦ λόγου ἐκφράζονται. Λόγος ὀνομάζεται ἢ διὰ τοῦ στόματος ἢ διὰ τῆς πέννας ἔκφρασις καί παρουσιάσις σκέψεων καί διανοημάτων τοῦ ἀνθρώπου. Ὡς ἐκ τούτου ἡ ἀλήθεια συνδυάζεται, συνυπάρχει μέ τό ἀνθρώπινον ὄν, μέ αὐτόν τοῦτον τόν ἄνθρωπον.

Ἡ σπουδή τῆς ἀλήθειας εἶναι λεπτή, δυσχερῆς καί διαρκῆς. Εἶναι διαχρονική, μέ ἰσόβιον χαρακτήρα καί τοιοῦτοτρόπως ὁ ἄνθρωπος ἐπιζητεῖ νά προσπελάσῃ τήν ἀλήθειαν, κυριολεκτικῶς νά τήν ἐξιχνιάσῃ μέ τό νά ἀποκαλύψῃ τά μυστικά τῆς πραγματικότητος. Πάντοτε τίθεται τό ἐρώτημα ἀφ' ὅτου ἐπλάσθη ὁ ἄνθρωπος: «τί ἐστί ἀλήθεια;» Καί κανεῖς βεβαίως δέν ἀναμένει ταυτόσημα ἀπαντητικά στοιχεῖα. Εἰς τά διάφορα φιλοσοφικά λεξικά διαβάζομεν πολλά καί ποικίλα. Ἐνδεικτικά:

«...σύμφωνα μέ τό πνεῦμα τῆς κλασικῆς λογικῆς, τό πρῶτο γνώρισμα τῆς λογικῆς ἀληθείας εἶναι ἡ κατάφασις (ἢ ἡ ἄρνησις) πού προκαλεῖ κάθε ἀλήθεια. Ἀλήθειες εἶναι οἱ κρίσεις, γράφεται, τῶν ὁποίων τό κατηγορούμενο ἀποδίδεται ἢ ὄχι στό ὑποκείμενο. Ἀπ' αὐτήν τήν ἐπίγνωσιν τῆς συμφωνίας ἢ ἀσυμφωνίας τῶν δύο ὄρων (ὑποκειμένου καί κατηγορημένου) πηγάζει ἡ συνείδησις τῆς ἀλήθειας. Κατά τόν Ἀριστοτέλη ἀληθινόν εἶναι κάτι ὄχι ἐπειδή νοοῦμε αὐτό, ἀλλά νοοῦμε αὐτό ἐπειδή ὑπάρχει. Σ' αὐτήν τήν Ἀριστοτελικήν ἰδέαν εἶναι θεμελιωμένος ὁ κλασσικός ὀρισμός τῆς σχολαστικῆς φιλοσοφίας "ἀλήθεια εἶναι ἡ ἐξομοίωσις νόησις καί πράγματος".

Μ' αὐτόν τόν ὀρισμό εἶναι σύμφωνα ὅλοι οἱ φιλόσοφοι, ὡστόσο ἀμφισβητεῖται μόνο ἡ ἀκριβῆς σημασία τοῦ «πράγματος, τοῦ ὄντος μέ τό ὅποιο συμφωνεῖ ἢ σκέψη, ἢ γνώσις» καί περαιτέρω σημειώνεται: «Ἀληθινόν εἶναι ὁ,τι ἐπιβάλλεται ἀνεξάρτητα ἀπό κάθε προσωπική προτίμησιν, ἀπό κάθε τί ὑποκειμενικό, συναισθηματικό. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ἀποτέλεσμα καθαρᾶ νοητικῆς ἐνέργειας καί ἔχει μέσα της τό αἶτημα τῆς καθολικότητος»¹.

Ὅντως, φιλόσοφοι, διανοοῦμενοι, στοχασταί, ἐπιστήμονες, συγγραφεῖς, ἀπλοί ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ εἰς πάσαν ἱστορικὴν περίοδον καταβάλλουν ἢ καί κατέβαλον τήν προσπάθειαν νά προσπελάσουν, νά πλησιάσουν καί νά ἐνσαρκώσουν τό νόημα τῆς ἀλήθειας καί ἔτσι νά λύσουν τό πρόβλημα τοῦ «τί ἐστί ἀλήθεια».

Κριτήρια καί ἐκτιμήσεις περὶ ἀληθείας ὑπάρχουν πολλά, κατὰ ποικίλον τρόπον καί κατὰ καιρούς διατυπούμενα ἀπό τόν ὀρθολογισμόν, τόν ἐμπειρισμόν, τόν μυστικισμόν καί λειπούς δρόμους καί τάσεις. Αὐτό τό ὅποιον δέν προσκροεῖ εἰς τούς νόμους τοῦ νοεῖν,

1 Ντόκα Ἀγνσίλαου, *Λεξικό Φιλοσοφικῶν ὄρων*, Ἀστήρ Ἀθήνα 1980, σ. 14

της νοήσεως δηλαδή, είναι αλήθεια κατά τόν ὀρθολογισμόν, ἐνῶ κατά τόν ἐμπειρισμόν δέν ἐπαρκεῖ μόνον ἡ νόσις, ἀλλ' ἀπαιτεῖται ἡ ἀμέσως ἐπικοινωνία μέ τήν πραγματικότητα.

Υπάρχουν πλεῖστα ὄσα εἶδη καί θεωρήσεις διά τό ὄλον πρόβλημα περί της ἀληθείας. Ὡς πρός τά εἶδη της ἀληθείας τό θέμα ταξινομεῖται κατά τά ἐξῆς περίπου. Εἶναι τά εἶδη της: ἡ πραγματική ἀλήθεια, δηλαδή ἡ συμφωνία της «οὐσίας τοῦ ἀντικειμένου» μέ τά δεδομένα της ἐμπειρίας, ἡ Τυπική ἀλήθεια, ὅπως τήν διδάσκει ἡ Λογική ἐπιστήμης, ἡ Ὑποκειμενική, δηλαδή αὐτή ὅπως τήν ἐννοεῖ τό κάθε ἄτομον, ἡ ἀντικειμενική καί ἀκόμη ἡ σχετική ἀλήθεια, πού προσεγγίζει τήν πραγματικότητα. Εἶναι τέλος ἡ Ἀπόλυτος ἀλήθεια, αὐτή πού ἐξαγγέλει ἡ Χριστιανική διδασχά καί ἐνέχει τό στοιχεῖον τοῦ ἀκλονήτου.

Ὁ διανοούμενος καί φιλόσοφος Πῶλ Τίλλιχ φρονεῖ: «*Ἡ ἑλληνική λέξη ἀλήθεια εἶναι φανέρωση τοῦ αἰωνίου, ἀμετακίνητη οὐσία τῶν πραγμάτων. Στήν Χριστιανοσύνη, γράφει, ἀλήθεια εἶναι ἡ νέα δημιουργία, αὐτοπραγματούμενη στήν Ἱστορία. Γιά τοῦτο στήν Χριστιανοσύνη τό ἀντίθετο της ἀλήθειας εἶναι ψεῦδος καί ὄχι – ὅπως ἦταν στήν Ἑλλάδα – γνώμη... Ἡ ἀλήθεια εἶναι ποταμός ζωῆς ἐπικεντρωμένος μαζί της καί εἶναι διοργανωμένη στήν σύνιαξη τοῦ Θεοῦ, τήν Ἐκκλησία. Στήν ἑλληνική σκέψη σκοπός εἶναι ἡ ἀλήθεια μόνο νά βρεθεῖ. Στή Χριστιανοσύνη ἡ ἀλήθεια βρίσκεται ἐάν ἐπισυμβεῖ καί ἐπισυμβαίνει ἐάν βρεθεῖ*»².

Ὁ Χριστός ἐταύτισε τόν ἑαυτόν Του μέ τήν Ἀλήθειαν, δηλαδή μέ τήν Ἀπόλυτον Ἀλήθειαν. Ὁ Ἰησοῦς ἐδῆλωσε εἰς τόν μαθητήν του Θωμᾶ, ὅταν ὁ τελευταῖος τόν ἠρώτησε, πού ὑπάγει: «*Εγώ εἰμί ἡ ὁδος καί ἡ ἀλήθεια καί ἡ ζωή...*»³ (Δηλ. Ἐγώ, εἶπε, εἶμαι ἀσφαλῆς δρόμος, πού ὁδηγεῖ εἰς τά οὐράνια, ἐγώ εἶμαι ἡ ἀπόλυτος ἀλήθεια, πού φωτίζει τόν ἄνθρωπον πρός λύτρωσιν, ἐγώ εἶμαι ἡ Ζωή καί ὁ χορηγός τοῦ αἰωνίου διά τούς πιστούς ἀκολουθοῦς μου). Ἄλλωστε ὁ Κύριος, ὡς Θεάνθρωπος εἶναι τό αἰώνιον καί τό αἴδιον, ἄρα ἡ ἐνσάρκωση της

πλήρους ἀληθείας. «*Εγώ εἰμί τό Α καί τό Ω, λέγει Κύριος ὁ Θεός ὁ ὄν καί ὁ ἦν καί ὁ ἐρχόμενος, ὁ Παντοκράτωρ*»⁴, (Ἦτοι: Ἐγώ εἶμαι τό Α καί τό Ω καί περικλείω εἰς τόν ἑαυτόν μου τό ἄπειρον, τήν ἀρχήν καί τό τέλος της Δημιουργίας πού προϋπῆρχον αἰωνίως χωρίς ἀρχήν καί θά ὑπάρχω αἰωνίως χωρίς τέλος). Ἀπόλυτος, ἀκλόνητος, ἡ ἔκφρασις της Ἀληθείας, ὁ Ἰδρυτής τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ὡστόσοσον περί της σημασίας της ἀλήθειας, ἡμπορεῖ νά σημειώσῃ κανεῖς κάποιες πρακτικές παρατηρήσεις, Γενικῶς ἡ ἀλήθεια, ὅπως γράφεται, εἶναι ἐκ της φύσεώς της ἐπαναστατική. Ἡ δέ προσπάθεια διά τήν ἀποκάλυψιν της ἄγει πρός τήν πληρεστέραν κατανόησιν της ἀνθρώπινης ὑποστάσεως. Ἐχει, ἐν ἐνί λόγῳ ὑπαρξικόν ἦθος. Ἡ ἀλήθεια προσθέτει γνώσιν, ἀφαιρεῖ τήν ἄγνοιαν καί ἐξουδετερώνει δεισιδαιμονίες καί προλείψεις, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ ἄνθρωπος συνήθως ἀποπροσανατολίζεται καί ὑποφέρει.

Τέλος, ἡ ἐκζήτησις της ἀλήθειας ἀποτελεῖ ἐφαλτήριον της παντοίας ἐπιστημονικῆς ἐξελίξεως καί τεχνικῆς προόδου. Στοιχειοθετεῖ τήν πορείαν πνευματικῶν ἐπιδόσεων καί ἐπιτεύξεων. Ἡ ἀλήθεια συνυπάρχει μέ τήν ἐλευθερίαν. Ἀλήθεια καί ἐλευθερία εἶναι μέγα κεφάλαιον της Πνευματικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Ἄρθρον βασικόν τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶναι ἡ ἐναργῆς παρότρυνσις: «*Γνώσθε τήν ἀλήθειαν, καί ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς*»⁵ (Τουτέστιν νά σπουδάσετε, νά μάθετε τήν ἀλήθειαν καί ἡ γνώσις της ἀλήθειας θά σᾶς ἐλευθερώσῃ καί θά σᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπό τήν πλάνην καί τόν σκοτισμόν). Βεβαίως, ἀρκετοί ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ ἀπόλυτος ἀλήθεια «*εἶναι μία ἐπιθυμία, ὄχι μία πραγματικότητα*».

Αὐτήν τήν θέσιν, φαινομενικά, ὀρθήν ἀντικρούει ὁ Χριστιανισμός σύμφωνα μέ ὅσα ἐπιγραμματικά ἐτονίσθησαν ἀνωτέρω.

2 Πῶλ Τίλλιχ: «*Ἡ ἀλήθεια, εἶναι φανέρωση τοῦ αἰωνίου*» «*Νουμᾶς*» Πύργου, φύλ. 123, 2019, σελ.4

3 Ἰωάν. 14, 6

4 Ἀποκ., 1, 8

5 Ἰωάν. 8, 32

Η ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΤΗΣ ΑΚΡΟΑΣΕΩΣ ΣΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ

Τοῦ κ. **Εὐσταθίου Ριμπᾶ**, πρ. Δ/ντῆ Ραλλείου Παιδ. Ἀκαδημίας

Εἶναι γεγονός ὅτι σήμερα δέν λειτουργεῖ ἡ ἐνεργητικὴ ἀκρόαση ὅσο χρειάζεται γιὰ νά ἔχει ἀγαθὰ ἀποτελέσματα, δηλαδή νά παράγεται ἔργο δημιουργικό καί ἡ ἐπικοινωνία νά εἶναι Κοινωνικοποίηση. Ὅταν μιλάμε γιὰ ἀκρόαση, ἐννοοῦμε ὅτι ὑπάρχει πομπός καί δέκτης. Ὁ πομπός θά ἀπευθύνεται σέ ἕνα δέκτη, ἄτομο-πρόσωπο, τό ὁποῖο θά σέβεται καί θά τό ἐκτιμᾷ δεόντως καί ἰσότημα. Ἐπίσης ὁ δέκτης θά σέβεται καί θά ἀκροᾶται ἐνεργητικά τόν πομπό γιὰ νά κατανοεῖ καί κρίνει τά λεγόμενα ἀλλά καί τά ὑπονοούμενα, λεκτικά καί μῆ.

Τί συμβαίνει σήμερα στήν ἑλληνική κοινωνία; Ἀντίθετα μέ τόν χθεσινό, τόν σημερινό ἄνθρωπο καταδιώκει καί ἀλλοτριώνει τό καθημερινό, τό ὑλικό, τό μηδαμινό καί τό περιττό. Γεμάτος ἄγχος τρέχει—τρέχει καί δέ φτάνει, ἐνῶ «ἐνός ἐστί χρεια».

Ἐπάρχει σύγκρουση πομποῦ καί δέκτη. Κανείς, σχεδόν, δέν ἀκούει καί γι'αὐτό ὑπάρχει δυσλειτουργία πού δημιουργεῖ συναισθήματα θυμοῦ, ὀργῆς, μοναξιάς, ματαιώσης, πού δυσχεραίνουν τήν κατανόηση καί ἐπικοινωνία καί προκαλεῖ συναισθηματική κώφωση. Ὁ κάθε πομπός-ὀμιλητής, ἀκολουθεῖ τόν τρόπο τοῦ debate, πού ἀποβλέπει στό νά ἐκθέσει τίς ἀπόψεις του, ὀμιλώντας ἀκατάσχετα, χωρίς δημοκρατικό διάλογο, μέ σκοπό νά πείσει τούς ἄλλους γιὰ τήν ὀρθότητα τῶν ἀπόψεών του, ἀλλά καί ὅταν δέν μιλάει, στήν πραγματικότητα ἐτοιμάζεται γιὰ τό τί θά πει, χωρίς νά ἀκούει τόν ἄλλο, διακόπτει τόν συνομιλητή ἢ τούς ἀκροατές του χωρίς καί αὐτοί νά τόν ἀφήσουν νά τελειώσει τή φράση του. Ὁ λάλος ὀμιλητής κατέχεται ἀπό φόβο μήπως ἂν δέν μιλάει συνέχεια θά χάσει τήν ταυτότητά του ἢ θά ἡττηθεῖ, δέν ἔχει δεκτικότητα, τήν ὁποία θεωρεῖ ἀδυναμία, δέν θέλει ἀλλαγές, συγχέει τό ἀκούω μέ τό ὑπακούω. Ἡ ἐνεργός ἀκρόαση χωρίς διακοπές σέ μιὰ συζήτηση ἀπαιτεῖ δύναμη, ψυχισμό, καί ὑπομονή. Ἀπαραίτητες εἶναι οἱ δεξιότητες πειθοῦς καί διαπραγμάτευσης. Ὁ λάλος ἔχει εὐθραυστο ψυχισμό καί δέν μπορεῖ νά κάνει διάλογο.

Ἡ ἐπικοινωνία θέλει διάλογο, συζήτηση, σεβασμό, δικαιοσύνη ἢ «ἐποικοδομτική ἀντιγνῶμια». Κατά τήν ἐποικοδομτική ἀντιγνῶμια τό ζητούμενο εἶναι, ἡ μέσα ἀπό ἀνταλλαγὴ ἐπιχειρημάτων-διαπραγμάτευση-ἀντιγνῶμια, καί ἀνταλλαγὴ ἐπιχειρημάτων, σύνθεση ἀπόψεων καί εὕρεση ἐνός κοινῆς τόπου. Ἐτσι, μέ τόν τρόπο αὐτό ἐνισχύεται ἡ ἐνεργητικὴ ἀκρόαση καί οἱ μαθητές, ἄνθρωποι, συμμετέχουν ἐνεργά

στή διαμόρφωση θέσεων, κανόνων, αξιών. Ἡ φωνή τοῦ ἀτόμου ἀκούεται ἰσοτίμα, δημοκρατικά καί συμβάλλει στή διαμόρφωση θετικῆς κοινωνικῆς ταυτότητας μέ κίνητρο τή δέσμευση γιά ἐπίτευξη σκοπῶν καί στόχων.

Διαβούλευσης τῆς ομάδας

Ἡ διαβούλευση στήν ἐποικοδομητική ἀντιγνωμία—, μέσα στά δημοκρατικά πλαίσια αἰτιολογημένης συζήτησης, αὐξάνει τίς διανοητικές, ἠθικές καί πνευματικές διεργασίες γιά ἔλεγχο, αὐτοκριτικής, κάνοντας καλύτερους πολίτες καί ἄτομα, ἀλλά καί προσδίδει δικαιοσύνη ἢ ἀποκατάσταση τῆς δικαιοσύνης, ὅπου θύτης καί θύμα καί κοινότητα καταλήγουν νά συνδιαμορφώσουν ἕνα πλαίσιο συνεργασίας καί κοινοῦ σκοποῦ, κριτικά καί ὑπεύθυνα. Πρὶν ἀπό κάποιες δεκαετίες ὅταν δέν εἶχε ἀναπτυχθεῖ τόσο ἡ τεχνολογία, ἡ ἐπικοινωνία τῶν ἀνθρώπων ἦταν ἄμεση, λεκτική ἢ μὴ, στήν οἰκογένεια στά κοινὰ γεύματα καί τὰ δεῖπνα, στά καφενεῖα, στίς βεγγέρες, στίς ἑορταστικές ἐκδηλώσεις καί τὰ πανηγύρια. Ἡ Ἱστορία μᾶς πληροφορεῖ ὅτι μεγάλοι ἄνδρες τοῦ Χριστιανισμοῦ προτοῦ ἀρχίσουν τὴν ἐνεργό δημόσια δράση τους ἀποσύρθηκαν μακρὰν τοῦ κόσμου καί μέ τὴ μελέτη,

Ἡ ἐπικοινωνία θέλει διάλογο, συζήτηση, σεβασμό, δικαιοσύνη ἢ «ἐποικοδομητική ἀντιγνωμία».

τό «ἔνδον σκάπτε»¹, τὴν περισυλλογή καί τὴν συνομιλία, μέ τὴ φύση καί τὸ Θεό, ἀσκήθηκαν στήν αὐτογνωσία καί προετοιμάστηκαν γι' αὐτό πού ἔβαλαν σκοπὸ τῆς ζωῆς τους (π.χ. Χριστός, Παῦλος, καί ἄλλοι μεγάλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας). Λέγεται ὅτι ὁποῖος γνώρισε τὰ ἐλαττώματά του, καλιναγώγησε τὴ γλώσσα του, ἐνῶ ὁ πολὺλογος δέν ἐγνώρισε ἀκόμη, ὅπως πρέπει τὸν ἑαυτό του. Ὁ φίλος τῆς σιωπῆς προσεγγίζει τὴ φύση καί τὸ Θεό καί συνομιλώντας μυστικά μαζί Του φωτίζεται ἀπ' Αὐτόν. Ἡ παρουσία τοῦ Κ.Η.Ι. Χριστοῦ δημιούργησε στὸν Πιλάτο μέ τὴν ἅγια σιωπὴ Του, σεβασμό. Ἡ ἡρεμία καί σιωπὴ ἐνός, καταργεῖ τὴ κενόδοξη καυχησιολογία τοῦ ἄλλου. Ὁ Δωρόθεος Πριγκιποννήσων(†) σέ ἕνα ἐπικήδειο ἀνέφερε «Μέσα στή σιωπὴ ὀμιλεῖ ὁ Θεός, ψάλλει ὁ οὐρανός, ἡ αἰωνιότητα ὀμιλεῖ. Σιωπῆ. Ἄς ἀκούσωμε τὴν ἅγια σιωπὴ».

Ἡγούμενος τοῦ Ἁγίου Ὁρους ἀναφέρει: «ἡ φύσις εἶναι ὁ σιωπῶν ἄμβων, ἡ ἄλος σιωπῆ. Πῶς ἐμεῖς οἱ λαϊκοὶ θά κατορθώσουμε νά ἀποκτήσουμε ἐθισμό εἰς ἀκράσιν; Οἱ πρόγονοί μας ἔλεγαν "τό λακωνίζειν ἐστὶ φιλοσοφεῖν" καί "τό σιγᾶν κρεῖττον τοῦ λαλεῖν". Ἐρμνεύοντας τὰ παραπάνω ἐννοοῦμε, ἄνθρωπέ μου ἐάν δέν ἔχεις κάτι οὐσιώδες καί σημαντικό νά πεῖς, καλύτερα νά σιωπᾶς, ἢ ὅταν ἔχεις κάτι πές το μέ λίγα λόγια. Σεβάσου τὸν ἄλλον καί μέ εὐγένεια πρόσεξέ τον, ἀκουσέ τόν, ἀντίκρουσέ τον, ἄν

¹ Το ἀρχαῖο αὐτό ρητό, περιλαμβάνεται στο ἔργο τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου, βιβ. 7, 59

θέλεις, αλλά αναγνώρισέ του τό δικαίωμα να έχει διαφορετική γνώμη, έχει την άρχοντιά να αναγνωρίσεις ότι αυτός μπορεί να έχει δίκαιο και σύ άδικο».

Για να φτάσουμε όμως στο σημείο αυτό, να αναγνωρίζουμε και παραδεχόμαστε τή

γνώμη του άλλου, χρειάζεται συστηματική και μεθοδική άγωγή. Άγωγή στήν οικογένεια και τό σχολείο. Οί γονείς μέ λόγια και έργα, μέ τό παράδειγμά τους άς έθίζουν τά παιδιά τους να άκοϋν τους άλλους, όπως και οί γονείς να σέβονται και να άκοϋν τά παιδιά τους. Άς τά παροτρύνουν να μιλοϋν και να άκοϋν μέ προσοχή, χωρίς να διακόπτουν είτε οί άλλοι είναι μικρότεροι ή συνομήλικοι ή μεγαλύτεροι. Άς διδαχτοϋν ότι οί καλοί συζητητές εκτός από γνώσεις και ευφράδεια πού πρέπει να έχουν, οφείλουν να είναι και καλοί άκροατές. Γράφει χαρακτηριστικά ο Κούρκουλας πώς «τό να μάθει κανείς να εκφράζεται σε πολλές γλώσσες είναι κατόρθωμα, τό να μάθει να άκούει είναι θρίαμβος»². Να θυμόμαστε «καιρός παντί πράγματι»³ και άς άκοϋμε προσεκτικά τους άλλους όταν μιλοϋν. Άς μιλοϋμε όταν μäs έρωτοϋν, ή όταν έχουμε κάτι σημαντικό να ποϋμε.

2 Άγγελμα τής ήμέρας, 20/07/98

3 Έκκλ. 3, 1

Η συνεισφορά τών εκπαιδευτικών

Οί εκπαιδευτικοί καλό είναι να οργανώνουν σεμινάρια καλλιέργειας τής δημοκρατικής συζήτησης μέ τους γονείς και να καθοδηγοϋν τους μαθητές πώς θα συζητοϋν μέ ευγένεια, θα σέβονται τόν συνομιλητή, θα άκροώνται μέ προσοχή τά λεγόμενα, θα υποβάλλουν έρωτήσεις σε όλη τήν τάξη, αλλά θα ρωτοϋν έναν ή μία για να μη διασαλεύεται ή τάξη.

Θά διακρίνουν τής κλειστές από τής άνοιχτές έρωτήσεις, θα διατυπώνουν άπορίες και γενικά θα είναι ενεργοί άκροατές. Οί εκπαιδευτικοί θα φέρνουν τους μαθητές σε έπαφή μέ ποικίλα κοινωνικά θέματα, όπως: άνεργία, φτώχεια κ.τ.λ. και θα τους ένθαρρύνουν για παραγωγή ιδεών, πώς να άναπτύσσουν τή φαντασία, τή δικαιοσύνη, πώς να άπαλλαγοϋν από προκαταλήψεις, προλήψεις, και να διατυπώνουν πλαίσια συμμετοχής και συνεργασίας, ομάδες εργασίας, να συντάσσουν μέ όλους τους μαθητές κανονισμό τής τάξεως μέ κανόνες θετικούς, ενώ θα άποφεϋγουν τους άρνητικούς κανόνες και όλη ή τάξη θα έχει μηδενική άνοχή στή βία. Οί χριστιανοί άς θυμόμαστε τό, «καιρός διδασκαλίας και καιρός άκροάσεως»⁴.

Η συστηματική εκπαίδευση και «άγωγή εις άκρόασιν» τών σημερινών μαθητών θα βελτιώσει άφ'ένος τήν άγωγή εις άκρόασιν και θα συμβάλλει στο να μειωθοϋν, αν μη έξαιλειφθοϋν, τά άήθη φαινόμενα του τρόπου συζητήσεων από τους συνδικαλιστές, τά κόμματα και τά τοιαϋτα. Ο έθισμός τών μικρών μαθητών να άκροώνται κλασσική μουσική χαμπλόφωνα, συμβάλλει άρκετά στήν ήρεμη παρακολούθηση και έπεξεργασία διαφόρων θεμάτων, και βεβαίως στήν καλλιέργεια και άνάπτυξη του διαλόγου και τής συζήτησης.

4 Άγ. Ιωάννου Σιναΐτου, Κλίμαξ, 26, 59

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΕΣ ΕΟΡΤΕΣ (Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΕΟΡΤΑΣΜΟΥ)

Τοῦ κ. **Δημητρίου Γ. Μπράνη**,
πρ. Σχολικοῦ Συμβούλου, Νομικοῦ, Δημοσιογράφου

«Βίος ἀνεόρταστος, μακρὴ ὁδὸς ἀπανδόκευτος». Ρήση προερχομένη ἀπὸ τὰ βάρη τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς Ἀρχαιότητος, ἀπὸ τῆ γραφίδα τοῦ σοφοῦ Δημοκρίτου¹. Ρήση μὲ διπλὸ νόημα, διπλὴ ἔννοια καὶ σημασία. Ἔχει κυριολεξία καὶ μεταφορά.

Ἡ φράση κυριολεκτεῖ, δηλώνοντας τὴ διαρκὴ πορεία τοῦ ὁδοιπόρου πού διανύει μεγάλες ἀποστάσεις καὶ δὲν συναντᾷ ἕνα πανδοχεῖο, ξενοδοχεῖο θὰ λέγαμε στὴν ἐποχὴ μας, γιὰ νὰ ἀναπαυθεῖ. Δὲν βρίσκει μιὰ ὄσση, ἕνα καταφύγιο, κάτι πού νὰ τὸν ἀναπαύσει.

Μεταφορικά δηλώνει τὴν ἀσταμάτητη ἐργασία τοῦ ἀνθρώπου, τὴν χωρὶς διακοπὴν ἐργασία. Τὴν ἐργασία, τὴν χωρὶς ἀνάπαυση, τὴν χωρὶς ψυχαγωγία, μὲ τὴν αὐθεντικὴ σημασία τῆς λέξης.

Εἶναι ρήση αἰώνια καὶ διαχρονικὴ.

«Βίος ἀνεόρταστος, μακρὴ ὁδὸς ἀπανδόκευτος». Ὁ ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ ἐργάζεται διαρκῶς καὶ ἀκαταπαύστως. Βίος χωρὶς ἐορτές, χωρὶς ψυχαγωγία, χωρὶς ψυχικὴ ἀγαλλίαση καὶ πνευματικὴ εὐφροσύνη δὲν νοεῖται. Εἶναι ἀδιανόητη.

Ὁ θυμόσοφος λαὸς μας, ἔχει διατυπώσει τὴν λαϊκὴ ρήση πὼς «ἢ πολλὴ δουλειὰ τρῶει τὸν ἀφέντη» πού κυρίως θέλει νὰ ἐπισημάνει πὼς ἢ διαρκὴς ἐργασία, βλάπτει τὸν ἀνθρώπινο οργανισμό, τὴν ἀνθρώπινη ὑγεία. Φυσικὰ αὐτὸ δὲν ἐρμηνεύεται ὡς ἐπιλογή τῆς ραστώνης ἢ τῆς ραθυμίας.

Ἴσως ἢ καλύτερη κατανόηση ἔγινε στίς

μοναστικὲς κοινότητες ὅπου ὁ διαχωρισμὸς τριῶν ἴσων χρονικῶν διαστημάτων ἀνάπαυσης, ἐργασίας καὶ καταρτισμοῦ δηλ. προσευχῆς καὶ μελέτης (ἢ ψυχαγωγίας μὲ τὴν αὐθεντικὴ ἔννοια) συνετέλεσε στὴν πνευματικὴ ἰσορροπία τοῦ ἀνθρώπου.

Γι' αὐτὸ, ἡ σημασία τοῦ ἑορτασμοῦ τῶν θρησκευτικῶν ἐορτῶν καὶ τῶν ἐθνικῶν ἐπετείων εἶναι πελώρια καὶ πολυδιάστατη. Πρῶτον γιατί τονώνεται τὸ θρησκευτικὸ καὶ ἐθνικὸ συναίσθημα, καὶ δεῦτερον γιατί ἢ ἐπαναφορὰ στό προσκύνιο τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ ἐθνικοῦ παλμοῦ, δίνει στὸν ἄνθρωπο ἐλπίδα καὶ δύναμη. Τοῦ δίνει χαρὰ καὶ αἰσιοδοξία γιὰ τὴν δύσκολη καθημερινότητά του.

Ἐν πρώτοις, ὁ θρησκευτικὸς ἑορτασμός, μὲ τὴν συνακόλουθη τέλεση τοῦ μυστηρίου τῶν μυστηρίων, «τοῦτ' ἐστίν» τῆς Θείας Εὐχαριστίας, εἶναι ἐπικοινωνία μὲ τὰ οὐράνια. Ἐπικοινωνία μὲ τὸν Θεό, τὸν Δημιουργὸ τοῦ παντός, τοῦ Δημιουργοῦ τοῦ ἀπεράντου, τοῦ μεγαλειώδους καὶ τοῦ μυστηριώδους Σύμπαντος. Τὸν Δημιουργὸ πάντων τῶν ὁρατῶν καὶ τῶν ἀορατῶν.

Στὰ ἐπί μέρους, οἱ θρησκευτικὲς ἐορτές κατατάσσονται ὡς πρὸς τὸ πρόσωπο ἢ τὰ πρόσωπα γιὰ τὰ ὁποῖα τελοῦνται καὶ εἶναι:

Α. Οἱ Δεσποτικὲς πού εἶναι ἀφιερωμένες στὸν Δεσπότη Χριστό.

Β. Στὶς Θεομητορικὲς πού εἶναι ἀφιερωμένες στὴν Πανάχραντη Θεοτόκο καὶ

Γ. Στὶς ἐορτές τῶν Ἀγίων. Αὐτὲς εἶναι ἀφιερωμένες σὲ πρόσωπα πού μὲ τὴν ἁγία βιωτὴ

1 Ἡ φράση θησαυρίζεται στό ἀνθολόγιο τοῦ Στοβαίου.

τους ἔγιναν καί ἔδωσαν τό παράδειγμα τῆς πίστεως καί συνέπειας στήν πίστι.

Στίς γιορτές, ὁ πιστός εὐλαβικά προσέρχεται στόν Ἱερό Ναό. Εὐλαβικά ἀνάβει ἕνα κερι, ἀσπάζεται μέ συστολή καί σεβασμό τήν εἰκόνα τοῦ ἑορτάζοντος ἱεροῦ προσώπου, καί ὄχι μόνο τοῦ ἑορταζομένου ἀγίου, ἀλλά καί τῶν ὑπολοίπων.

Παρακολουθεῖ μέ θρησκευτική εὐλάβεια καί κατάνυξη τήν τελούμενη ἀκολουθία ἢ μυστήριό, δηλαδή, ἔσπερινό, Θεία Λειτουργία, ἱερά παράκληση καί ἴσως καί τήν περιφορά τῆς εἰκόνας. Ἵσταται μέ δέος καί σεβασμό **καί ζητεῖ τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ!**

Ὁ ἐκκλησιασμός εἶναι κοινή προσευχή, κοινή λατρεία. Αἰνεῖται τό ὄνομα τοῦ Πανάγαθου Θεοῦ καί ζητεῖται τό ἔλεός Του. Αἰνεῖται καί εὐλογεῖται ὁ Δημιουργός τοῦ Παντός, ὁ ἐξουσιαστής τοῦ σύμπαντος, αὐτοῦ τοῦ ἀπέραντου καί μεγαλειώδους καί μυστηριώδους δημιουργήματος.

Οἱ ἑορτές: ἐπικοινωνία μέ τήν ἱστορία.

Οἱ ἐθνικές ἑορτές, εἶναι ἐπικοινωνία μέ τήν ἱστορία τῆς χώρας, γιατί ἀνακαλεῖ -ὅπως λέει καί ἡ σύγχρονη διδακτική θεωρία- στή μνήμη τά ἱστορικά γεγονότα στά ὁποῖα πρέπει κάθε πολίτης αὐτῆς τῆς χώρας νά ἀνατρέχει.

Κάθε ἐθνική ἐπέτειος ἔχει τό δικό της ἱστορικό γεγονός, πού ἀποτελεῖ φωτεινό φάρο γιά τή ζωή κάθε χώρας, καί τιμᾶ στίς δημοκρατικές χώρες, ἀμυντικά κυρίως κατορθώματα γιά τήν προστασία τῆς ἐλευθερίας καί ἀξιοπρέπειας τοῦ λαοῦ. Μόνο ἀντιδημο-

κρατικά καθεστώτα καί χώρες πανηγυρίζουν ἐπιθετικούς καί κατακτητικούς πολέμους καί μάχες. Γι' αὐτό καί μεταξύ τῶν λαῶν, ὁ λαός μας ἔχει τήν πρωτοκαθεδρία στόν ἑορτασμό θυσιαστικῶν ἀγῶνων γιά τήν ἐθνική ἄμυνα καί ἀξιοπρέπεια καί προστασία τῶν τάφων τῶν προγόνων του.

Ταυτοχρόνως, διά τῶν ἑορτῶν, ἡ ἱστορία καθίσταται διδαχή. Εἶναι διδάσκαλος νέων καί πρεσβυτέρων. Διδάσκει τί ὀφείλει νά κάνει ὁ πολίτης, τό ἄτομο, ὁ ἄνθρωπος, ὁ λαός, γιά νά προασπίζεται τήν τιμή του καί τήν ἐλευθερία του. Ὅτι ὀφείλει ὡς ἀνταπόδωμα νά ὑπερασπίζεται «τά ἱερά καί τά ὄσια τῆς Φυλῆς» καί πρωτίστως, τήν ἠθική καί τό Δίκαιο, τίς αἰώνιες, ἀκατάλυτες καί πανανθρώπινες ἀξίες.

Φάρος λοιπόν τπλαυγῆς ἡ ἱστορία. Λαός χωρίς ἱστορική μνήμη εἶναι καταδικασμένος στήν ἀπώλεια τῆς δικῆς του ἱστορικῆς παρουσίας, χάνεται παντελῶς, ὅπως μαρτυρεῖ ὁ ἀφανισμός λαῶν τοῦ παρελθόντος, κάποιιοι ἐκ τῶν ὁποίων μεσουράνησαν γιά αἰῶνες.

Γι' αὐτό δικαιώνεται ὁ τραγικός μας ποιητής Εὐριπίδης, ὁ ὁποῖος μέ τήν χαρακτηριστική του ρήση «ὄλβιος ὅστις τῆς ἱστορίας ἔσχε μάθησιν» (fragm.910), ἐξυψώνει τήν ἀξία τῆς διδακτικῆς σημασίας τῆς ἱστορίας. Γιατί τό μέλλον δέν εἶναι τίποτα ἄλλο ἀπό πρόεκταση τοῦ παρελθόντος. Ἡ γνώση τῆς ἱστορίας κάνει τόν νοῦ τοῦ ἀνθρώπου ὀξυτερό καί διαυγέστερο.

Ὁ διάσημος Ρωμαῖος ρήτωρ καί πολιτικός Κικέρων, γράφει ὅτι ἡ «ἱστορία εἶναι ὁ μάρτυρας τῶν ἐποχῶν, ἡ λαμπάδα τῆς ἀλήθειας, ἡ ζωή τῆς μνήμης, ὁ δάσκαλος τῆς ζωῆς, ὁ ἀγγελιοφόρος τῆς ἀρχαιότητος».

Ἡ παιδεία μας, ἔχει ἱερό χρέος, τήν ἀπίστωσιν αὐτή τοῦ Κικέρωνα, νά τήν ἔχει πάντα πρό ὀφθαλμῶν, στόν προγραμματισμό τῆς διδασκαλίας τῆς ἱστορίας, ἀλλά κυρίως μέ τήν ὀργάνωση εὐκαιριῶν, ὥστε οἱ ἐθνικές καί θρησκευτικές γιορτές, νά ξαναβροῦν τή θέση τους στήν σχολική ζωή.

Η ΜΑΖΙΚΗ ΛΙΜΟΚΤΟΝΙΑ ΤΩΝ ΟΥΚΡΑΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΙΕΤΙΑ 1932-1933 (ΕΠΙΚΑΙΡΟ ΛΟΓΩ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ)

Του κ. **Ανδρέα Δημάκη**, Φιλολόγου, Ιστορικού

Ἡ Οὐκράνία εἶναι μία ἀπὸ τίς 15 δημοκρατίες τῆς πρώων Σοβιετικῆς Ἐνωσῆς. Εἶναι μιὰ μεγάλη σέ ἔκταση χώρα μέ πρωτεύουσα τὸ **Κίεβο, τὸ ὁποῖο πῆρε τὴν ὀρθοδοξία ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἐνώνει τὴν Οὐκράνία καὶ τὴν Ἑλλάδα ἢ κοινὴ θρησκεία, ἢ βυζαντινὴ πολιτιστικὴ παράδοση, ἀλλὰ καὶ παρόμοια ἱστορικὴ μοῖρα.** Στὴν Ὀδησσὸ τῆς Οὐκράνειας βρίσκεται ἡ ἔδρα τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ ἀπέναντι ἡ ὁμώνυμη πλατεία. Τὸ Δημαρχεῖο τῆς πόλεως τοῦ Κιέβου ἀπέδωσε πάλι τὴν ὀνομασία τοῦ Ὑψηλάντη στὴν ὁδὸ, πού μέχρι σήμερα διατηρήθηκε ἡ οἰκία τῆς οἰκογένειας Ὑψηλάντη.

Σήμερα, στὴν ἀνεξάρτητη πλέον Οὐκράνία, ὑπάρχει νέο σύνταγμα καὶ δημοκρατία, πού ἐξασφαλίζει στὸν καθένα, καθὼς καὶ σέ ὅλες τίς μειονότητες, τὴν ἰσότητα καὶ προστασία ὄλων τῶν μορφῶν τῆς ἰδιοκτησίας.

Μία ἀπὸ τίς πιὸ τρομερὲς περιόδους τῆς Οὐκράνειας ἦταν ἡ διετία τῶν ἐτῶν 1932-1933, λόγῳ τῆς πρόκλησης λιμοῦ τὸν ὁποῖο προκάλεσε τὸ καθεστῶς τοῦ Στάλιν. Ἦταν ἓνα ἔγκλημα ἐναντίον ἐνὸς ὁλόκληρου λαοῦ, πού ἀπὸ τίς φοβερὲς συνέπειες μπορεῖ νά τὸ χαρακτηρίσει κανεὶς ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ τραγικὰ γεγονότα στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας.

Ἡ ἐπάνοδος σὸ πρόγραμμα μαζικῆς κολεκτιβοποίησης ἔφερε τὸ μεγάλο λιμὸ τοῦ 1932-1933 σέ ὅλη τὴν Σοβιετικὴ Ἐνωσι καὶ κυρίως στὴν Οὐκράνία καὶ στὸν βόρειο Καύκασο. Μέ στόχο τὴν ταχεῖα ἐκβιομηχάνηση τοῦ «προλετοριακοῦ παραδείσου», οἱ χωρικοὶ ἔπρεπε νά ξαναγίνουν δουλοπάροικοι, μέ φαιουδάρχη τώρα τὸ κράτος.

Τεράστιοι πόροι σπαταλήθηκαν σέ ἔργα, πού δέν χρησιμοποιήθηκαν. Σέ περίοδο εἰρήνης καὶ σέ συνήθεις καιρικὲς συνθήκες, πλούσιες ἀγροτικὲς περιοχὲς ἐρημώθηκαν. Καὶ ἐνὸσω ὁ λιμὸς κορυφωνόταν, μέ ἑκατομμύρια ἢ χιλιάδες φαινόμενα κανιβαλισμοῦ, ὁ Στάλιν βεβαίως τὸν ταραγμένο συγγραφέα τοῦ "Ἡμεροῦ Ντόν" Μιχαὴλ Σολόχοφ ὅτι οἱ «καλλιεργητὲς σιτηρῶν, οὐσιαστικὰ διεξάγουν ἀθόρυβο πόλεμο ἐναντίον τῆς σοβιετικῆς ἐξουσίας. Λιμοκτονοῦν, μέ σκοπὸ νά μᾶς γονατίσουν».

Ἡ μαζικὴ λιμοκτονία τῶν Οὐκρανῶν διήρκεσε 22 ὁλόκληρους μῆνες, δηλαδὴ ἀπὸ τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1931 ἕως τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1933, σύμφωνα μέ τὰ συμπεράσματα τῶν ἱστορικῶν – μελετητῶν τῶν ἀρχείων. Ὁ ἀριθμὸς τῶν θανάτων στὸν πόλεμο τοῦ Στάλιν ἐναντίον τῶν ἀγροτῶν τῆς Οὐκρανίας ξεπέρασε τὸ σύνολο θυμάτων σέ ὅλες τίς χώρες κατὰ τὸν Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Πολλοὶ κάτοικοι ἀπὸ ὀρισμένες περιφέρειες τῆς Οὐκράνειας (Κιέβου, Ὀδησσοῦ, Χάρκοβου, Ντιονιέσκ καὶ Ντινπροπετρόβσκ) εἶχαν μετακινηθεῖ ἀναγκαστικὰ στὴ Σιβηρία καὶ σέ ἄλλες βόρειες περιοχὲς τῆς Ρωσίας, μαζὶ μέ τίς πολύτεκνες οἰκογένειές τους, ὅπου οἱ ἄνθρωποι τοῦ νότου δέν μπορούσαν νά προσαρμοστοῦν, καὶ ἐξαιτίας αὐτοῦ χιλιάδες πέθαναν ἀπὸ πείνα καὶ κρῦο. Πολλοὺς σκότωσαν στὴν Οὐκράνία, βάζοντάς τους τὸ σημάδι «ἐχθρὸς». Ἐτσι στὴν Οὐκράνία σέ δύο χρόνια εἶχαν πεθάνει 8 ἑκατομμύρια ἄτομα ἀπὸ πείνα, ἐνῶ μετὰ τὸν ἐμφύλιο πόλεμο τοῦ 1918-1920 καὶ τὴν εἰσβολὴ τῶν μπολσεβίκων στὴν Οὐκράνία, ἀπὸ τίς ἐκτελέσεις καὶ θανάτους στὰ σταλιν-

κά στρατόπεδα, στά χρόνια τῆς σοβιετικῆς ἐξουσίας, εἶχαν πεθάνει ἄλλα 7 ἑκατομμύρια Οὐκρανῶν.

Ὁ Στάλιν, γιά νά καμφθεῖ ἡ ἀντίσταση τῶν ἀγροτῶν ἀπέναντι στήν σοβιετική ἐξουσία τό 1931-1932, εἶχε διατάξει τούς εἰδικούς ἀπεσταλμένους του νά πάρουν ἀπό τούς Οὐκρανούς ἀγρότες ὅλα τα ζῶα τους, σιτάρι, σπόρους, ἀκόμη καί τά τρόφιμα μέσα ἀπό τά σπίτια.

Ἔτσι ἡ ἀπομάκρυνση αὐτῆ τῶν τροφίμων, καταδίκασε ἀναπόφευκτα ἑκατομμύρια Οὐκρανῶν σέ θάνατο.

Κάποιοι προσπάθησαν νά φύγουν ἀπό τήν Οὐκρανία μέ κατεύθυνση ἄλλες ὁμορες δημοκρατίες. Στά σύνορα ὅμως οἱ ὀπλισμένοι φρουροί τούς ἀνάγκαζαν νά ἐπιστρέφουν μέ ἀποτέλεσμα νά πεθάνουν ἀπό τήν πείνα.

Πιό πολύ ὑπέφεραν τά παιδιά. Ἐνα στά τρία παιδιά ἦταν θύμα τοῦ λιμοῦ. Μεγάλος ἀριθμός παιδιῶν ὀρφάνεψε καί ἔμεινε χωρίς οἰκογένεια.

Ἡ μεθοδευμένη αὐτή λιμοκτονία ἔφτασε στήν κορυφή τό χειμῶνα – ἄνοιξη τοῦ 1933, ὅταν κατά μέσο ὄρο 2500 ἄτομα πέθαιναν κάθε μέρα. Ὁ λιμός σκότωσε τό 20 μέ 25% τοῦ πληθυσμοῦ τῆς σοβιετικῆς Οὐκρανίας. Ἦταν τόσο καλά ὀργανωμένες οἱ ἐκτελέσεις πού μετατράπηκαν σέ γενοκτονία, ἡ ὁποία εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τό θάνατο ἑκατομμυρίων ἀτόμων.

Ὅπως γράφει ἕνας ἀπό τούς συγγραφεῖς πού μελέτησε στοιχεῖα τῶν ἀρχείων, τά ὁποῖα ἀναφέρονται στό θέμα τῆς λιμοκτονίας, ὁ Ἀμερικάνος Κόνκβεστ¹, ἡ Οὐκρανία στά τέλη τοῦ 1932 ἔμοιαζε μέ μιά τρομερή ἔρημο. Μεγάλους σωρούς ἀπό πτώματα μετέφεραν καί τοποθετοῦσαν σέ τεράστιους λάκους ἀνώνυμα. Δέν ὑπῆρχαν οὔτε στοιχεῖα οὔτε στατιστική τῶν νεκρῶν.

Ἡ λιμοκτονία τοῦ 1932-1933 ἀποδείχτηκε τό χειρότερο ὄπλο μαζικῆς καταστροφῆς καί κοινωνικῆς καταπίεσης τῶν χωρικῶν,

τό ὁποῖο χρησιμοποίησε τό ὀλοκληρωτικό καθεστῶς στήν Οὐκρανία. Χωρίς νά κάνουμε τήν πρέπουσα ἀξιολόγηση τοῦ γεγονότος, εἶναι ἀδύνατο σήμερα νά φανταστοῦμε τήν ἱστορία τῆς Εὐρώπης τοῦ 20ου αἰῶνα, νά κατανοήσουμε τήν ἴδια τήν οὐσία τοῦ ὀλοκληρωτικοῦ καθεστῶτος.

Πρέπει νά μιλάμε γιά παγκόσμια κοινωνική καταστροφή στήν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας καί ὄχι μόνο τοῦ οὐκρανικοῦ λαοῦ. Οἱ ἱστορικοί συμπεραίνουν ὅτι κανένα ἔθνος κατά τήν διάρκεια τοῦ εικοστοῦ αἰῶνα δέν εἶχε τόσες ἀπώλειες ὅσες ἡ Οὐκρανία.

Σήμερα, ἡ διεθνῆς ἀναγνώριση τῆς λιμοκτονίας ἀναφέρεται σέ σειρά ἐπίσημων ἐγγράφων, ἕνα ἀπό τά ὁποῖα εἶναι ἡ δήλωση τῶν κοινοβουλίων περισσότερων ἀπό 10 χωρῶν.

Στήν Οὐκρανία κάθε χρόνο, τό τελευταῖο Σάββατο τοῦ Νοεμβρίου, ἐορτάζεται ἡ ἡμέρα μνήμης τῶν θυμάτων τῆς λιμοκτονίας καί πολιτικῶν μέτρων καταπίεσης.

Τά ἀνωτέρω χρήσιμα καί ἐν πολλοῖς ἄγνωστα στοὺς μὴ εἰδικούς καί ἐξειδικευμένους μέ τήν εὐρωπαϊκή ἱστορία, στό εὐρύ κοινό γενικά, καθίστανται σήμερα ἀπαραίτητα στοιχεῖα γιά νά κατανοήσουμε τό τί συμβαίνει μέ τόν πόλεμο στήν Οὐκρανία.

Παρότι συγγενικοί λαοί, πού στήν οὐσία δέν εἶχαν νά χωρίσουν τίποτα, μέ ἀφορμή τό ἀναφερθέν γεγονός καί κάποιων κατανοπτῶν ἰδεολογικῶν διαφοροποιήσεων, ἀπότοκες τῆς μαρξιστικῆς ἰδεολογικῆς ἐπι-

1 George Robert Conquest (1917 – 2015)

βολής και του μπολσεβικισμού, βρίσκονται σε έμπόλεμη κατάσταση μετά την πρό έτων προσάρτηση δύο περιοχών και της κατά τό παρελθόν έτος επίθεσης. Τους λόγους βέβαια ό καθένας μπορεί νά έρμηνεύσει όπως θέλει, κάτι πού διαβάζουμε και άκούμε καθημερινά, μέ τις δύο έμπόλεμες χώρες νά

έχουν ύποστηρικτές μεταξύ τών πολιτών.

Η άλήθεια όμως πρέπει νά έστιαστεί στό ότι είναι άνεπίτρεπτο σήμερα, στό τέλος του πρώτου τετάρτου του 21ου αιώνα, λαοί πού έζησαν σχεδόν άδελφικά τόσους αιώνες, και τό κυριότερο ΟΜΟΔΟΞΟΙ, νά βρίσκονται σε έμπόλεμη κατάσταση.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Νεώτερον Έγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν «ΗΛΙΟΥ», τ. ΙΖ', Αθήναι 1977
- Μεγάλη Σοβιετική Έγκυκλοπαίδεια, τ. 26, Ακάδημος, Αθήνα 1981
- Σύλλογος της Ουκρανικής Διασποράς στην Ελλάδα «Ουκρανοελληνική Σκέψη», Ιστορία μιας άφανους γενοκτονίας, Αθήνα 1999

Άγαπητοί άναγνώστες,

Παρακαλούμε θερμώς για την καταβολή της συνδρομής σας ή όποία για τό έσωτερικό είναι 15€, για την Κύπρο 20€ και για τις υπόλοιπες χώρες του έξωτερικού 30€ ή 35\$.

Η καταβολή μπορεί νά γίνει στά κατά τόπους βιβλιοπωλεία της «ΖΩΗΣ» ή τά συνεργαζόμενα βιβλιοπωλεία, στους άντιπροσώπους, ή μέσω e-banking. Παρακαλούμε ειδικά για την μέσω τραπεζης πληρωμή, νά αποστέλλεται όπωσδήποτε μήνυμα στό e-mail του περιοδικούμας: ellinochr.agogi@gmail.com, (άν είναι εύκολο μέ την άπόδειξη πληρωμής) γιατί οί τράπεζες δέν ένημερώνουν για τις πληρωμές αυτές.

Ύπενθυμίζουμε ότι τό IBAN (Τράπεζα Eurobank) είναι τό κάτωθι:

GR 8002602010000930100366731

Βιβλίο-παρουσιάσεις

Κακαβούλης Άλέξανδρος,
Οικογένεια-Πατέρας, μητέρα, παιδί,
αυτοέκδοση, Αθήνα 2023, σελ. 178

Συγγένεια, συγκρότηση, συγκλήρωση, συμβίωση, σύνθεση, συνύπαρξη, συναρχία, συνάντηση, συμφωνία, συντροφικότητα, συμμαχία, συζήτηση, συμπάθεια, συμπόνια, συνεννόηση, συμπαραστάση, συγκατάβαση, ... κάπως έτσι συνυπάρχουν όλα στη ζωή δύο ανθρώπων όπου ένα «συν» έρχεται και ένώνει τις ζωές τους και τους κάνει συζύγους.

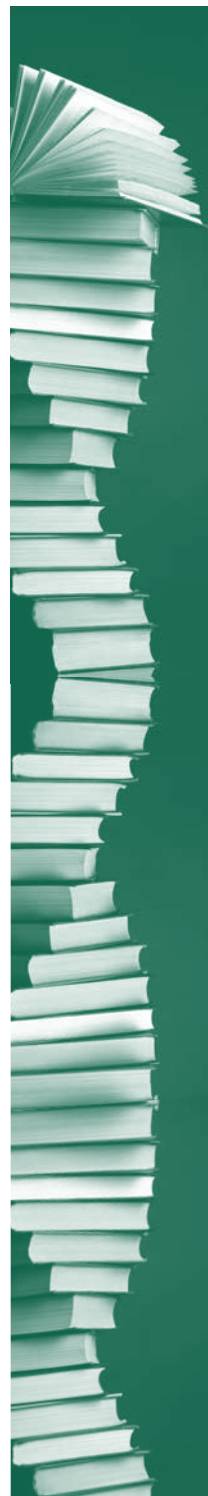
Έντυπωσιάζει η γραφή, η ανάλυση, η αλήθεια που κρύβει ο λόγος του συγγραφέα, καθηγητή Πανεπιστημίου εκεί κάπου στο μέσον του βιβλίου, καθώς όριζει και αναλύει τη συζυγία. Την απαραίτητη εκείνη συνθήκη, ένωση, σχέση στην οποία ο άνδρας και η γυναίκα ενώνονται «εις σάρκα μίαν», γίνονται ένα, μία βαθιά και αδιάλυτη διά βίου ψυχοσωματική ένότητα. Τη συζυγία που αποτελεί την αρχή της οικογένειας.

Μέ το έργο του αυτό ο συγγραφέας κ. Άλέξανδρος Κακαβούλης, αποτυπώνει το καταστάλαγμα της ζωής του, στην ουσία εκθέτει όλα τα βιώματά του από την ευτυχισμένη συζυγία του και τη γεμάτη δημιουργία οικογένειά του, μέσα από τη ματιά του επιστήμονα, ψυχολόγου και παιδαγωγού.

«**Οικογένεια**» λοιπόν τιτλοφορείται το νέο βιβλίο η καλύτερα ή νέα μελέτη του κ. Κακαβούλη. Σέ μία εποχή που ο θεσμός της οικογένειας κλονίζεται, άμφισβητείται, παρεξηγείται και βάλλεται πανταχόθεν, έρχεται η μελέτη αυτή να όρισει συστηματικά και διαχρονικά ποιος είναι ο θεσμός της οικογένειας, να την μελετήσει σε βάθος, βασιζόμενος στις επιστημονικές του γνώσεις, στην ώριμότητά του, αλλά κυρίως στα γεμάτα σοφία βιώματά του.

Μέ λόγο απλό, αλλά συγχρόνως επιστημονικό, ξεκινάει από τον άνδρα και τη γυναίκα, τον μελλοντικό πατέρα και τη μελλοντική μητέρα που αποφασίζουν να πορευτούν μαζί σε μία «γοπτευτική περιπέτεια», τη συζυγία.

Διαβάζουμε στο κεφάλαιο με τίτλο: «**Η συζυγία αρχίζει από τη γέννηση των συζύγων**», (σελ. 41-42): «τό κάθε ζευγάρι πορεύεται στη συζυγία και βιώνει τη συζυγική σχέση μέ ένα μοναδικό τρόπο. Ή πορεία αρχίζει από τη στιγμή που γεννιούνται τά δύο πρόσωπα, που θά ένώσουν τις ζωές τους μέ τό γάμο. Περνάει μέσα από τό πρότυπο της συζυγίας των γονιών τους, από τον τρόπο που ανατράφηκαν και τις έμπειρίες μέσα στην πατρική οικογένεια. **Διαμορφώνεται από την άγωγή και την καλλιέργεια που δέχθηκαν από τό σχολείο, από τις άρχές και τις άξίες που θεμελίωσαν** γιά τό δεσμό της συζυγίας και της οικογένειας, από την κοινωνική, την ήθική και τη

συναισθηματική καλλιέργεια και ώριμότητα, την οποία τελικά αποκτούν, όταν φθάνουν στην απόφαση του γάμου. Πολλές από τις δυσκολίες που συναντούν τα ζευγάρια στις σχέσεις τους, οφείλονται συχνά σε αρνητικές συνθήκες, στις οποίες ο ένας ή και οι δύο μεγάλωσαν.

Σε αυτά τα δύο πρόσωπα, τον πατέρα και την μητέρα, και στους ρόλους που έπιτελούν, στις δυνάμεις που δημιουργούνται, στά δύσκολα και τα εύκολα που αντιμετωπίζουν στά πλαίσια τής οικογένειας, έστιάζει ο συγγραφέας.

Σέ όλο του τό πόνημα ο συγγραφέας-καθηγητής, έμφατικά τονίζει τήν συναλληλία πατρικής και μητρικής λειτουργίας, γιά τά διακριτά πατρικά και μητρικά χαρακτηριστικά έντός τής οικογένειας, πού στήν ουσία είναι μιά σύνθεση και άλληλοσυμπλήρωση επιδράσεων στό νεογέννητο και άναπτυσσόμενο παιδί.

Στό κεφάλαιο λοιπόν «πατρότητα και μητρότητα», οί λειτουργίες αυτές μέ τά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, μέ τήν πνευματική διάσταση και καλλιέργεια του πατέρα και τής μητέρας πού έπηρεάζουν και συνθέτουν τήν ποιότητα τής άγωγής τών παιδιών, δίνονται άναλυτικά και μέ παιδαγωγική ευαισθησία.

Στό κεφάλαιο μέ τίτλο «Η συζυγία» περιγράφεται και άναλύεται ή περιπέτεια τής συζυγίας –προσδιορίζεται ως γοητευτική- κορύφωση και έξέλιξη τής οποίας είναι ή πορεία πός τήν τελειότητα. Αυτό είναι τό άθλημα πού βιώνουν οί όρθόδοξοι πιστοί σύζυγοι. Άποτελεί μιά ψυχοσωματική ένωση, μιά κοινότητα προσώπων, πού μέ τό «μυστήριο τής άγάπης», όπως άλλιώς λέγεται ο γάμος, συντελείται μιά έλευθερη άλληλοπεριχώρηση τών δύο συζύγων, όπου ο καθένας ύπάρχει **μέσα** στόν άλλον, μέσα **άπό** τόν άλλον και **γιά** τόν άλλον. Διατηρούν όμως ο καθένας τήν άκεραιότητα και τήν αυτοτέλειά του. Πρόκειται γιά τήν μυστική εκείνη δύναμη, πού έμπνέει και ένισχύει τό ζευγάρι στόν άγώνα του νά ολοκληρώσει τόν προορισμό του στή γή. Πολύ σημαντικό στό κεφάλαιο αυτό, είναι τό άναλυτικό «χρονικό» τής πορείας άπό τή γέννηση τών συζύγων, τόν έρωτά τους, τήν άπόφασή τους γιά τήν κοινή μέσα στόν γάμο πορεία, τίς κρίσιμες φάσεις του γάμου και κυρίως ή επέλευση τής φάσης τής «άδειας φωλιās» μέχρι τό τέλος τής.

Σέ μία άπό τίς 20 συμβουλές πού κλείνουν τό κεφάλαιο και άναφέρονται στή διατήρηση και προφύλαξη τής συζυγίας διαβάζουμε: «ή συζυγία διατηρείται σε ύψηλό επίπεδο όμαλότητας και ίκανοποίησης, βαθάινει συνεχώς μέ τό χρόνο, προφυλάσσεται άπό τούς μύριους κινδύνους τής, τρέφεται και άνανεύεται διά βίου..., όταν και οί δύο σύζυγοι βιώνουν καθημερινά τό γάμο τους ως τό ‘μυστήριο άγάπης’ τής Όρθόδοξης Έκκλησίας και δέν σκέφτονται ποτέ τό διαζύγιο».

Ένα άπό τά τελευταία κεφάλαια του βιβλίου άναφέρεται στόν έρωτα και τήν άγάπη στήν οικογένεια. Όλοκληρώνοντας τό κεφάλαιο αυτό, ο άναγνώστης άντιλαμβάνεται άπολύτως γιά ποιά «πνευματική διάσταση» του έρωτα μιλάει ο συγγραφέας και τί έννοεί μέ τό «βαθύτερο νόημα και τό σκοπό του έρωτα», στόν οποιο παραπέμπει ως θεμελιακό

στοιχείο κάθε έρωτικής άγωγής και παιδείας.

Ο τρόπος μέ τον οποίο προσεγγίζει και αυτό τό θέμα, ή θεολογική και έπιστημονική κατάρτιση μέ τήν όποία τεκμηριώνονται απόψεις και προτάσεις, ή τοποθέτησή του σέ θέματα πού στόν έκκλησιαστικό χώρο δύσκολα συζητιούνται και οί προτάσεις του γιά ούσιαστική παιδαγωγία και από πλευράς τής Έκκλησίας, δίνουν στήν μελέτη τού κ. Κακαβούλη πρωτοτυπία .

Συμπέρασμα: Πατέρας **σύν** μητέρα **σύν** παιδί **ίσον** ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ!

Ένα νέο βιβλίο, μία νέα μελέτη, ένα μεγάλο ΣΥΝ, γιά νέους και παλιούς συ-ζύγους, γιά όσους δέν παραρύρονται από τό ρεύμα τής εποχής και από τίς συζητήσεις γιά έπανακαθορισμό τού τί εΐναι οικόγενεια και από τήν άπόπειρα έπανακαθορισμού τών διακριτών γονεϊκών ρόλων.

Χαριτίμη Καψοκεφάλου
Φιλόλογος

Αρχιμ. Μαξίμου Παναγιώτου:

Νεανικές Άναζητήσεις, Β΄ Τόμος: Ζητήματα πνευματικής ζωής,

Έκδοση Ίερās Μονής Παναγίας Παραμυθίας, Ρόδος 2022.

(Κεντρική διάθεση: Έκδ. Σταμούλη Α.Ε., Άβέρωφ 2, Άθήνα:

Τηλ. 210-5238305 και Ί.Μ. Παραμυθίας Ρόδου: Τηλ. 22410-52199).

Ένα νέο βιβλίο δίτομο, πρωτίστως γιά νέους, αλλά και γιά καθένα πού άναζητεί και διψά νά έμβαθύνει στήν όρθόδοξη χριστιανική πνευματικότητα, έγραψε και κυκλοφόρησε πρόσφατα, ό σεβαστός και άγαπητός μας Αρχιμ. π. Μαξίμος Παναγιώτου, φιλόλογος καθηγητής Δευτεροβάθμιας Έκπαίδευσης. Ο πρώτος τόμος άναφέρεται σέ θέματα πίστεως, και ό άνά κείρας τόμος διαπραγματεύεται θέματα τής πνευματικής ζωής.

Μέ άπλό και ρέοντα λόγο, ένσταλάζει στίς ψυχές μās τήν άποκαλυμμένη άλήθεια τού Θεού και μās όδηγεί μέ άυθεντικά έπιχειρήματα, δηλωτικά τής θεολογικής και έπιστημονικής του κατάρτισεως. Στο δεύτερο τόμο ειδικότερα, προσφέρει μία μεγάλη ποικιλία θεμάτων πρós μελέτη και έμβάθυνση. Ένα μέρος μόνο από τό άνεξάντλητο θησαυρό τής όρθόδοξης πνευματικότητας, πió προσιτό πió πολύ στούς νέους άναγνώστες.

Πρώτα, θέματα θετικής κατάρτισεως: Γενικά περί πνευματικής ζωής, και στά ειδικότερα θέματα γιά τήν άγάπη πρós τόν Θεό, τήν προσευχή, τόν έκκλησιασμό, τή θεία Κοινωνία, τήν μετάνοια, τήν άγάπη, τήν ταπείωση, τήν ύπακοή, τήν άγνότητα, τήν άσθένεια και τή νηστεία. Δεύτερον, θέματα γιά άγώνα άπαλλαγής: από πάθη, άμαρτία, έγωισμό, φιλαργυρία, ψέμα, κατάκριση, βλασφημία και ζήλια.

Ένα πλήρες ταμείο πνευματικών θεμάτων γιά κάθε πιστό και μή πιστό.

Άλέξανδρος Κακαβούλης
Καθηγητής Πανεπιστημίου

Μητροπολίτης Μάνης, Χρυσόστομος Γ' (Παπαθανασίου), Στῆς ψυχῆς τὰ πάθη.

Ὁρθόδοξη διδασκαλία γιά τίς ἀρετές καί τὰ πάθη, ἐκδ. Ἀρχονταρίκι, Ἀθήνα 2022, σελ. 246.

Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Μάνης κ. Χρυσόστομος Παπαθανασίου, πολυγραφώτατος καί δόκιμος συγγραφέας καί χειριστής τοῦ λόγου, μᾶς προσέφερε ἕνα σπουδαῖο βιβλίο, κατάλληλο ἢ μᾶλλον ἀπαραίτητο γιά κάθε χριστιανό. Βιβλίο ἀπαραίτητο γιά κάθε ἄνδρα καί γυναίκα, γιά κάθε ἐργαζόμενο καί οἰκογενειάρχη, ἀλλά κυρίως γιά ὄσους ἀσχολοῦνται μέ ἔργα πού ἀφοροῦν τόν ἄνθρωπο, ἰδίως κληρικούς καί ἐκπαιδευτικούς. Τό βιβλίο διαιρεῖται σέ δύο μέρη. Τό πρῶτο μελετᾷ τίς ἀρετές, συνολικά εἴκοσι, καί τό δευτέρο τὰ πάθη, ἐπίσης συνολικά εἴκοσι. Ὁ Σεβ/τος ἐκθέτει τήν βάση τῶν ἀρετῶν, τόν ὀρισμό τους πού εἶναι ἡ βάση κάθε συστηματικῆς ἐνασχόλησης μέ ὁποιοδήποτε θέμα, τήν βιβλική τους κατοχύρωση καί προέλευση καθώς καί τόν τρόπο καί τὰ πεδία ἐφαρμογῆς τους. Τό αὐτό συμβαίνει καί γιά τὰ πάθη, μέ κύρια ἐστίαση στήν προέλευση τῶν παθῶν καί στούς τρόπους καί μέσα πολέμου ἐναντίον τους καί ἀποφυγῆς τους.

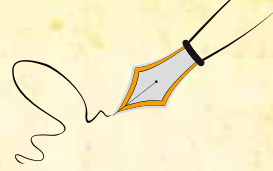
Ὁ συγγραφέας, μέ τήν βαθειά θεολογική του παιδεία, τίς νομικές του γνώσεις, τήν ἐμπειρία του ἀπό τό δικαστικό σῶμα πού ὑπηρέτησε, καθώς καί ἀπό τήν εἰκοσάχρονη καί πλέον ἐμπειρία του ὡς πνευματικός κατά κύριο λόγο ἀνάμεσα σέ νέους ἀνθρώπους –μαθητές καί φοιτητές-, εἶναι ἀπό τούς πλέον ἀρμοδίους νά μιλήσουν γιά τό θέμα αὐτό. Ἡ συζήτηση μέ τόν «ἔσω ἄνθρωπο», εἶναι μιᾶ πολύπλοκη διαδικασία, καί κάθε ἐποχή θέλει μιᾶ ἐπικαιροποίηση στήν ἀντιμετώπιση-ἀναγνώριση-ἐπαύξηση τῶν ἀρετῶν-καταπολέμηση τῶν παθῶν, καί μιᾶ γόνιμη καί ἀποτελεσματική πρόταση. Αὐτό τό δύσκολο ἐγχείρημα ἀνέλαβε ὁ Σεβ/τος Μητροπολίτης Μάνης, καί ὅπως θά διαπιστώσει ὁ ἀναγνώστης τό ἔφερε εἰς πέρας μέ ἄριστο ἀποτέλεσμα.

Ι.Φ.Μ.

Λάβαμε καί εὐχαριστοῦμε:

1. Λιαμῆς Ἡλίας, *Καρδιά...ὁ δρόμος πού ξέχασες*, (πρόλογος: π. Χαράλαμπος Παπαδόπουλος) , ἐκδ. Ἀρχονταρίκι, σελ. 330, Ἀθήνα 2023
2. Μητροπολίτης Μάνης, Χρυσόστομος Γ' , **Κάμε ἐλεημοσύνη**, σελ. 24, Μάνη 2022
3. Τοῦ ἰδίου, *Λόγοι εἰς τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Παρασκευήν*, σελ. 112, Μάνη 2022
4. Τοῦ ἰδίου, *Οἱ μακαρισμοί τοῦ Χριστοῦ*, σελ. 48, Μάνη 2022
5. Τοῦ ἰδίου, *Ἅγιος Νεκτᾶριος, Ὁ ὁδοιπόρος τῆς τεθλιμμένης ὁδοῦ*, σελ. 30,
6. Τοῦ ἰδίου, *Ἡ ἱερά Μονή τοῦ ἁγ. Ἰωάννου τοῦ «Κυνηγοῦ» ἢ τῶν «Φιλοσόφων» τοῦ ὄρους Ὑμηττοῦ Ἀττικῆς*, σελ. 8, Μάνη 2022
7. Τοῦ ἰδίου, *Ὁ ἱερός Ναός τῆς ἁγ. Παρασκευῆς Ἀττικῆς*, σελ. 16, Μάνη 2022

Άξίζει νά διαβάσετε

Τò μηνιαίο Ὁρθόδοξο Χριστιανικό Περιοδικό με τὴν ἱστορία τῶν 100 χρόνων του κοντὰ στὸν ἑλληνικό λαό.

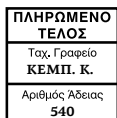
Περιοδικό με ἱστορία μεγαλύτερη τῶν 50 ἐτῶν, ποὺ ἀπευδύνηται στὴ γυναίκα, στὴν πνευματικὴ καὶ κοινωνικὴ τῆς παρουσία.

Τò περιοδικό γιὰ τὴν Ἐπιστήμη, τὰ Γράμματα καὶ τὴν Τέχνη, με τὸ ἔνδοξο παρελθὸν καὶ τὸ δυναμικό “παρῶν” στὶς μάχες του κατὰ τοῦ ὕλισμου καὶ τῆς ἀπιστίας.

Νεανικό περιοδικό τῆς “Χριστιανικῆς Φοιτητικῆς Ἐνώσεως” – με τὸν ἐνδουσιασμό τῆς νεότη-τας καὶ τὴ σφραγίδα τῆς πίστεως καὶ τῆς παιδείας.

Τò μηνιαίο παιδικό περιοδικό ποὺ κυκλοφορεῖ ἀπὸ τὸ 1946 – ἓνας πολύτιμος πνευματικός φίλος γιὰ τὰ Ἑλληνοπούλα.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Χριστιανικής Ένώσεως Έκπαιδευτικών Λειτουργών

- Σπυρ. Καλλιάφα:**
 ΤΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΓΕΝΕΤΗΣΙΟΥ ΟΡΜΗΣ _____ 3,00 €
 ΕΘΝΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ, ΦΥΣΙΚΟΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ & ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 3,00 €
 ΤΑ ΠΕΝΤΕ ΠΡΩΤΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΕΤΗ έκδοσις Γ΄ _____ 5,00 €
- Γ. Θ. Κολιτσάρα:**
 ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ τόμοι Β΄ & Γ΄ έκαστος _____ 6,00 €
 Η ΑΠΑ ΓΡΑΦΗ ΔΙΑ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΤΗΝ ΜΟΡΦΩΣΙΝ ΤΟΥ _____ 3,00 €
 Ο ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΗΓΕΤΗΣ _____ 10,00 €
- Β. Χαραλαμποπούλου:**
 Η ΣΧΟΛΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ _____ 3,00 €
 Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΥΠΟΔΟΥΛΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ _____ 3,00 €
 ΤΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΚΑΙ ΕΦΗΒΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ _____ 3,00 €
- Μ. Debesse:**
 ΣΤΑΘΜΟΙ ΑΓΩΓΗΣ _____ 5,00 €
- G. Allport:**
 ΤΟ ΑΤΟΜΟΝ ΚΑΙ Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΤΟΥ _____ 6,00 €
- Ίωάν. Άντωνίου:**
 ΠΩΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΜΕΝ ΤΑΣ ΑΣΘΕΝΕΙΑΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΑΣ ΑΠΟ
 ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΑΠΟΨΕΩΣ _____ 3,00 €
- ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΩΝ ΤΗΣ Χ.Ε.Ε.Λ.:**
 ΤΑ ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ ΙΔΑΝΙΚΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΙΔΕΙΑΝ ΜΑΣ _____ 6,00 €
 Η ΜΟΡΦΩΣΙΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΟΣ _____ 6,00 €
 Η ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ ΩΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ _____ 6,00 €
 Ο ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗΝ ΤΟΥ _____ 6,00 €
 Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ _____ 6,00 €
 ΟΔΗΓΗΤΙΚΗ, ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΗ _____ 6,00 €
 ΤΑ ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΑ ΜΕΣΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ _____ 6,00 €
 ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ _____ 6,00 €
 ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΔΟΣ _____ 6,00 €
 ΤΟ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΝ ΠΝΕΥΜΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΝ _____ 6,00 €
 ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΑΞΙΕΣ ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
 Η ΕΘΝΙΚΗ ΜΑΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ _____ 6,00 €
 ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
 ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
 ΠΑΙΔΕΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ _____ 6,00 €
 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ _____ 6,00 €
 Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
 ΠΡΟΣΩΠΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
 ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
 ΑΝΑΤΟΜΙΑ ΤΩΝ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΑΠΟΤΥΧΙΩΝ _____ 6,00 €
 ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΚΑΙ ΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ _____ 10,00 €
 ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ _____ 10,00 €

